Karl Marx FRANSADA İÇ SAVAŞ

Karl Marx

FRANSADA İÇ SAVAŞ

KÖZ YAYINLARI

Birinci Baskı: Aralık 1970

KÖZ YAYINLARI :
Başmusaip Sok. Tan Ap. Cağaloğlu İstanbul
P. K. 40 — BEYAZIT

Bu kitap Asya Matbaasında dizilmiş,
Haşmet Matbaasında basılmıştır.

KARL MARX

FRANSADA İÇ SAVAŞ

Çeviren :
ZEYNEP KAFKAS

★ KÖZ YAYINLARI

Bu kitap, Progress Publishers'ın 1968 İngilizce baskısından çevrilmiş, Cotta Verlag'ın «Karl Marx, Politische Schriften» (Band III/2, 1960, s. 882-955, 1118-1133) adıyla yayımladığı, Engels'in 1891 çevirisine sadık kalınan Almancasıyla karşılaştırılmıştır.

Lenin'in «Komün Dersleri» ve «Komün'ün Hatırasına» adlı iki makalesi de yine Progress Publishers'ın yayımladığı 1968 baskısından çevrilmiş ve kitabın ek kısmına koyulmuştur.

İngilizce Editörünün notları kitapta (*) işaretiyle, Almanca baskısındakiler (+) işaretiyle ve Türkçeye çevirenin notları ise (★) işareti ve köşeli parantezlerle gösterilmiştir.

İ Ç İ N D E K İ L E R

FRIEDRICH ENGELS'İN ÖNSÖZÜ

Enternasyonal Genel Konseyi'nin **Fransa'da İç Savaş** üzerine Hitabının yeni bir baskısını hazırlalamam ve buna bir giriş yazmamın isteneceğini beklemiyordum. Bundan dolayı burada ancak en önemli noktalara kısaca dokunabileceğim.

Yukarıda adı geçen esere önsöz olarak Genel Konsey'in Fransa-Prusya Savaşı üzerine daha kısa olan iki Hitabını alıyorum. Bunun ilk nedeni **İç Savaş**'ta ikinci Hitabın bahsinin geçmesidir ki ikinci de, birinci Hitab olmadan anlaşılamaz. Aynı zamanda, Marx'ın taslaklarını çizdiği bu iki Hitab, yazarın gözümüzün önünde cereyan etmekte olan veya henüz vuku bulmuş tarihî olayların niteliğini, anlamını ve zorunlu sonuçlarını sarih olarak kavramakta ilk defa **Louis Bonaparte'ın On sekizinci Brumaire**'inde gösterdiği şayanı hayret kabiliyetinin önemli kanıtlarıdır. Son neden de bugün Almanya'da, Marx'ın bu olayların yol açacağını söylediği sonuçların hâlâ etkisinde olmamızdır.

İlk Hitabda iddia edilen şey gerçekleşmemiş midir? Almanya'nın Louis Bonaparte'a karşı savunma savaşının yozlaşarak Fransızlara karşı bir istilâ

hareketine döndüğü takdirde, bağımsızlık (*) savaşları denilen savaşlardan sonra Almanya'nın başına gelen felâketlerin yenilenmiş bir güçle canlanacağı hakkındaki kehanet doğru çıkmamış mıdır? Bismarck idaresinde,İstisnaî Kanunun (1) altında demagog takibinin yerini sosyalist avının aldığı, polisin aynı şekilde keyfî hareket ettiği, kanunun da tam manasıyla sallantılı yorumlandığı bir yirmi yıl geçirmedik mi?

Alsas - Loren'in ilhakının «Fransa'yı Rusya'nın kucağına iteceği»ne bu ilhaktan sonra Almanya'nın ya resmen Rusya'nın uşağı olmak ya da kısa bir fasıladan sonra bir savaşa ve üstelik «birleşik Slav ve Romen ırklarına karşı bir ırk savaşı»na hazırlanmak zorunda kalacağı hususundaki kehanet harfiyen doğru çıkmamış mıdır? Fransız taşrasının ilhakı Fransa'yı Rusya'nın kollarına itmemiş midir? Bismarck tam yirmi yıl Çarın gözüne girmek için «küçük Prusya'nın» «Avrupa'da İlk Güç» haline gelmeden önce Kutsal Rusya'nın ayaklarına serdiği hizmetlerinden daha bayağılarını yapmamış mıdır? Demokles'in savaş kılıcı hergün tepemizde sallanıp durmuyor mu? Öyle bir savaş ki daha ilk gününde prenslerin anlaşmaları samantozu gibi dağılacak, öyle bir savaş ki sonucunun belirsizliğinden başka hiç bir şeyi kesin değil; Avrupa'nın tümünün onbeş yirmi milyon silâhlı asker tarafından tahrib edileceği öyle bir ırk savaşı ki şimdiden patlak vermemesinin tek nedeni büyük askerî devletlerden en güçlüsünün bile katî sonucunun ne olacağını bilememesidir.

(*) 1813 - 15 yıllarında I. Napoléon'a karşı yapılan savaşlar - Ed.

Bütün bunların yanında görevimiz uluslararası işçi sınıfının siyasetinin uzakgörüşlülüğünün şimdi yarı yarıya unutulmuş olan parlak kanıtlarını Alman işçilerinin gözlerinin önüne sermektir.

Bu iki Hitab için geçerli olan, **Fransa'da İç Savaş** için de geçerlidir. 28 Mayıs'ta Komün'ün son savaşçıları, Belleville yamaçlarında üstün güçlere boyun eğdiler. Bundan sadece iki gün sonra 30 Mayıs'ta Marx, Paris Komünü'nün tarihsel önemini kısa fakat kuvvetli çizgilerle ve edebiyat dünyasında şimdiye dek erişilmemiş bir keskinlikle ve hepsinden önemlisi, büyük bir gerçekçilikle anlattığı çalışmasını Genel Konsey'e okudu.

Fransa'nın 1789 dan bu yana iktisadî ve siyasî gelişimi sayesinde Paris elli yıldır öyle bir durumdadır ki burada proleter niteliğine sahip olmayan bir ihtilâlin patlak vermesi söz konusu değildir. Yani zaferi kanıyla satın almış olan ve zaferden sonra kendi isteklerini öne süren proletarya olmadan bir ihtilâl olamaz. O dönemde Paris işçilerinin gelişim düzeyinin sonucu, bu istekler az çok belirsiz ve hattâ karışık bir durumdaydı. Fakat nihayet bu istekler de kapitalistler ve işçiler arasındaki sınıf uzlaşmazlığını (antagonizmasını) ortadan kaldırmaya yönelmişti. Bunun nasıl başarılacağını o sırada kimsenin bilmediği de bir gerçektir. Fakat isteğin kendisi, belirsiz olmasına rağmen, mevcut toplum düzeni için bir tehditti; bu isteği öne süren işçiler hâlâ silâhlıydılar; bundan dolayı, devletin başında bulunan burjuvalar için yapılacak ilk iş işçilerin silâhsızlaştırılmasıydı. Böylece, işçilerin kazandığı her ihtilâlden sonra işçilerin mağlubiyetiyle biten yeni bir mücadele...

Bu ilk defa 1848 de oldu. Parlamenter muhale-

fetin liberal burjuvazisi oy haklarında bir reform sağlamak amacıyla ziyafetler tertipliyordu. Böyle bir reform, partilerine üstünlük sağlayacaktı. Hükümetle mücadelelerinde gittikçe halka yaklaşmak ve halkı taraflarına çekmek zorunda kalıyorlardı. Yavaş yavaş burjuvazi ve küçük burjuvazinin cumhuriyetçi tabakalarına üstünlük tanımaları gerekiyordu. Fakat bunların arkasında ihtilâlci işçiler bulunuyordu ve bunlar, 1830 dan bu yana burjuvaların ve cumhuriyetçilerin sandığından fazla siyasî bağımsızlık kazanmıştılar. Hükümetle muhalefet arasındaki buhran esnasında işçiler sokak kavgalarına başladılar. Louis Philippe ortadan kayboldu, O'nunla beraber oy hakkı reformu da. Ve bunun yerine ortaya cumhuriyet, hem de gerçekten muzaffer işçilerin «sosyal» niteliğini kazandırdıkları bir cumhuriyet çıktı. Buna rağmen bu sosyal cumhuriyetin neye delâlet ettiğini kimse hattâ işçilerin kendileri bile bilmiyorlardı. Fakat şimdi silâhlara sahiptiler ve devlet içinde bir güç teşkil ediyorlardı. Bundan ötürü vaziyeti kollamakta olan cumhuriyetçi burjuvalar ayaklarının sağlam yere bastığını farkeder etmez ilk hedef olarak işçileri silâhsızlaştırmaya yöneldiler. Hedeflerine, işçileri 1848 Haziran ayaklanmasına iterek eriştiler. Bu ise resmen vaadini bozma, açıkça meydan okuma ve işsizleri taşraya sürme teşebbüsü yoluyla yapıldı. Hükümet ezici bir kuvvet üstünlüğü sağlamaya bilhassa dikkat etmişti. Beş günlük kahramanca bir mücadeleden sonra işçiler yenildiler. Bunu, müdafaasız esirlerin arasında, Roma Cumhuriyeti'nin düşüş devrini açan iç savaş günlerinden bu yana eşi görülmemiş bir kandökümü izledi. Bu hadise ilk defa olarak proletaryanın öz menfaatleri ve talepleriyle ayrı bir sı-

nıf olarak burjuvaziye cephe alması halinde burjuvazinin ne denli delice intikam işkencelerine girişeceğini gösteriyordu. Yine de 1848, burjuvazinin 1871 deki çılgınlığının yanında çocuk oyuncağı kalıyordu.

Bunun cezasını az zaman sonra gördüler. Proletarya Fransa'yı idare edemiyorsa artık burjuvazi de edemezdi. Hiç değilse, bu burjuvazinin büyük bir kısmının hâlâ monarşik bir eğilim gösterdiği ve üç hanedan partisiyle (+) bir cumhuriyetçi partiye ayrıldığı şu dönemde imkânsızdı. Burjuvazinin iç bölünmeleri, Louis Bonaparte gibi bir maceraperestin kumanda noktalarını - ordu, polis ve idarî mekanizma - ele geçirmesine ve 2 Aralık 1851 de burjuvazinin son kalesi olan Millî Meclisi reddetmesine yol açtı. İkinci İmparatorluk başlamıştı. Bu, Fransa'nın bir siyasî ve malî maceraperestler grubu tarafından sömürülmesi kadar bir endüstriyel gelişimi de haber veriyordu. Ki böyle bir gelişim, sadece büyük burjuvazinin ufak bir kesiminin hakim olduğu Louis Philippe devrinin dargörüşlü ve ürkek yöntemi altında hiç bir zaman mümkün olamazdı. Louis Bonaparte, siyasî gücü kapitalistlerden onları koruma bahanesiyle aldı. Aynı gücü burjuvalar işçilerden, öte yandan işçiler de burjuvalardan almıştı; bunun karşılığında Louis Bonaparte'ın hakimiyeti spekülasyonu ve endüstriyel faaliyeti -kısacası burjuvazinin şimdiye kadar eşi görülmemiş ölçüde yükselmesini ve zenginleşmesini - teşvik etti. İmparator sarayının etrafında ve bu zenginlikten külliyetli yüzdeler koparan rüşvetçilikle yığın hır-

(+) Meşruiyetçiler (Legitimistler), Orléans'cılar, Bonaparte'çılar.

sızlığının daha da büyük ölçüde geliştiği de bir gerçektir.

Fakat İkinci İmparatorluk Fransız Şövenizmine bir çağrı ve 1814 te yıkılan Birinci İmparatorluğun veya hiç değilse Birinci Cumhuriyetin sınırlarının yeniden kurulması için bir talepti. Eski krallığın (monarchy) sınırları, hattâ 1815 te daraltılan sınırlar dahilinde bir Fransız İmparatorluğu ne kadarlık bir zaman için olursa olsun imkânsız bir şeydir. Arada bir savaş yapma ve sınırları genişletme zorunluluğu da buradan ileri gelmektedir. Fakat hiç bir sınır genişletme plânı Fransız Şovenizminin hayalgücüne Ren'in Almanya'da kalan sol kıyısına doğru genişleme fikri kadar parlak gelmiyordu. Onlar için Ren üzerinde bir km. kare Alpler' de veya başka bir yerde on km. kareye tercih edilirdi. İkinci İmparatorluk kurulduktan sonra Ren'in sol kıyısının derhal veya parça parça tekrar elde edilmesi bir zaman meselesine indirgenmiş oluyordu. Bu beklenilen zaman 1866 Avusturya - Prusya savaşı sırasında geldi. Bismarck'ın fazla kurnaz, tereddütçü siyaseti tarafından beklediği «toprak tazminatı» hususunda aldatılan Napoléon'a savaşmaktan başka çare kalmıyordu. Savaş, 1870 de patlak verdi ve Napoléon'u ilk önce Sedan'a sonra Wilhelmshöhe'ye (2) sevketti.

Zorunlu sonuç 4 Eylül 1870 deki Paris İhtilâli oldu. İmparatorluk kartondan bir ev gibi çöktü ve tekrar cumhuriyet ilân edildi. Fakat artık düşman kapıdaydı; İmparatorluğun orduları ya Metz'de umutsuzca kuşatılmış ya da Almanya'ya esir düşmüştüler. Bu alarm durumunda halk, önceki yasama heyetindeki (legislative body) Paris delegelerinin «Millî Savunma Hükümeti» ni kurmalarını

onayladı. Savunma nedenleriyle eli silâh tutan bütün Paris'liler Millî Muhafız Birliği'ne yazılmış olup, silâhlı bulundukları için bu hemen kabul edildi. Şimdi işçiler büyük bir çoğunluk teşkil ediyorlardı. Fakat kısa bir zaman sonra hemen hemen tamamıyla burjuva olan hükümet ile silâhlı proletarya arasındaki uzlaşmazlık (antagonizma) açık bir ihtilâfa dönüştü. 31 Ekim'de işçi taburları Belediye'-yi (Town Hall) kasıp kavurdu ve hükümet üyelerinin bir kısmını esir aldı. Hükümetin ihaneti ve taahhütlerini dolaysız olarak bozması ve küçük burjuva taburlarının müdahelesi sayesinde burjuvalar yine serbest kaldılar. Yabancı askerî kuvvetler tarafından kuşatılmış bir şehirde iç savaşın çıkmasına meydan vermemek için önceki hükümet vazife başında bırakıldı.

Aç kalan Paris 28 Ocak 1871 de teslim oldu. Ama savaş tarihinde eşine rastlanmadığı kadar şerefli bir şekilde. Kaleler teslim edildi, şehir surları toplardan temizlendi, muntazam alayların (★) ve Gezici Muhafız Alayının silâhları devredildi ve alay mensupları harp esiri telâkki edildi. Buna rağmen Millî Muhafız Birliği silâhlarını muhafaza etti ve muzaffer düşmanla sadece bir mütareke imzaladı. Düşman Paris'e bir zafer yürüyüşü ile girme cüretini gösteremedi. Ancak Paris'in kısmen umumi parklardan müteşekkil küçük bir köşesini birkaç gün için işgale cesaret edebildiler! Ve bu esnada 131 gün süreyle Paris'i kuşatanların kendileri Paris'in silâhlı işçileri tarafından kuşatılmış durumdaydılar. İşçiler, hiç bir «Prusyalının» yabancı fatihe ayrılan

(★) [Regular regiment - İngiliz ordusunun Muhafız, Topçu ve Suvari hariç muntazam alayı.]

köşenin dar sınırlarını aşmaması için sıkı nöbet tutmaktaydılar. İşte Paris'li işçiler, İmparatorluğun bütün ordularının teslim olduğu bu ordu saflarında böylesine bir saygı uyandırdılar; ve ihtilâlin anavatanına intikam almaya gelen Prusyalı **Junkerler** saygıyla kenarda durmak ve bu silâhlı ihtilâli selâmlamak zorunda kaldılar.

Savaş esnasında Parisli işçiler mücadelenin azimle sürdürülmesini talep etmekle yetindiler. Fakat Paris'in tesliminden sonra barış yapılınca, hükümetin yeni mutlak âmiri Thiers Parisli işçilerin elinde silâh bulunduğu sürece mülklü sınıfların - büyük toprak sahipleri ve kapitalistler - hakimiyetinin daimî tehlike içinde olacağını görmek zorunda kaldı. İlk hareketi onları silâhsızlaştırma teşebbüsü oldu. 18 Mart'ta süvari bölüklerine, Millî Muhafız Birliği'nin Paris'in kuşatılması sırasında yapılan ve bedeli umumî iane ile karşılanan toplarını çalma emri verdi. Bu teşebbüs başarısızlıkla sonuçlandı; Paris mukavemet için topyekûn seferber oldu ve Paris ile Versay'da oturumda bulunan Fransız Hükümeti arasında savaş ilân edildi. 26 Mart'ta Paris Komünü seçildi ve 28 Mart'ta da ilân edildi. O zamana kadar idareyi elinde bulunduran Millî Muhafız Birliği Merkez Komitesi Paris'in rezil «Ahlâk Polisi»nin ortadan kaldırılmasını emrettikten sonra Komün'e istifasını verdi. 30 Mart'ta Komün, askerlik sistemi ile mevcut orduyu ortadan kaldırdı ve tek silâhlı kuvvetin eli silâh tutan her vatandaşın yazılacağı Millî Muhafız Birliği olacağını ilân etti. Ekim 1870 den Nisan 1871 e kadar olan kira ödemelerini tehir etti. Bunlar, gelecekteki kira ödemelerine mahsub edilmek üzere ödenmiş bulunuyordu. Ayrıca Belediye rehin dairesindeki rehin eş-

yaların satışını durdurdu. Aynı gün Komün'e seçilmiş olan yabancılar «Komün'ün bayrağı Dünya Cumhuriyetinin de bayrağıdır» ilkesine göre göreve kabul edildiler. 1 Nisan'da Komün'ün herhangi bir memurunun ve dolayısıyla üyelerinin de alacağı en yüksek aylığın 6.000 frank (4800 mark) tan fazla olmamasına karar verildi. Ertesi gün Komün kilisenin devletten ayrılmasını, devletin kilise ödemelerinin ortadan kaldırılmasını ve bütün kilise mallarının millî mallara dönüştürülmesini kararlaştırdı. Bunun neticesinde 8 Nisan'da okullardan bütün dinî sembol, resim, dogma ve duaların - kısacası, «bireyin vicdanına ait olan her şey»in - çıkartılması emredildi ve yavaş yavaş uygulandı. Ayın 5 inde Komün savaşçılarının Versay askerleri tarafından vurulmasına karşılık olarak harp rehinlerinin hapsine dair bir emir çıkarıldı, fakat hiç bir zaman tatbikine geçilmedi. Giyotin ayın 6 sında Millî Muhafız Birliği'nin 137. taburu tarafından halkın gözleri önünde büyük şenliklerle yakıldı. 12'sinde Komün Napoléon tarafından 1809 savaşından sonra elde edilen silâhlardan yapılmış olan **Place Vendôme'**daki Zafer Sütunu'nun bir şovenizm sembolü olduğu ve ulusal nefreti tahrik ettiği gerekçesiyle tahrib edilmesine karar verdi. Bu karar 16 Mayıs'ta yerine getirildi. 16 Nisan'da imalâtçılar tarafından kapatılan fabrikaların istatistik tasnifinin ve bu fabrikaların önceden çalışmakta olan işçileri tarafından idaresi için plânlar yapılmasını emretti. Bu işçiler kooperatiflerde örgütlenecektiler. Komün ayrıca bu kooperatiflerin bir büyük birlik halinde örgütlenmesi için plân yapılmasını istedi. 20'sinde fırıncıların gece mesaisi yasaklandı ve İkinci İmparatorluk zamanından beri polisin tayin ettiği mah-

lûklar (birinci dereceden iş sömürücüleri) tarafından bir tekel halinde yürütülmekte olan iş bulma ofisleri ortadan kaldırıldı. Bu ofisler Paris'in yirmi **arrondissement** [ilçe, sivil mıntıka] ının belediyelerine taşındı. 30 Nisan'da işçileri şahsen sömürdükleri ve işçilerin iş araçları ve kredi üzerindeki haklarına aykırı oldukları gerekçesiyle rehin dükkânlarının kapatılması kararı alındı. 5 Mayıs'ta ise XVI. Louis'nin idamının kefareti olarak inşa edilen Kefaret Kilisesi'nin (Chapel of Atonement) yıkılmasına karar verildi. Böylece Paris hareketinin önce yabancı istilâcılara karşı savaş sırasında geri plâna itilen sınıfsal niteliği 18 Mart'tan itibaren keskin ve açık bir şekilde belirmiş oluyordu. Komün'de yalnız işçiler veya işçilerin kabul edilmiş temsilcileri bulunduğundan Komün'ün kararları proleter bir nitelik taşıyordu. Bu kararlar ya cumhuriyetçi burjuvazinin sırf korkaklıktan yapamadığı, fakat işçi sınıfının hür faaliyeti için gerekli bir temel teşkil eden reformlarla - **devlete ilişkin olarak,** dinin tamamıyla şahsî bir mesele olduğu ilkesini kabul gibi - ilgili oluyor ya da Komün doğrudan doğruya işçi sınıfının menfaati ile ilgili ve kısmen toplumun eski düzenini yıkacak olan emirler neşrediyordu. Buna rağmen muhasara altındaki bir şehirde bütün bu şeylerin gerçekleştirilmesine ancak bir başlangıç yapılabilirdi. Zira Mayıs'ın başından itibaren bütün güçlerini, Versay Hükümeti'nin topladığı ve sürekli büyüyen ordularla savaşırken harcadılar.

7 Nisan'da Versay askerleri Paris'in Batı cephesinde Neuilly'deki Seine geçidini ele geçirdiler; öte yandan 11 inde Güney cephesine yapılan bir saldırıda General Eudes tarafından ağır kayıplarla püskürtüldüler. Paris devamlı bombardıman edili-

yordu ve üstelik bombardımanı yapanlar da aynı şehrin Prusyalı'lar tarafından bombardıman edilmesini dine hürmetsizlik olarak damgalamış kimselerdi. Aynı kimseler Paris'i Prusyalı'lar hesabına tekrar ele geçirebilmek amacıyla şimdi Sedan ve Metz'de esir alınan Fransız askerlerinin iadesi için Prusya'ya yalvarıyorlardı. Bu askerlerin yavaş yavaş saflarına katılmasıyla Versay kuvvetleri Mayıs başından sonra katî bir üstünlük kazandılar.

23 Nisan'da Thiers'in Komün'ün esirlerin takası için teklif ettiği görüşmeleri kesmesiyle durum açıklık kazandı. Söz konusu esirler, Paris'te rehin bulunan Paris Başpiskopos'u ile birkaç papaza karşı iki kere Komün'e seçilmiş olan ve Clairvaux'da esir bulunan bir tek adam yani Blanqui idi. Thiers'in ifade değiştirmesi de meseleyi açıklıyordu. Önce vakit geçirmeye çalıştığı ve müphem konuştuğu halde birdenbire küstah, tehdit edici ve zalimce bir tavır takınmıştı. Versay kuvvetleri 3 Mayıs'ta Moulin Saquet'deki tabyayı, 9'unda top atışıyla hemen hemen tamamıyla harabeye dönmüş olan Issy kalesini ve 14'ünde Vannes kalesini aldılar. Batı cephesinden şehrin surlarına kadar uzanan birçok köyü ve binayı alarak esas müdafaa siperlerine kadar tedricen ilerlediler; 21'inde orada vazifelenmiş bulunan Millî Muhafız Birliği'nin ihaneti ve dikkatsizliği sayesinde şehre girdiler. Kuzey ve Doğu Cephelerini tutan Prusyalı'lar Versay askerlerini şehrin kendilerine mütareke dolayısıyla yasak olan Kuzey topraklarından geçirerek geniş bir cepheden ilerlemelerini sağladılar. Paris'liler bu cepheyi mütarekenin kapsamına girmesi nedeniyle tabii olarak zayıf tutmuşlardı. Bunun neticesi olarak Paris'in

Batı yakasında (ki şehrin lüks kısmıdır) mukavemet zayıf kaldı. Fakat içeri giren askerler şehrin doğu yarısına (ki emekçi sınıfın kısmıdır) yaklaştıkça bu mukavemet güçlendi ve azimlendi. Komün'ün son müdafileri Belleville ve Menilmontant tepelerinde teslim oldukları zaman savaşa başlayalı ancek sekiz gün olmuştu. Bundan sonra bir haftadan beri gittikçe artarak devam etmekte olan müdafasız erkek, kadın ve çocukların katliamı son raddesini buldu. Artık kuyruktan dolma tüfekler yeteri kadar çabuk öldüremiyordu. Mağluplar yüzler halinde **mitrailleuse** le vuruldular. Son kitle katliamının yer aldığı Pére Lachaise mezarlığındaki «Federaller Duvarı*» (+) bugün hâlâ hâkim sınıfın işçi sınıfının haklarını talep ettiği anda ne derecede çılgınlıklara yanaşabileceğinin sessiz fakat beliğ bir delilidir. Hepsinin katliamının imkânsız olduğu görülünce kitle halinde tevkifler başladı; bunu esir saflarından gelişigüzel seçilmiş kurbanların vuruluşu ve geri kalanların askerî mahkemeler tarafından yargılanmak üzere büyük kamplara yollanışı takib etti. Paris'in Kuzeydoğu yarısını kuşatmış olan Prusyalı askerler hiç bir kaçağı geçirmemek için emir almış bulunuyorlardı; fakat subaylar da askerlerin Yüksek Emir'den çok insanlığın icaplarına uymasına göz yummaktaydılar. Özellikle çok insanca davranan ve Komün savaşçıları oldukları anlaşılan kimselerin geçmesine

(*) Şimdi daha çok Komünarların Duvarı diye anılıyor. - Ed.

(+) Komünarlara, örgütleri olan «Cumhuriyetçi Millî Muhafız Federasyonu»ndan dolayı Federaller de denilmektedir. Bahsi geçen mezarlık duvarı, Komünarların hatırasına dikilmiş olup, onların Büyük Fransız İhtilâline olan bağlılıklarının ifadesidir.

izin veren Saksonya Kolordusu'nu saygıyla anmak gerekir.

* * *

Yirmi yıl sonra bugün 1871 Paris Komün'ünün faaliyetine ve tarihî önemine bakacak olursak **Fransa'da İç Savaş**'ta anlatılana birkaç şey eklemek gerektiğini görürüz.

Komün'ün üyeleri ikiye bölünmüşlerdi. Çoğunluğu teşkil eden Blanquiciler ki bunlar Millî Muhafız Birliği'nin Merkez Komitesinde de ekseriyetteydiler ve azınlığı teşkil eden ve çoğunlukla Proudhon'cu Sosyalizm ekolüne bağlı olan Enternasyonal Emekçiler Derneği üyeleri, Blanquicilerin çoğu o sırada sadece ihtilâlci ve proleter içgüdüleriyle sosyalist olmuştular. Birkaçı sonradan Alman Bilimsel Sosyalizmini tanıyan Vaillant sayesinde sosyalizmin ilkeleri hakkında açıklığa kavuştular. Bugünkü görüşümüze göre ekonomik sahada Komün'ün yapması gereken birçok işin neden yapılmadığı da bu şekilde anlaşılmaktadır. Anlaşılması en zor olan şey de Fransız Bankası'nın kapısının dışında büyük bir saygıyla durmalarıdır. Bu, aynı zamanda ciddî bir siyasî hataydı. Bankanın Komün'ün eline geçmesi onbinlerce rehinden daha fazla kıymet taşıyacaktı. Zira böyle bir şey bütün Fransız burjuvazisinin Versay Hükümetine Komün'le barış yapması için baskıda bulunması demekti. Fakat asıl fevkalâde olan şey Blanquici ve Proudhonculardan müteşekkil Komün'ün yaptıklarının doğruluğudur. Tabiî olarak Komün'ün ekonomik tedbirlerinin çoğundan ve dolayısıyla bunların olumlu ve olumsuz veçhelerinden Proudhoncular sorumludur. Aynı şekil-

de Blanquiciler de Komün'ün siyasî görev ve eksikliklerinden sorumludurlar. Her iki durumda olduğu gibi tarihin cilvesi bunlara - doktrinlerin dümene geçtiği her zaman olduğu gibi - bağlı oldukları akımın doktrinlerinin gerektirdiği şeyin tersini yaptırdı.

Küçük köylü ile zenaat ustasının sosyalisti olan Proudhon, dernekçilikten (association) nefret ediyordu. Dernekçilikte yarardan ziyade zarar görüyor, işçinin hüviyetine ayakbağı olduğundan ötürü de tabiaten kısır, hattâ zararlı olduğunu söylüyordu; dernekçilik sadece üreticilikten yoksun bir yük olup, işçinin hüviyeti kadar iş iktidarı ile de çelişki içindeydi; dezavantajları, avantajlarından daha çabuk artıyordu; ve dernekçiliğe kıyasla rekabet, işbölümü ve özel mülkiyet iktisadî güçler sayılıyordu. İşçi derneklerinin geçerli olduğu tek yerler demiryolları gibi büyük endüstri ile büyük kuruluşlardı. Bunlara Proudhon istisnaî durumlar adını veriyordu. (Bkz. **İhtilâlin Genel Düşüncesi**, 3. Taslak)

1871 geldiğinde büyük endüstri, el sanatlarının merkezi olan Paris'te bile istisnaî bir durum olmaktan çıkmıştı. Öyle ki Komün'ün en önemli kararıyla büyük endüstrinin ve hattâ imalâtın organizasyonu tesis ediliyordu. Bu, her fabrikada işçi derneklerine dayanmakla kalmıyor bu dernekleri de (association) daha büyük bir ittihat içinde (union) bir arada toplamayı öngörüyordu. Öyle bir organizasyon ki Marx'ın **İç Savaş**'ta bihakkın söylediği gibi sonunda zorunlu olarak, Proudhon'un doktrinin tam aksine yani komünizme götürecekti. Bundan dolayı Komün, Proudhon'cu Sosyalizm Okulu'nun mezarı oldu. Bu okul bugün Fransız işçi sınıfı çevrelerinde ortadan kalkmıştır. Burada Marx'ın teo-

risinin üstünlüğü «Marxistler» arasında olduğu kadar Possibilist'ler (3) arasında da su götürmez bir şekilde kabul edilmiştir. Yalnız «radikal» burjuvazi saflarında hâlâ Proudhoncular bulunmaktadır.

Blanquiciler de daha başarılı olamadılar. Suikastçılıktan yetiştikleri ve bunun getirdiği koyu disiplinle birarada durdukları için nispeten az sayıda fakat kararlı ve iyi örgütlenmiş birkaç adamın müsait bir anda sadece dümenini ele geçirmekle kalmayıp büyük ve merhametsizce bir enerji gösterisi ile halkın çoğu ihtilâle katılıp lider grubunun etrafında yer alıncaya kadar başta kalmayı becerecekleri görüşünü savunuyorlardı. Bu, her şeyden önce bütün gücün diktatörce bir merkezîleşmeye tabî tutularak yeni ihtilâlci hükümetin elinde toplanması demekti. Peki çoğunluğu aynı Blanquicilerin teşkil ettiği Komün ne yaptı? Taşradaki Fransızlara gönderdiği beyannamelerde bütün Fransız Komün'lerini Paris'le birlikte hür bir federasyon kurmaya çağırıyordu. Bu federasyon gerçekten millet tarafından yaratılan ilk millî örgüt olacaktı. Paris'te kırıldığı gibi her yerde kırılması gereken kuvvet işte önceki merkezî devletin baskıcı kuvveti, ordusu, siyasî polisi, bürokrasisiydi. Bütün bunları, 1798 de Napoléon yaratmış ve O'nun zamanından beri de her hükümet hazır bir âlet gibi devralmış ve düşmanlarına karşı kullanmıştır.

Komün ta başlangıçta işçi sınıfının başa geçtikten sonra eski devlet mekanizmasını sürdürmeyeceğini görmek zorundaydı. Henüz kazandığı üstünlüğü kaybetmemek için işçi sınıfı bir yandan önceden kendisine karşı kullanılan baskı mekanizmasını ortadan kaldırmak, öte yandan kendi temsilci ve memurlarını istisnasız olarak her an azledebilme

yetkisiyle onlara karşı korunmak zorundaydı. Önceki devletin ayırdedici niteliği ne olmuştu? Toplum, başlangıçta basit işbölümü yoluyla ortak menfaatleri için kendi organlarını yaratmıştı. Başında devlet gücünün bulunduğu bu organlar zamanla kendi özel menfaatlerinin peşine düşerek, topluma hizmet edecek yerde topluma hükmetmeye başladılar. Örneğin, bu, irsî monarşiden başka demokratik cumhuriyette de görülebilir. «Politikacılar» hiç bir yerde Kuzey Amerika'da olduğu kadar ulusun ayrı ve kuvvetli bir kesimini teşkil etmezler. Birbiri ardından başa geçen iki parti de siyaseti kendine iş edinen ve birliğin ve ayrı ayrı eyaletlerin yasama meclislerindeki yerler üzerine spekülasyona giren veya kendi partileri için ajitasyon yaratarak hayatlarını kazanan ve partinin muzaffer olması halinde kendilerine mevkiler verilerek mükâfatlandırılan insanlar tarafından kontrol edilmektedirler. Amerikalıların artık taşınmaz hale gelen bu yükü silkip atmak için 30 yıldır nasıl çırpınıp durduklarını ve bütün çabalarına rağmen tefessüh batağına gittikçe nasıl battıklarını herkes bilmektedir. Başlangıçta toplumun âleti olarak ortaya çıkan devlet gücünün toplumdan nasıl bağımsızlaştığını en iyi gösteren yer Amerika'dır. Burada hanedan, asalet, kızılderilileri gözaltında bulunduran birkaç adamdan başka bir ordu, daimî vazifeleri ve tekaütlük hakkı olan bir bürokrasi yoktur. Ve buna rağmen burada sırayla devlet gücüne sahip olan ve onu en sefih amaçlar için en sefih yollarla sömüren iki grup siyasî spekülâtör mevcuttur. Ulus ise görünüşte hizmetkârları olan fakat aslında ona hükmeden ve onu soyan bu iki büyük politikacı karteline karşı güçsüz kalmaktadır.

Devletin ve devlet organlarının toplumun hizmetkârı durumundan toplumun sahibi durumuna dönüşümüne karşı - ki bu bütün önceki devletlerde kaçınılmaz bir dönüşümdür- Komün iki şaşmaz tedbir aldı. İlk olarak, bütün memuriyetleri - idarî, adlî, maarif - genel oy hakkı temeli üzerinde seçimle ve her an aynı seçmenler tarafından azledilebilme şartıyla doldurdu. İkinci tedbir şuydu: büyük küçük bütün memurlar işçilerle aynı ücreti alacaklardı. Komün tarafından ödenen en fazla maaş 6.000 frank'tı. Bu şekilde, eklenen temsil heyetlerine seçilecek delegelerin üzerindeki kısıtlayıcı talimattan başka, mevki avına ve kariyerizme etkili bir set çekilmiş oldu.

Önceki devlet gücünün parçalanması (**Sprengung**) ve yerine yeni ve gerçekten demokratik bir devlet gücünün konması **İç Savaş**'ın 3. bölümünde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Bilhassa Almanya'da devlete karşı hurafeci inanç, felsefe sahasında burjuvazinin ve hattâ bazı işçilerin bilincine aktarıldığı için burada devletin bazı veçhelerinden söz etmek gerekti. Felsefî anlamına göre devlet, tanrı «fikrinin» veya Krallığının dünya üzerinde «gerçekleşmesidir» ki felsefî terimlerle açıklanacak olursa bu ebedî gerçeğin ve adaletin tahakkuk ettiği dünyadır. Bunu devlete ve devletle ilgili her şeye karşı hurafeci bir saygı takip eder. İnsanlar çocukluktan beri toplumun tümüne ait mesele ve menfaatlerin hallinde geçmişte örneğini gördükleri yollardan başka yol olmadığını farzetmeye alışmışlardır. Bu yol devlet ve onun kârlı mevkilerindeki memurlarında somutlaşmıştır. Bundan ötürü devlete olan saygı insanların zihninde kolayca kökleşir ve irsî monarşiye olan inançlarından kurtulup demokra-

tik cumhuriyete inanmaya başladıkları zaman cesur bir adım attıklarını sanırlar. Esasında devlet, bir sınıfın diğer bir sınıfı ezmesi için bir araçtan başka bir şey değildir. Bu, demokratik cumhuriyette de monarşide olduğu kadar geçerlidir. En iyi şekliyle devlet, sınıf üstünlüğü için verdiği muzaffer savaştan sonra proletaryaya miras kalan bir şerdir. Muzaffer proletaryaya düşen, yeni ve hür sosyal koşullar içinden yetişen bir neslin, devletin bütün kerestesini ıskartaya çıkartacağı vakte kadar onun en kötü taraflarını Komün'ün yaptığı gibi derhal ve mümkün olduğu mertebe kesip atmaktır.

Son zamanlarda Sosyal Demokrat filistinciliği Proletarya Diktatoryası sözünden müthiş ürkmektedir. Peki baylar, bu Diktatoryanın ne biçim bir şey olduğunu öğrenmek istiyor musunuz? Paris Komün'üne bakınız. Proletarya Diktatoryası oydu.

F. ENGELS
Almanca'dan çevrilmiştir.

Londra, Paris Komün'ünün yirminci
yıldönümü Mart 18, 1891.

Marx'ın **Fransa'da İç Savaş**'ının (Berlin, 1891) müstakil baskısı için Engels tarafından yazılmıştır.

Genel Konseyin Marx tarafından hazırlanan bu üç Hitabı ilk önce İngilizce olarak neşredilmişti. Engels, Hitabları ilk defa 1891 de Almanca'ya çevirmiş, burada gördüğünüz başlık ve bir önsöz ile yayıma hazırlanmıştır. Bizim elimizdeki metnin aslı, 1891 baskısıdır (★).

(★) [Almanca baskısından].

ENTERNASYONAL EMEKÇİLER DERNEĞİ GENEL KONSEYİNİN FRANSA - PRUSYA SAVAŞI ÜZERİNE BİRİNCİ HİTABI

Enternasyonal Emekçiler Derneğinin Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerdeki Üyelerine

Enternasyonal Emekçiler Derneği'nin 1864 Kasım tarihli başlangıç hitabında demiştik ki «Eğer emekçi sınıfların kurtuluşu kardeşçe birliği gerektiriyorsa bu büyük amacı, canice plânların peşinde koşan millî önyargılarla ve korsanca savaşlarla insanların kanı ve malı üzerine oynayan bir dış politika gerçekleştirebilir mi? Enternasyonal'in bu sözlerle hedef tuttuğu dış politikayı şu şekilde tarif ettik: «Şahıslararası ilişkilere hükmeden en basit ahlâk ve adalet yasaları uluslararası ilişkilerde de geçerli kılınmalıdır.»

İktidarı, Fransız sınıf savaşlarından yararlanarak gaspeden ve periyodik savaşlarla devam ettiren Louis Bonaparte'ın Enternasyonal'e karşı düşmanca bir tavır almasına şaşmamak gerekir. Plebisitten (4) bir gün önce Enternasyonal Emekçiler Derneği'nin kendisine suikast için komplo hazırlayan gizli bir cemiyet olduğunu ileri sürerek

Enternasyonal'in Paris, Lyon, Rouen, Marseille, Brest vs. gibi Fransa'daki bütün İdare Komitelerine baskınlar düzenlemişti. Bu iddiasının saçmalığını bir müddet sonra kendi yargıçları bile itiraf etmişlerdir. Enternasyonal'in Fransa'daki şubelerinin gerçek suçu neydi? Fransız halkının alenen ve açıkça plebisite oy vermenin bir iç ve dış savaşa oy vermekten farklı olmadığını anlatmaları. Gerçekten, Fransa'nın bütün büyük şehirlerinde ve sanayi merkezlerinde emekçi sınıfının plebisiti topyekûn reddetmesi onların eseri olmuştur. Maalesef denge, kır bölgelerinin büyük cehaleti yüzünden öte yana kaydı. Borsalar, Kabineler, Hakim sınıflar ve Avrupa basını, plebisiti Fransız İmparatoru'nun Fransız emekçi sınıfı üzerindeki zaferi olarak kutladılar. Bütün bunlardan başka plebisit, bir şahsın değil, ulusların katli için verilen bir işaretti.

1870 Haziran'ı savaş komplosu 1851 Aralık hükümet darbesinin **(Coup d'Etat)** düzeltilmiş baskısı oluyordu (5). İlk bakışta savaş fikri o kadar saçma gözüküyordu ki, Fransa bir müddet durumun ciddiyetine değil, bakanlıktaki savaş müzakerelerini bir borsa simsarlığından ibaret gören bir vekile inanmayı tercih etti. Savaş, nihayet 15 Temmuz'da **Corps Législatif**'e resmen açıklandığı zaman, muhalefet savaş hazırlıkları için para tahsisi teklifini reddetti. Hattâ Thiers, bu fikri «iğrenç» buluyordu. Paris'in bütün bağımsız gazeteleri savaşa karşıydılar. Sevinçle söylenebilir ki taşra basını da hemen hemen oybirliği ile onlara katılıyordu.

O sırada Enternasyonal'in Paris üyeleri yeniden bir çalışmaya girişmişlerdi. 12 Temmuz tarihli **Réveil**'de (6) «bütün ulusların emekçilerine» hita-

ben bir manifesto yayımlandı. Aşağıya bu manifestodan birkaç paragraf alıyoruz:

Deniyor ki: «Dünya barışı bir kere daha Avrupa'da dengenin sağlanması ve millî şerefin korunması gibi bahaneler altından siyasî ihtiraslara kurban gitmek üzeredir. Fransız, Alman, İspanyol emekçileri! Seslerimizi hep birlikte savaşı tel'in için yükseltelim!.. Üstünlük kazanmak amacıyla veya hanedanlar adına savaşa girmek, emekçilerin gözünde canîce bir saçmalıktan başka bir şey değildir. Kendilerini kandökümünden muaf tutan ve halkın başına gelen felâketlerde yeni spekülasyon kaynakları bulanların savaş beyannamelerini biz, barış, emek ve hürriyet taraftarları, protesto ederiz!.. Almanya'nın kardeşleri! Bizim bölünmemiz **despotizmin** Ren'in her iki yakasında da muzaffer olmasını sağlayacaktır. Bütün ülkelerin emekçileri! Bugün ortak çabalarımızın sonucu ne olursa olsun, biz, Enternasyonal Emekçiler Derneği'nin sınır tanımaz üyeleri, size ebedî bağlılık vaadi olarak Fransız emekçilerinin en iyi temennilerini ve selâmlarını iletiyoruz.»

Paris şubemizin bu manifestosunu, Fransa'dan benzer hitablar takip etti. Aralarından buraya sadece 22 Temmuz tarihli **Marseillaise**'de (7) yayımlanan Neuilly - Sur - Seine beyannamesinin bir parçasını alıyoruz: «Savaş adil midir? - Hayır! Savaş millî midir? - Hayır! Savaş bir hanedan savaşından ibarettir. İnsanlık, demokrasi ve Fransa'nın gerçek menfaatleri adına Enternasyonal'in savaşa itirazına tamamiyle iştirak ediyoruz.»

Kısa zaman sonra tuhaf bir olayın da gösterdiği gibi bu itirazlar Fransız emekçilerinin gerçek duygu ve düşüncelerini ifade ediyordu. İlk defa

Louis Bonaparte'ın başkanlığında örgütlenen **10 Aralık Çetesi** (8) (+) savaş hummasının sapıklıklarını teşhir etmek üzere **Blouse**'lar giymiş olarak salındıklarında, asıl Fauburg emekçileri barış için öylesine güçlü bir halk gösterisi düzenlediler ki Polis Komutanı Pietri, gerçek Paris halkının, bastırılmış milliyetçilik duygularıyla büyük savaş heyecanını yeteri kadar açığa vurduğunu bahane ederek sokak siyasetine son vermenin ihtiyatkâr bir davranış olacağını kabul etmek zorunda kaldı.

Louis Bonaparte ile Prusya arasındaki savaşın gidişatı bir yana, İkinci İmparatorluğun ölüm çanları Paris'te çalmıştı bile. İmparatorluk. başladığı gibi, yani bir komedi olarak bitecektir. Fakat unutmayalım ki Bonaparte'ın **İmparatorluğun İhyası** denilen o vahşice farsını tam 18 yıl sürdürmesini sağlayan, Avrupa Hükümetleri ve hakim sınıfları olmuştur.

Almanya'nın açısından savaş bir savunma savaşıdır. Fakat Almanya'yı kendini savunmaya zorlayan kim olabilir? **Prusya!** Aynı Louis Bonaparte'la içerde halk muhalefetini ezmek ve Almanya'yı Hohenzollern hanedanına bağlamak amacıyla gizlice anlaşan da Bismarck'tan başkası değildir. Sadova Muharebesi (9) kaybedileceği yerde kazanılsaydı, Fransız taburları Prusya'nın müttefikleri olarak Almanya'yı işgal edeceklerdi. Prusya, zaferi kazandıktan sonra hür Almanya'yı esir Fransa'ya karşı kışkırtmayı bir an bile düşündü mü? Bilakis, tam tersi oldu. Bir yandan eski sistemin bütün yerli güzel-

---

(+) «10 Aralık Çetesi», «Onsekizinci Brumaire» ile karşılaştırınız.

[«Louis Bonaparte'ın Darbesi», Ahmet Acar çevirisi, s. 69]

liklerini dikkatle muhafaza ederken, bir yandan da buna İkinci İmparatorluğun oyunlarını, gerçek despotizmini, sahte demokrasiciliğini, siyasî sahtekârlıklarını ve malî işlerini, tumturaklı konuşmalarını ve alçakça **legerdemain**'lerini [el çabukluklarını] ekledi. O zaman kadar Ren'in sadece bir yakasında neşvü neva bulan Bonaparte'çı rejimin şimdi Ren'in öteki yakasında da bir eşi mevcuttu. Bu durumdan **savaş**tan başka ne çıkabilirdi?

Alman işçi sınıfı savaşın kesin olarak savunucu niteliğini kaybetmesine ve Fransa halkına karşı bir savaşa dönüşmesine göz yumarsa, zafer ve mağlubiyet aynı derecede fecî olacaktır. Böyle bir durumda, Almanya'nın bağımsızlık savaşından (10) sonra başına gelen bütün talihsizlikler birikmiş bir şiddetle yeniden canlanacaktır.

Halbuki Enternasyonal'in ilkeleri, Alman işçi sınıfının safları arasında böylesine acıklı bir sonuçtan endişe duymalarına meydan vermeyecek kadar yaygın ve sağlamca kökleşmiştir. Fransız emekçilerinin sesleri ta Almanya'da yankılanmıştır. Brunswick'te 16 Temmuz'da yapılan emekçilerin bir kitle toplantısı, Paris manifestosuyla tam mutabakatını açıklamış, Fransa'ya karşı millî düşmanlığı istihfaf ile reddetmiş ve kararlarını şu şekilde özetlemiştir: «Bütün savaşlara, ama hepsini üstünde hanedan savaşlarına düşmanız... Ve büyük bir keder ve esefle kaçınılmaz bir şer olan bu savunma savaşına girmek zorunda bırakıldık; ama aynı zamanda bütün Alman işçi sınıfının, böylesine muazzam bir toplumsal felâketin tekrarını savaş ve barışı halkın kendi kaderlerinin efendisi kılarak önlemeye çalışıyoruz.»

Chemnitz'de 50.000 Sakson işçisini temsil eden delegelerin toplantısında ise oybirliğiyle şöyle bir

karar alınmıştır: «-Alman Demokrasisi ve bilhassa Sosyal Demokrat partiyi teşkil eden işçilerin adına, mevcut savaşın sadece bir hanedan savaşı olduğunu ilân ederiz... Fransız emekçilerinin kardeşçe uzattıkları eli sıkmakla mutluyuz... Enternasyonal Emekçiler Derneği'nin **Bütün ülkelerin proleterleri birleşiniz** şeklindeki parolasını aklımızdan çıkarmayarak **bütün** ülkelerin emekçilerinin **dostlarımız** ve **bütün** ülkelerin despotlarının **düşmanlarımız** olduğunu hiç bir zaman unutmayacağız.» Enternasyonal'in Berlin şubesi de Paris manifestosuna cevap vermiştir: «Yüreğimiz ve bileğimizle itirazınıza katılıyoruz... Bütün ülkelerin emekçi çocuklarının birliği için çalışmamızdan ne borazan sesi, ne top kükremesi, ne zafer, ne de mağlubiyet için geri dönmeyeceğimize yemin ederiz.»

Öyle olsun!

Bu intihara varan düşmanlığın arka plânında Rusya'nın karanlık şekli belirmektedir. Mevcut savaş için işaretin tam Moskova Hükümeti'nin stratejik demiryolu hatlarını bitirdiği ve askerlerini Prut istikametinde yığmakta olduğu bir anda verilmiş olması meş'um bir alamettir. Almanlar Bonaparte'ın tecavüzüne karşı bir savunma savaşına yakınlık duymakta kendilerini ne kadar haklı görürlerse görsünler, Prusya Hükümeti'nin Kazak yardımını istemesine veya kabul etmesine göz yumarlarsa bütün haklılıklarını kaybedeceklerdir. Şunu hatırlasınlar ki, Birinci Napoléon'a verdiği ilk bağımsızlık savaşından sonra Almanya, nesiller boyu Çar'ın ayaklarının dibinde yüzükoyun yatmak zorunda kalmıştı.

İngiliz işçi sınıfı, Fransız ve Alman emekçilerine dostluk elini uzatmaktadır. İngiliz işçileri, vuku bulacak olan korkunç savaş ne gibi bir mahiyet

alırsa alsın, bütün ülkelerin işçi sınıflarının ittifakının savaşı lağvedeceğine kesinlikle kaniydiler. Fransız ve Alman Hükümetleri bir kardeş kavgasına girişirken Fransız ve Alman emekçilerinin birbirlerine barış ve iyiniyet mesajları göndermeleri, tarihte eşi görülmemiş olan bu büyük gerçek, daha aydınlık bir geleceğin manzarasını arzetmektedir. Aynı zamanda iktisadî sefaletin ve siyasî cünunu ile eski toplumun yanında Enternasyonal kuralı **Barış** olan ve millî hükümdarı her yerde bir, yani **Emek** olan yeni bir toplumun ortaya çıktığını ispat etmektedir. Bu yeni toplumun Öncüsü, Enternasyonal Emekçiler Derneğidir.

Londra, 23 Temmuz, 1870

İngilizce broşürün metnine göre basılmıştır.

Marx tarafından kaleme alınmış
ve Enternasyonal Emekçiler Derneği'nin
23 Temmuz, 1870 oturumunda tasdik edilmiştir.

İngilizce, Almanca ve Fransızca
broşürler halinde derhal basılmıştır.

ENTERNASYONAL EMEKÇİLER DERNEĞİ GENEL KONSEYİNİN FRANSA - PRUSYA SAVAŞI ÜZERİNE İKİNCİ HİTABI

Enternasyonal Emekçiler Derneğinin Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerindeki üyelerine 23 Temmuz tarihli ilk Manifesto'muzda şöyle demiştik: «İkinci İmparatorluğun ölüm çanları Pariste çalmıştı bile. İmparatorluk başladığı gibi, yani bir komedi olarak bitecektir. Fakat unutmıyalım ki Louis Bonaparte'ın **İmparatorluğun İhyası** denilen o vahşice farsını tam onsekiz yıl sürdürmesini sağlayan Avrupa Hükümetleri ile hakim sınıfları olmuştur.»

Böylece daha savaş harekâtı başlamadan bile biz, Bonaparte denilen o sabun köpüğünün artık tarihe karıştığını belirtmiştik.

İkinci İmparatorluğun yaşayacağı yolundaki tahminlerimiz doğru çıkmıştır. Tarih, Alman savaşının «kesinlikle savunucu niteliğini kaybedeceği ve Fransız halkına karşı bir savaşa dönüşeceği» hususundaki endişelerimizi de doğrulamıştır. Nitekim savunma savaşı Louis Bonaparte'ın teslimi, Sedan barışı ve Paris'te Cumhuriyetin ilânı ile neticelendi. (11) Fakat Prusya'nın gizli askerî komiteleri

(camarilla) (★) istilâ kararını bu olaylardan çok önce, yani Bonaparte'ın silâh yönünden zayıf olduğunu öğrenir öğrenmez almışlardı. Yalnız şimdi yollarında **Kral Wilhelm'in savaş başındaki beyanatı** gibi aşılması güç bir engel vardı. Kral, tahtından Kuzey Alman Diyetine hitaben nutkunda savaşı Fransız halkına karşı değil, Fransız İmparatoruna karşı açtığını kesin olarak belirtmişti. 11 Ağustos'da Fransız halkına yolladığı bir manifestoda şöyle diyordu: İmparator Napoléon'un eskiden beri Fransız halkıyla barış içinde yaşamayı istemekte olan Alman halkına karadan ve denizden düzenlediği **saldırıya karşı koymak** üzere Alman ordularının kumandasını üzerime almış ve **askeri zorunluluklar dolayısıyla Fransız sınırını geçmiş bulunuyorum.** Kral, savaşın savunucu niteliğini belirtmek için Alman ordularının kumandanlığını «saldırıya karşı koymak üzere» üzerine aldığını söylemekle yetinmiyor, Fransız sınırlarını sadece «askeri zorunluluklar» neticesinde geçtiğini de ekliyordu.

Böylece bu dindar Kral, Fransa'nın ve bütün dünyanın önünde savaşın kesinlikle savunucu mahiyette olacağına söz vermiş bulunuyordu. Kral verdiği kat'i sözden nasıl döndürülebilirdi? Rejisörler, onun Alman ulusunun karşı durulmaz iradesine istemeden boyun eğmekte olduğunu göstermek zorundaydılar. Profesörleri, kapitalistleri, belediye meclisi üyeleri ve yazarları ile birlikte Alman liberal orta sınıfına derhal işareti verdiler. Medeni haklar için 1846'dan 1870'e kadar olan mücadelesinde eşi gö-

(★) [Camarilla - İspanyolca küçük oda anlamına gelir. Burada gizli maksat veya entrika için birleşmiş bir parti demek oluyor.]

rülmemiş bir kararsızlık, acizlik ve korkaklık örneği vermiş olan bu orta sınıf, Avrupa sahnesine Alman milliyetçiliğinin kükreyen aslanı olarak çıkma fırsatını elde ettiğine tabii ki son derece memnun oldu. Prusya hükümetinin entrikalarını yine Prusya'ya uygular gibi görünerek medeni bağımsızlığını yeniden ispatlamış oluyordu. Sesini Fransız Cumhuriyetinin parçalanması adına yükselterek öteden beri Louis Bonaparte'ın yanılmazlığına olan dini inancı için kefaret ödüyordu. Bir dakika için şu gözüpek yurtseverlerin şahsî taleplerini gözden geçirelim!

Yurtseverler, Alsas ve Loren halkının Alman himayesini istediklerini iddia edecek kadar cesaret sahibi değiller. Bilâkis, müstakil bir kale tarafından korunan milliyetçi Strasburg altı gün süreyle «Alman» patlayıcı gülleleri tarafından kaygısızca ve zebanice bombardıman edilmiş, ateşe verilmiş ve müdafaasız sakinlerinin çoğu katledilmiştir! Yine de bu eyaletlerin bir zamanlar eski Alman İmparatorluğuna bağlı olduğunu unutmamak geerkir. Binaenaleyh eyalet toprakları ve bu toprakların üzerinde yaşayan insanlar Almanya'ya ait devrolunmaz mal olarak müsadere edilmelidir. Şayet Avrupa haritası eski şekline göre yeniden çizilecekse, Brandenburg Elektörünün Prusyadaki dominyonlarını muhafaza etmek için Polonya Cumhuriyetine kölelik etmek zorunda kaldığını hatırlatırız.

Halbuki daha bilgiç olan yurtseverler, Fransız saldırısına karşı «maddi bir teminat» olarak Alsas ile Loren'in Almanca konuşulan kısmını talep ediyorlar. Bu iğrenç fikir birçok iradesizin zihnini çeldiğinden, üzerinde daha fazla durmak zorundayız.

Ren'in diğer yakasına nazaran Alsas'ın genel

konumunun ve Strasburg gibi Basle ile Germersheim arasında hemen hemen yarı yolda bulunan, muhkem ve büyük bir şehir şüphesiz Güney Almanya'nın Fransızlar tarafından istilâsını kolaylaştıracak, buna karşılık Fransa'nın Güney Almanya'dan istilâsını güçleştirecektir. Alsas ve Almanca konuşan Loren'in ilhakıyla Güney Almanya sınırının kuvvetleneceği açıktır. Zira bu suretle Vosges dağlarının uzantısınca bütün tepeleri ve kuzey geçitlerindeki istihkâmlar Almanya'nın eline geçecektir. Eğer Metz de ilhak edilseydi, Fransa bir an için Almanya'ya karşı başlıca iki harekât üssünü kaybetmiş olacaktı, fakat tabii bu, Nancy veya Verdun'de yeni üsler kurmasına engel değildi. Almanya, savaşta bol bol yararı dokunan Coblentz, Mainz, Germersheim, Rastadt gibi Fransa'ya karşı harekât üslerine sahipken, öteki yakadaki iki önemli kaleyi, yani Strasburg ve Metz'i Fransa'ya çok göremezdi. Üstelik, Strasburg'un Güney Almanya için teşkil ettiği tehlike ancak Güney ve Kuzey arasında ayrılık olduğu sürece geçerliydi. Prusya'nın Fransız İhtilâline karşı savaşa katılması sayesinde Güney Almanya 1792'den 1795'e kadar güneyden istilaya uğramamıştı. Fakat Prusya 1795 de kendi barışını imzalayıp da güneyi başıboş bırakınca, Strasburg üssünden Güney Almanya üzerine istilâlar başladı ve 1809'a kadar bunların ardı kesilmedi. **Birleşmiş** bir Almanya'nın, Strasburg veya Alsas'daki herhangi bir Fransız ordusunu zararsız kılması işten bile değildir. Yeterki askerlerini, mevcut savaşta olduğu gibi Saarlouis ve Landau arasında temerküz ettirerek, Mainz ile Metz arasındaki yol boyunca ilerlesin ya da muharebeyi kabul etsin. Alman askerlerinin büyük bir kısmı orada mevzilendiği sürece Stras-

burg'dan ilerleyen herhangi bir Fransız ordusunun cenah dışı kalacağı ve hattâ irtibatının tehlikeye gireceği aşikârdır. Şimdiki harekâtın ispat ettiği bir şey varsa, o da Fransa'nın Almanya'dan istilâsının hiç de zor olmadığıdır.

Şayet doğruyu söylemek gerekirse, uluslarının sınırlarını askerî hesaplara dayanarak çizmek saçma olduğu kadar, hatalı da değil midir? Bu kurala uyulacak olsaydı, Avusturya Venedik ve Mincio hattı üzerinde, Fransa ise Paris'i savunma bahanesiyle Ren boyunda hak iddia edebilirlerdi. Hattâ Paris'in Kuzey Batıdan gelecek bir saldırıya, Berlin'in Güney Batıya olan açıklığından daha açık olması yeterli neden sayılabilirdi. Sınırlar askerî menfaatlere göre tayin edilseydi, bu gibi iddiaların ardı arkası kesilmezdi. Zira her askerî sınır kusurludur ve dışarda kalan arazinin bir kısmının ilhakıyla düzeltilebilir. Ayrıca sınırlar fatih tarafından fethedilen tarafa zorla kabul ettirildiklerinden, hiç bir zaman nihaî ve âdil olamazlar. Bundan ötürü daima yeni savaşların tohumunu taşırlar.

Bütün tarihin verdiği ders şudur: Şahıslar için geçerli olan uluslar için de geçerlidir. Onları taarruz gücünden yoksun bırakmak için savunma imkânlarından yoksun bırakmak gerekir. Hattâ sıkboğaz etmekle kalmayıp yok etmek lâzımdır. Tarihte bir ulusun gücünü kırması için kendisine «maddî teminatlar» verilen bir İmparator varsa, o da Tilsit antlaşması (12) ve bu antlaşmayı Prusya ve Almanya'nın geri kalan kısmına uygulama tarzıyla I. Napoléon'dur. Mamafih dev kudreti birkaç sene sonra Alman halkının önünde çürük bir kamış gibi ikiye ayrıldı. Bakalım çılgınca hülyalarıyla Prusya, Napoléon'un kendisinden koparttıklarına

karşılık Fransa'dan ne gibi «maddî teminatlar» istemeye cesaret edecekti. Sonuç en az ilk seferki kadar felâketli olacaktır. Tarih, intikamını Fransa'dan alınan kilometre karelerle değil, 19. yüzyılın ikinci yarısında **fetih siyasetini** hortlatma suçunun ağırlığı ile ölçecektir.

Buna cevaben Töton yurtseverliğinin sözcüleri Almanları Fransızlarla karıştırmamamız gerektiğini **söylüyorlar. Bizim istediğimiz** şan şeref değil, **emniyettir, diyorlar.** Almanlar esasında barışsever bir ulustur. Onların mutedil ve ciddî himayesi altında fetih, gelecek savaşlara temel değil ebedî teminatı olacaktır. Elbette ki Fransa'yı 1792'de 18. yüzyıl ihtilâlini süngülemek gibi ulvî bir amaçla istilâ edenler Almanlar değildi. İtalya'yı zaptederek, Macaristan'ı baskı altına alanlar, Polonya'yı parçalayarak ellerini kirletenler Almanlar değildi. Almanya'nın şimdiki askerlik sistemi bütün yetişkin erkek nüfusu ikiye bölmektedir: biri hizmette, diğeri izinde olmak üzere ilâhiyetin temsilcisi hükümdara itaatla bağlı iki hazarî ordu. Böyle bir askerlik sisteminin dünya barışı ile nihaî amacımız olan medeniyet için bir «maddî teminat» teşkil ettiği aşikârdır. Her yerde olduğu gibi iktidarın Almanya'daki dalkavukları da, övünme yoluyla efkâr-ı umumiyeyi tütsülemekte ve zehirlemektedirler.

Fransızların Metz ve Strasburg'daki kalelerine öfkelenmiş görünen bu Alman yurtseverleri, Moskova'nın Varşova, Modlin ve İvangorod'daki muazzam istihkâmlara ses çıkartmamaktadırlar. Bir yandan emperyalist (Bonaparte'çı) istilâsından ödleri patlarken, öte yandan otokrak (Çarlık) himayesinin alçaklıklarına göz yummaktadırlar.

1870'de Gorchakov ve Bismarck arasında, 1856'-

da Louis Bonaparte ile Bismarck'ın arasında olduğu gibi, (+) bir vaad teatisi yapıldı. Louis Bonaparte, 1866 Savaşının Prusya ile Avusturya'yı tüketip, kendisini Almanya'nın mutlak hâkimi kılacağını söylüyerek böbürlenirdi. Aynı şekilde Alexandre (++) da 1870 Savaşının Almanya ile Fransa'yı tüketip, kendisini Batı Avrupa'nın mutlak hâkimi kılacağını söyleyerek böbürleniyordu. İkinci İmparatorluk nasıl Kuzey Alman Federasyonunun varlığının kendi varlığıyla bağdaşamıyacağını görüyorsa, Otokrat Rusya da Prusya liderliğindeki bir Alman İmparatorluğunu kendisi için tehlikeli görüyordu. Eski siyasî sistemin kanunu budur. Sistemin sınırları dahilinde bir devletin kazancı, diğer bir devletin kaybıdır. Çarın Avrupa üzerindeki büyük etkisi, Almanya üzerindeki geleneksel hakimiyetinden ileri gelir. Rusya'nın otokratik düzeninin temelleri volkanik [ihtilâlci] sosyal güçler tarafından tehdit edilirken, Çar dış prestijini kaybetmeyi göze alabilir mi? Hattâ Rus gazeteleri, Bonaparte'çı gazetelerin 1866 Savaşından sonra takındıkları tavrı taklide başladılar bile. Töton yurtseverleri gerçekten Fransayı Rusya'nın kollarına itmekle hürriyetin ve barışın teminat altına alınabileceğine inanıyorlar mı? Eğer Almanya'yı, Fransa'yı parçalamağa iten silâh üstünlüğü, zafer kibiri ve hanedan entrikaları ise Almanya için açık iki yol kalmaktadır. Ya, bütün riskleri göze alarak, **açıkça** Rusya'nın genişleme politikasının

(+) Rus Dışişleri Bakanı Gorchakov, 2-4 Haziran 1870'de Bad Ems'de Bismarck'la görüşmüş ve Fransa-Prusya savaşı hususunda Rusya'nın tarafsız kalacağına dair söz vermişti.

(++) Rus Çarı II. Alexandre (1855-81)

aracı olacak, ya da kısa bir fasıladan sonra tekrar başka bir «savunma» savaşına, hem de o yeni türeyen «mevzîleştirilmiş» savaşlardan değil, bir **ırk savaşına** - birleşmiş Slav ve Romen ırklarına karşı bir savaşa - hazırlanması gerekecektir.

Alman işçi sınıfı, engelleyemeyeceği bu savaşı, Almanya'nın bağımsızlığı ve Fransa ile Avrupa'nın İkinci İmparatorluk denilen o sârî kâbustan kurtuluşu adına azimle destekledi. Alman emekçileri kır kesimi işçileriyle birlikte yarı aç ailelerini geride bırakarak o kahraman orduların dayanağı olarak savaşa katıldılar. Dış savaşlar da onda birini kaybeden bu sınıf, diğer bir onda birini de iç sefalette kaybedecektir. Şimdi ise muazzam fedakârlıkların boşa gitmediğine, istiklâllerini kazandıklarına ve Emperyalist ordular üzerindeki zaferlerinin 1815'de olduğu gibi Alman halkının mağlûbiyetine dönüştürülmeyeceğine dair «teminatlar» talep etmektedirler. Ve bu teminatlardan ilki olarak da **Fransa için şerefli bir barışla Fransız Cumhuriyetinin kabulünü** istemektedirler.

Alman Sosyal - Demokrat Emekçiler Partisinin Merkez Komitesi 5 Eylülde bu teminatların üzerinde ısrar eden bir manifesto neşretti. «Biz», deniyordu, Alsas ve Loren'in ilhakını protesto ediyoruz. Bunu söylerken Alman işçi sınıfının adına konuştuğumuzun bilincindeyiz. Fransa ve Almanya'nın ortak çıkarlarının, barış ve istiklâlin ve Doğu barbarlığına karşı Batı uygarlığının zaferi adına hareket eden Alman emekçileri, Alsas ve Loren'in ilhakına boyun eğmeyeceklerdir... Enternasyonal Proletarya'nın ortak davası uğruna bütün ülkelerdeki kardeş emekçilerimizi sadakatla destekleyeceğiz!»

Maalesef onların derhal muaffak olacağından

umutlu değiliz. Fransız emekçileri barış zamanında mütecavizi durduramazken, Alman emekçilerinin silâh şakırtısı arasında galibi durdurması mümkün müdür? Alman emekçileri manifestolarında Louis Bonaparte'ın âdi bir mücrim olarak Fransız Cumhuriyetine iadesini talep etmektedirler. İdarecileri ise, aksine, Louis Bonaparte'ı Fransa'yı mahvetmeye en yatkın adam olarak Tuileries'e iade etmeye çabalıyorlar. Tarih bütün bunlara rağmen, Alman işçi sınıfının, Alman orta sınıfı kadar uysal olmadığını gösterecektir. İşçiler görevlerini yerine getireceklerdir.

Onlar gibi biz de Fransa Cumhuriyetinin ilânını selâmlıyoruz. Bunun yanısıra temelsiz olduğunu umduğumuz bazı endişelerden de kurtulamıyoruz. Fransa Cumhuriyeti, tahtı devirmemiş, sadece boş kalan bir yeri almıştır. Cumhuriyetin ilânı, toplumsal bir zafer değil, bir millî savunma tedbiridir. Cumhuriyet, kısmen kötü şöhretli Orléanscılardan, kısmen de bazıları hâlâ 1848 ayaklanması tarafından dağlanmış olan burjuva Cumhuriyetçilerinden müteşekkil bir Geçici Hükümetin elindedir. Hükümet üyeleri arasındaki işbölümü bir istikbâl vaadetmemektedir. Orléanscılar, ordu ve polis gibi kuvvet noktalarını ele geçirmiş, mahut Cumhuriyetçilere de işin gevezelik kısmı kalmıştır. Bazı ilk davranışları, İmparatorluğun onlara harabe bırakmakla kalmayıp, işçi sınıfına karşı ürkekliği de aşıladığını göstermektedir. Eğer Cumhuriyet adına itidalsiz ve gerçekleştirilmesi imkânsız vaadlerde bulunuluyorsa, Cumhuriyet «imkânlı» bir hükümet için çağrıda bulunamaz mı? Zaten bazı burjuva idarecilerine göre Cumhuriyet, Orléans Restorasyonuna bir alternatif ve bir geçişten ibaret değil mi?

İşte Fransız işçi sınıfı bu kadar zor şartlar içinde bulunmaktadır. Şu buhran esnasında, düşmanın neredeyse Paris'in kapılarına dayanmış olduğu bir zamanda yeni Hükümeti devirmeye yönelen bir teşebbüs umutsuzca bir delilikten başka bir şey değildir. Fransız emekçileri vatandaşlık görevlerini ifa etmek zorundadırlar. Ancak Fransız köylülerinin kendilerini birinci İmparatorluğun millî hatıralarıyla aldattıkları gibi kendilerini 1792'nin millî hatıralarıyla aldatmamalıdırlar. Onlardan beklenen geçmişi taklid etmeleri değil, geleceği kurmalarıdır. Kendi sınıflarını örgütlemek için Cumhuriyetin tanıdığı hak ve hürriyetleri sükûnet ve azimle geliştirmeleri gerekmektedir. Bu, onlara Fransa'nın ıslahı ve hepimizin ortak görevi olan emeğin kurtuluşunun gerçekleştirilmesinde taze bir güç sağlayacaktır. Cumhuriyetin kaderi onların faaliyetine ve zekâlarına bağlıdır.

İngiliz emekçileri Fransız Cumhuriyetinin tanınmasına karşı olan Hükümetlerini dışardan güçlü bir baskı altına almış bulunuyorlar (13). Britanya Hükümetini şimdiki tereddüt politikasının amacı muhtemelen 1792'de Jakobenlere karşı açtığı savaşın hatırasını unutturmak ve hükümetin hükümet darbesini (**coup d'état**)yı tasvipte gösterdiği acelecılığı örtmektir. İngiliz emekçileri ayrıca Hükümetlerini, bütün gücüyle Fransa'nın parçalanmasına karşı çıkmaya davet ediyorlar. Buna karşılık İngiliz basınının bir kısmı Fransa'nın parçalanmasını destekleyecek kadar utançtan yoksundur. Aynı basın Napoléon Bonaparte'ı tam yirmi yıl müddetle Avrupa'nın takdir-i hüdası olarak tanrılaştırmış, Amerikalı esir tacirlerinin isyanını çılgınca alkışla-

mıştır (14) (+). Nitekim şimdi de, esir tacirleri menfaatine çalışmaya devam etmektedir.

Enternasyonal Emekçiler Derneği'nin her ülkedeki şubesinin görevi, emekçi sınıfları harekete sevketmektir. Eğer görevlerini yüzüstü bırakır, pasif kalırlarsa, şimdiki korkunç savaş, daha da korkunç uluslararası savaşlara yol açacak ve her ülkede kılıcın, toprağın ve sermayenin efendilerinin, emekçiye karşı yeni bir zafer kazanmalarını sağlayacaktır.

Vive la République [Yaşasın Cumhuriyet]

Marx tarafından kaleme alınmış ve Enternasyonal Emekçiler Derneğinin Genel Konseyinin 9 Eylül 1870 tarihli oturumunda tasdik edilmiştir.

İngilizce, Almanca ve Fransızca broşürler halinde derhal basılmıştır.

İngilizce broşürünün metnine göre basılmıştır.

(+) «İngiltere'de Amerikan Sorunu» ile karşılaştırınız.

ENTERNASYONAL EMEKÇİLER DERNEĞİ GENEL KONSEYİNİN 1871 FRANSIZ İÇ SAVAŞI ÜZERİNE HİTABI

Birliğin Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerindeki Bütün Üyelerine

I

Fransız Emekçilerinin 4 Eylül 1870 de ilân ettikleri Cumhuriyet hemen hemen bir anda bütün Fransa'da hiç bir muhalefet olmaksızın kabul edilmiş ve alkışlanmıştı. Bu sırada birkaç mevkî-avcısı avukat, Thiers'i devlet adamı, Trochu'yu da komutan alarak, Hôtel de Ville'i ellerine geçirdiler. O zaman Paris'in, tarihin her buhran döneminde bütün Fransa'yı temsil edebileceğine öyle fanatikçe bir inanç besliyorlardı ki, gasbettikleri «Fransa'nın idarecileri» sıfatını meşrulaştırmak için Paris temsilciliğinin vakti geçmiş vekâletnamelerini göstermeyi yeterli buldular. Bu adamların ortaya çıkışından beş gün sonra, savaş üzerine ikinci hitabımızda, onların kim olduklarını size söylemiştik. Buna rağmen bir baskın kargaşalığı içinde, işçi sınıfının gerçek önderlerinin Bonaparte'ın hapishanelerinde bulun-

dukları ve Prusyalı'ların da Paris'e doğru yürümekte oldukları bir sırada Paris, bu adamların iktidara geçmelerine izin vermek zorunda kaldı. Ama bir şartla: bu güç yalnız millî savunma amaçları için kullanılacaktı. Fakat Paris'in müdafaa edilmesi için işçi sınıfının silâhlandırılması, etkili bir güç halinde örgütlenmesi ve safların savaşın içinde talim görmesi gerekiyordu. Halbuki Paris'in silâhlanması İhtilâlin silâhlanması demekti. Paris'in mütecaviz Prusya'ya karşı zaferi, Fransız emekçisinin Fransız kapitalisti ile Devletin parazitlerine karşı zaferi olacaktı. Millî görevlerle sınıf menfaatleri arasındaki bu ihtilâfta, Millî Savuma Hükümeti bir Millî İhanet Hükümetine dönüşmekte bir an bile tereddüt etmedi.

İlk işleri Cumhuriyetin bir kralla trampa edilmesi için Thiers'i bütün Avrupa saraylarına tavassut aramaya göndermek oldu. Kuşatmanın başlangıcından dört ay sonra, teslim şartlarının ilkini bozmanın zamanının geldiğine kani olan Trochu, Jules Favre ve diğer meslekdaşlarının huzurunda, toplantı halinde bulunan Paris Belediye reislerine şu şekilde hitab etti:

«4 Eylül'ün akşamından meslekdaşlarımın bana ilk soruları şu oldu: Paris'in Prusya muhasarasından kurtulması için herhangi bir umut olabilir mi? Olumsuz cevap vermekte tereddüt etmedim. Burada hazır bulunan bazı meslekdaşlarım sözlerimin doğruluğunu ve fikrimin değişmezliğini tasdik edeceklerdir. Onlara aynen şu sözlerle, Paris'in mevcut durumda Prusya muhasarasına dayanmaya teşebbüs etmesinin delilik olacağını söyledim. Şüphesiz kahramanca bir delilik olurdu, diye ekledim.

Ama o kadarla kalırdı... Olaylar (kendi tertipledikleri) tahminlerimi doğrulamıştır.»

Trochu'nun bu zarif ve kısa konuşması orada bulunan belediye reislerinden M. Corbon tarafından sonradan neşredilmiştir.

Böylece daha Cumhuriyetin ilân edildiği günün akşamı meslekdaşları Trochu'nun «plân»ının Paris'in tesliminden ibaret olduğunu öğrendiler. Eğer Millî Savunma, Thiers, Favre ve kumpanyalarının şahsî hükümetleri için bir bahaneden fazla bir şey ifade etseydi, bu 4 Eylül türedilerinin 5 Eylül'de yerlerinden feragat etmeleri, Paris halkına Trochu'nun «plânını» açıklamaları ve onlara derhal teslim olmaları ya da kendi kaderlerini kendilerinin düşünmeleri için ikazda bulunmaları gerekirdi. Bunun yerine, bu soysuz hilekârlar Paris'in kahramanca deliliğini açlık perhizi ve kafa yarma usulüyle tedavi etmeye kalktılar. O arada manifestolar paralayarak, «Paris valisinin» yani Trochu'nun «asla teslim olmayacağını», Dışişleri Bakanı Jules Favre'ın «topraklarımızdan bir santim, kalelerimizden bir tek taş bile vermiyeceğini» vaaz ederek halkı aldatmayı da ihmal etmediler. Aynı Jules Favre, Gambetta'ya bir mektubunda «savunma»nın Prusyalı askerlere karşı değil, Parisli emekçilere karşı olduğunu itiraf etmektedir. Trochu'nun Paris ordusunun komutasını teslim ettiği Bonaparte'çı caniler, bütün kuşatma boyunca birbirlerine yazdıkları samimi mektuplarda bu mahut savunma numarası üzerine açık saçık şakalar yapmaktan çekinmiyorlardı. (Örneğin, Paris Savunma Ordusunun topçu üst komutanı Légion d'Honneur'ün Grand Croix'sı Alphonse Simon Guiod'un topçu bölümü generali Susanne'a yazdığı mektuplara bakınız. Bu mektuplar Komün'ün

Journal Officiel (15) adlı organında yayımlanmıştır.) Sahtekârların maskesi nihayet 28 Ocak 1871 de düşürüldü. Kendini aldatmanın son raddesinde gerçek bir kahramanlıkla teslim olan Millî Savunma Hükümeti, Bismarck'ın esirlerinden müteşekkil bir Fransız Hükümeti olarak, Louis Bonaparte'ın bile Sedan'da kabule yanaşamadığı bir alçaklığı işliyordu. 18 Mart olaylarından sonra çılgınlar gibi Versay'a kaçan **Capitulard**'lar [1870 savaşında Paris'in teslimine taraftar olanlar] ihanetlerinin yazılı delilini Paris'in eline bırakmışlardı. Komün'ün taşraya yolladığı bir manifestoda açıklandığına göre bu öyle bir delildi ki yok edilmesi pahasına «bu adamlar, Paris'i kanlı bir harabe yığını haline getirmekten çekinmezlerdi.»

Savunma Hükümetinin bazı ileri gelen üyelerinin böyle bir çözüme varmaları için son derece şahsî sebepler de vardı.

Mütarekenin aktinden kısa bir zaman sonra, şimdi Jules Favre'ın acele bir emriyle vurulmuş olan Paris'in Millî Meclisteki temsilcilerinden M. Millière, Jules Favre hakkında bir seri mevsuk kanunî delil neşretti. Bu delillere göre, Jules Favre ayyaş bir Cezayirli'nin karısıyla metres hayatı yaşarken, senelerce süren cüretkârane tertipler sayesinde evlilik dışı çocuklarının adına büyük bir tevarüs hakkı sağlamayı başarmıştı. Bu şekilde zengin olan Favre, kanunî varislerin açtığı bir davada Bonaparte'çı mahkemelerin müsamahası sayesinde teşhir edilmekten kurtulmuştur. Bu kuru kanunî delillerden hitabet gücü ile kurtulamayacağını bilen Jules Favre, hayatında ilk defa dilini tutup sessizce iç savaşın patlamasını bekledi. O zaman Paris halkını aileye, dine, düzene ve mülkiyete karşı res-

men başkaldıran bir firarî mücrim çetesi olmakla itham edebilecekti. Yine bu kalpazan, 4 Eylül'de başa geçtikten hemen sonra **Etendard** (16) skandalından dolayı İmparatorluk döneminde bile sahtekârlıktan hüküm giymiş olan Pic ve Taillefer'i muhabbetle serbest bırakmıştır. Bu adamlardan Taillefer Komün Paris'ine dönmeye cüret eder etmez hapishaneye iade edildi. Jules Favre bu hadise üzerine Millî Mecliste Paris'in kendi mücrimlerini serbest bıraktığını ileri sürdü!

Millî Savunma Hükümetinin Joe Miller'i (17) Ernest Picard, İmparatorluğun İçişleri Bakanı olmak için epeyce beyhude gayret sarfettikten sonra kendini Cumhuriyetin Maliye Bakanı tayin etmişti. Ernest Picard, dolandırıcılıktan dolayı Paris Borsasında kovulan (13 Temmuz 1867 tarihli Polis Komutanlığı raporuna bakınız) Arthur Picard'ın kardeşidir. **Société Générale**'in Rue Palestro No. 5 deki bir şubesinde idareciliği sırasında 300.000 franklık bir hırsızlıktan sanık Arthur Picard, itirafı üzerine hüküm giymiştir. (11 Aralık 1868 tarihli Polis Komutanlığı raporuna bakınız). Ernest Picard, Arthur Picard'ı kendi gazetesi olan **l'Elékteur Libre**'in editörü yapmıştı. Borsacıların günlük işleri bu Maliye Bakanlığı gazetesinin resmî yalanları yüzünden aksarken, Arthur, Maliye Bakanlığı ile Borsa arasında gelip giderek Fransız ordusunun kayıplarını azaltmaya çalışıyordu. Bu iki dürüst kardeşin malî muhabereleri Komün'ün eline geçmiştir.

4 Eylül'den önce meteliksiz bir avukat olan Jules Favre kuşatma sırasında Paris Belediye Başkanı iken kıtlıktan bir servet yaratmayı başarmıştı. Onun da yolsuz idaresinden dolayı hesap verip hüküm giyeceği bir gün gelecekti.

O halde bu adamlar çıkış izinlerini yalnız Paris'in harabelerinde bulabiliyorlardı. Bunlar tam Bismarck'ın istediği cinsten adamlardı. Şimdiye dek hükümetin suflörü olan Thiers, elçabukluğu ile çıkış - izinli - (*) adamlarını Bakan yaparak Hükümetin başına geçmişti.

O hilkat garibesi cüce Thiers, Fransız Burjuvazisini neredeyse yarım asır cezbetmiştir. Zira O, burjuvazinin sınıf yozlaşmasının en mükemmel aklî ifadesi idi. Devlet adamı olmadan önce bir tarihçi olarak da yalan düzme kabiliyetini ispatlamıştı. Sosyal hayatının tarihçesi, Fransa'nın bahtsızlıklarının tarihçesidir. 1830 dan önce Cumhuriyetçilerle birleşip, koruyucusu Laffitte'i ele vererek Louis Philippe hükümetinde vazife almıştı. Rahip sınıfına karşı ayaktakımı ayaklanmalarını destekleyerek kralın gözüne girmeyi başardı. Bu ayaklanmalar sırasında Saint Germain l'Auxerrois kilisesi ile Başpiskopos'un sarayı yağma edilmişti. Yine kralın gözüne girmek amacıyla casus olarak Duchesse de Berry (+) nin yanina girmiş, doğum hekimliğini yapmıştır. Transnonain sokağında Cumhuriyetçi-

---

(*) İngiltere'de cezasının büyük bir kısmını dolduran adi suçlular, namus sözü üzerine, serbest bırakılır ve polis nezareti altına alınırlardı. Tahliye edilirken verilen vesikaya çıkış - izni (ticket - of - leave), izin alanlara da çıkış - izni - adamları (tickets - of - leave men) denirdi.
(1871 Almanca baskısında Engels'in notu)

(+) Duchesse de Berry: X. Karl'ın karısı, ve V. Heinrich von Chambord'un annesi. Blaye'de siyasî suçlu olarak hapis bulunduğu sırada İtalyan Dükü Luchesi - Palli'den bir çocuğu olmuştu. Bu hadise Meşruiyetçilerin (légitimiste) itibarını oldukça sarsmıştı.

lerin katliamı (+) ve müteakiben basına ve cemiyet kurma hakkına karşı çıkartılan aşağılık Eylül kanunları, (++) hep Thiers'in marifetleriydi. 1840 Mart'ında Başbakan olarak ortaya çıktı, Paris'i tahkim plânıyla Fransa'yı hayrete düşürdü. Bu plânı Paris'in istiklâline suikast olarak suçlayan Cumhuriyetçilere Millet Meclisindeki kürsünden şöyle cevap veriyordu:

«Ne! Bir istihkâmın istiklâlimizi tehlikeye atacağını mı düşünüyorsunuz? Şunu söylemek zorundayım ki hükümetlerin kendi başlarını kurtarmak bahasına başkentlerini bombalamaya dahi teşebbüs edebileceğini farzetmekle her Hükümete iftira etmiş oluyorsunuz... fakat böyle bir Hükümet, zaferden sonra varlığını sürdürmenin daha da imkânsız olduğunu görecektir.» Gerçekten, hiç bir Hükümet Paris'i, Prusyalılara teslim etmiş olduğu kalelerden bombardıman etmeyi göze alamazdı.

Kral Bomba'nın 1848 Ocağında Palermo'da yaptığı kuvvet gösterisi üzerine uzun zamandır iktidardan uzak bulunan Thiers, Millet Meclisinde tekrar ayağa kalkarak şöyle demişti: «Baylar, Palermo'da ne olup bittiğini biliyorsunuz (18). Siz, hepiniz, büyük bir şehrin kırk sekiz saat süreyle bombardıman edildiğini duyunca dehşetle irkiliyorsunuz (parlamenter anlamda irkilme). Kim mi bombardıman ettiriyor? Savaşın verdiği hakları kullanan bir düşman mı? Hayır, beyler, kendi Hükümet-

---

(+) Lyon'lu Fabrika işçileri hür, siyasî dernek kurma hakkının alınması üzerine 10.IV.1834 te ayaklandılar. Ayaklanma 13.IV. tarihinde Paris'e sıçradı ve kanlı bir şekilde bastırıldı.

(++) Eylül kanunlarını «Fransa'da Sınıf Mücadeleleri» ile karşılaştırınız.

leri. Neden? Çünkü bu talihsiz şehir haklarını istemek cesaretinde bulunmuştur! İşte hak talebine karşılık kırk sekiz saatlik bir bombardıman... Avrupa'nın oyuna başvurmama izin verin. Karşı çıkmak ve belki de Avrupa'nın en büyük kürsüsünden böyle hareketlere yöneltilen kızgınlık ifadesi birkaç sözü (evet, yalnız birkaç sözü) yankılamak, insanlığa hizmet etmektir... Ülkesine hizmetlerde bulunmuş olan Naip Espartero (ki M. Thiers, bu kadarını bile yapmamıştır) ayaklanmayı bastırmak için Barselona'yı bombalamaya kalktığı zaman dünyanın her yanından genel bir öfke nidası yükselmişti.»

Bundan onsekiz ay sonra M. Thiers Roma'nın bir Fransız ordusu tarafından bombalanmasını hararetle tasvib edenlerden biri oldu (19) (+). Herhalde Kral Bomba'nın suçu bombardımanı kırksekiz saatle sınırlamış olmasıydı.

Şubat İhtilâl'inden birkaç gün önce Guizot tarafından yerinden ve vurgunlarından sürgün edilişine öfkelenen ve havada yaklaşmakta olan bir halk çalkantısının kokusunu alan Thiers, kendisine **Mirabeau - mouche** (*) lâkabını kazandıran o sahte - kahraman ifadesiyle Millet Meclisine şöyle hitab etti: «Ben İhtilâl partisine mensubum. Hem de yalnız Fransa'da değil, bütün Avrupa'da. İhtilâl Hükümetinin mutedil kimselerin elinde kalmasını dilerim... ama Hükümet müfrit kimselerin, hattâ Radikallerin eline bile düşse davamı terketmeyeceğim. Her zaman İhtilâl partisinden olacağım.» Şubat İhtilâli geldi çattı. Küçük adamın hayal ettiği gibi

(+) «Fransa'da Sınıf Mücadeleleri» ve «Onsekizinci Brumaire» ile karşılaştırınız.

(*) Sinek Mirabeau - Ed.

Guizot Kabinesinin yerine Thiers Kabinesi geçmedi; Louis Philippe'in yerini Cumhuriyet aldı. Thiers, halk zaferinin ilk günü işçilerin kendisine dokunmaya tenezzül etmeyeceğini bilmeden ihtiyaten saklandı. Yine de dillere destan cesaretiyle, Haziran katliamları (*) umumî sahneyi onun faaliyetlerine hazır bir hale getirinceye dek halktan uzak durmayı başardı. Haziran olaylarından sonra «Düzen Partisi»nin (20) ve onun Parlamenter Cumhuriyetinin ideolojik lideri oldu. Bu isimsiz saltanat fasılasında hakim sınıfın bütün rakiplikleri halkı ezmek amacıyla hep beraber, saltanat davasından dolayı da birbirlerine karşı ittifaklar kurmakla meşguldüler. Thiers, şimdi yaptığı gibi o zamanda Cumhuriyetçileri, Cumhuriyetin takviyesi için yegâne engeli teşkil etmekle suçluyordu. Yine şimdiki gibi Cumhuriyete, cellâtın Don Carlos'a hitab ettiği gibi hitab ediyordu: «Seni öldüreceğim, ama senin kendi iyiliğin için.» Ve şimdi de o zamanki gibi zaferden bir gün sonra şöyle bağıracaktır **«L'Empire est fait»** - İmparatorluk tamamlanmıştır. Zarurî hürriyetler hakkındaki riyakâr vaızlarına ve kendisini aptal yerine koyarak parlamenterizme tekmeyi savuran - küçük adam, parlamenterizmin sahte atmosferi dışında bir hiç olacağını biliyordu - Louis Bonaparte'a karşı kişisel nefretine rağmen, Roma'nın Fransız askerleri tarafından istilâsından Alman Birliğine sert saldırısıyla (Prusya despotizminin maskesi olarak değil, Fransa'nın Alman ittifaksızlığındaki mükteseb hakkına bir tecavüz olarak) kışkırttığı Prusya Savaşına kadar İkinci İmparatorluğun bütün rezil-

(*) Paris proletaryasının 1848 Haziran ayaklanmasının bastırılışından söz edilmektedir. - Ed.

liklerine burnunu sokmuştu. Kısacık kollarıyla Avrupa'nın yüzüne tarihî ayakkabı boyacılığını yaptığı Birinci Napoléon'un kılıcını sallamaya kalkan Thiers, 1840 Londra anlaşmasından (+) 1871 de Paris'in teslimine ve nihayet Bismarck'ın özel izniyle Sedan ve Metz'in mağluplarını Paris'e saldırttığı şu son savaşa kadar dış politikasıyla Fransa'yı daima küçük düşürmüştür. Kabiliyetlerinin çeşitliliğine ve tasavvurlarının dönekliğine rağmen bu adam, bütün hayatı boyunca çok katı bir rutine bağlı kalmıştı. Modern toplumun daha derindeki gizli eğilimlerinden hiç bir zaman haberdar olmadığı açıktır. Ne var ki toplumun yüzeyinde vukubulan en gözle görülebilir değişiklikler bile hayatiyeti tamamiyle dile geçmiş bir beyin için itici şeylerdi. Nitekim Thiers, eski Fransız savunma sisteminden herhangi bir sapmayı, mukaddesata tecavüz olarak suçlamaktan yorulmadı. Louis Philippe'in bir bakanı iken demiryollarının çılgınca bir hayalden ibaret olduğunu ileri sürmüştü. Louis Bonaparte'ın hükümetinde muhalefette iken de Fransız ordusunun çürük sistemini düzeltmek için yapılan her teşebbüsü saygısızlık olarak damgalıyordu. Uzun siyasî hayatında - en küçük de olsa - bir tek pratik yarar sağlamamıştır. Thiers, yalnız servet hırsında ve serveti üreten insanlara karşı nefretinde sebat etmiştir. Hazreti Eyüp kadar fakir girdiği Louis Philippe Hükümetinden milyoner çıkmıştı. Aynı kralın hükümetinde ilk bakanlığı sırasında (1 Mart

---

(+) 1840 tarihli Boğazlar Antlaşması. Osmanlı İmparatorluğunun bütünlüğünün sağlanması hedefini güden ve Fransa'nın muhalefetine rağmen Mehmet Ali'nin genişleme isteğine karşı kendi genişleme eğilimlerini öne süren bir antlaşma. «Palmerston» ile karşılaştırınız.

1840'da), Millet Meclisinde alenen zimmetine para geçirmekten suçlandığında, buna gözyaşları ile cevap vermişti. Gözyaşları, Jules Favre veya herhangi bir başka timsah kadar serbestçe kullandığı bir metaydı. Bordeaux'da Fransa'yı yaklaşmakta olan malî yıkıntıdan kurtarmak için aldığı ilk tedbir kendine yılda üç milyon tahsis etmek oldu. Bu, Paris seçmenlerine 1869 da umudunu çıtlattığı «İktisadî Cumhuriyetin» ilk ve son sözü oldu. 1830 da Millet Meclisindeki meslekdaşlarından ve bir kapitalist olduğu halde Paris Komünü'nün kendini adamış bir üyesi olan M. Beslay, son günlerde umumî bir yafta yayımlayarak Thiers'e şöyle seslenmiştir: «Emeğin sermaye tarafından esir edilmesi daima siyasetinizin temel taşı olmuştur. Ve Hôtel de Ville'de Emeğin Cumhuriyetinin kurulduğunu gördüğünüz günden beri Fransa'ya «Bunlar canidirler!» diye haykırmaktan geri kalmadınız.» Küçük çapta devlet sahtekârlığında bir usta, hânislikte ve hainlikte bir virtüoz, tüm küçük savaş hileleri, kurnazca tedbirler ve parlamenter parti ihtilâflarının alçakça ihanetlerinde maharet sahibi olan bu adam vazifede olmadığı zaman herhangi bir ihtilâli körüklemekte tereddüt etmez, fakat devletin başında bulunduğu zaman da ihtilâli kana bulamaktan çekinmezdi. Kafasında düşüncelerin yeri, sınıfsal önyargılarla, kalbinin yeri ise kibirle dolu bu adamın özel hayatı, sosyal hayatı kadar iğrençti. Ve hattâ şimdi bir Fransız Sullası rolüne yatarken gösteriş merakının gülünçlüğü bile yaptıklarına karşı duyulan nefreti azaltmaya yetmiyordu.

Paris'in, aynı zamanda bütün Fransa'nın Prusyalılara teslimi, 4 Eylül'de devleti gaspedenlerin Trochu'nun kendisinin de söylediği gibi hemen o

gün başladıkları ihanet entrikalarının sonu olmuştu. Öte yandan, Prusya'nın yardımıyla Cumhuriyete ve Parise karşı açacakları iç savaşın da başlangıcını teşkil ediyordu. Tuzak, teslim şartlarında hazır bekliyordu. O sırada toprakların üçte birinden fazlası düşmanın eline geçmiş, başkentin eyaletlerle bağıntısı kesilmiş ve bütün irtibat sekteye uğramıştı. Hazırlık için bol vakit verilmediği takdirde bu şartlar altında Fransa'nın gerçek temsilcilerini seçmek imkânsız olacaktı. Bunun ışığında teslim şartlarına göre Millî Meclisin 8 gün zarfında seçilmesi kararlaştıtırılmıştı. Bundan dolayı Fransa'nın birçok yerine seçimin yaklaştığı haberi seçimin arifesinde geldi. Üstelik bu teslim şartlarında açıkça belirtildiğine göre bu meclis sadece savaş ve barışa karar verme ve nihayet bir barış antlaşması imzalama yetkisini haiz olacaktı. Halk, mütareke şartlarının savaşın devamını imkânsız kıldığını ve Bicmarck'ın zorladığı barışa müeyyide vermeye en yatkın kimselerin Fransa için en zararlı kimseler olduğunu görmek zorundaydı. Bu tedbirlerle yetinmeyen Thiers, mütarekenin sırrı daha Paris'e açıklanmadan önce Meşruiyetçi (Légitimiste) partiyi tekrar canlandırmak için eyaletlerde bir seçim turuna çıktı. Bu meşruiyetçi (Légitimiste) parti şimdi Orléanscılarla (21) beraber artık tahammül edilmez hale gelen Bonaparte'çıların yerini alacaktı. Thiers onlardan korkmuyordu. Kendisinden başka her parti modern Fransız Hükümetini kuracak güçten yoksun ve dolayısıyla rakip olarak küçük görülmeye lâyıktı. Hangi parti, karşı - ihitlâle, Thiers'in sözleriyle daima «dış istilâ, iş savaş ve anarşi gibi üç kaynağa munhasır kalan» (Millet Meclisi, 5 Ocak, 1833) bir partiden daha iyi araçlık yapabilirdi? Meşruiyetçiler,

uzun zamandır beklenilen retrospektif [makabiline şamil] bininci yılın geldiğine gerçekten inanıyorlardı. Fransa, istilâcı yabancıların topukları altında eziliyor, İmparatorluk çöküyor, bir Bonaparte esir ediliyordu. Bütün bunların yanında bir de kendileri vardı. Görülüyordu ki tarihin tekerleği dönüp, 1816 nın «Chambre Introuvable» (22)ına dayanmıştı. 1848 den 1851 e kadar cumhuriyet meclislerinde tahsilli ve tecrübeli parlamenter liderler tarafından temsil edilmişlerdi. Halbuki şimdi partinin bütün neferleri, Fransa'nın bütün Pourceaugnac'ları (23) içeri dalıyorlardı.

«Taşralı» (24) ların Meclisi Bordeaux'da toplanır toplanmaz, Thiers barış şartlarının, Parlamentoya müzakere şerefinin bahşedilmeden, kabulünün gerektiğini bildirdi. Prusya, Cumhuriyete ve onun kalesi Paris'e karşı açılacak savaşa ancak bu şartla izin veriyordu. Karşı-ihtilâlin kaybedecek vakti yoktu. İkinci İmparatorluk millî borçları iki misline çıkarmış ve bütün büyük şehirleri ağır belediye borçlarına sokmuştu. Savaş, taahhütleri korkunç bir şekilde arttırmış ve ulusun kaynaklarını merhametsizce yağma etmişti. Yağmayı tamamlamak üzere bütün bunların üstüne bir de yarım milyon askerini Fransız topraklarında tutma yetkisini haiz ve ödenmemiş taksitleri yüzde beş faizli beş milyarlık tazminat alacağı olan bir Prusyalı Shylock(★) ekleniyordu. Hesabı kim ödeyecekti? Serveti gasbedenler kendi başlattıkları savaşın masrafını servetin üreticilerinin sırtına yüklemek için Cumhuriyeti zor kullanarak devirmek zorundaydılar.

(★) [Shylock: Shakespeare'nin **Venedik Taciri** adlı eserindeki Yahudi tefeci.]

İşte Fransa'nın hudutsuz şekilde tahribi, toprak ve sermayenin bu yurtsever temsilcilerini, istilâcının gözleri ve himayesi altında, dış savaşın üstüne bir de iç savaş açmaya teşvik etti. Bu, esir tacirlerinin ayaklanmasıydı.

Tertibin yoluna çıkan bir tek engel vardı: Paris. Başarının ilk şartı Paris'i silâhsızlaştırmaktı. Nitekim Thiers, Paris'i silâhlarını teslime davet etti. Bunu takiben «Taşralı» Meclisin cumhuriyet aleyhtarı gösterileri; Thiers'in Cumhuriyetin kanunî statüsü hakkındaki müphem konuşmaları; Paris'in bağlantılarını kesip, başkentlikten çıkarma tehdidi; Orléanscı elçilerin tayini; Dufaure'un Paris'in ticaretini ve sanayîini yıkılmaya mahkûm eden vâdesi geçmiş ticarî senetler ve ev-kiraları kanunları; Pouyer-Quertier tarafından akla gelebilecek her yayının beher kopyasına konulan iki santimlik vergi; Blanqui ve Flourens'in idama mahkûm edilişleri; Cumhuriyetçi dergilere yapılan baskı; Millî Meclisin Versay'a taşınması; Palikao tarafından ilân edilen ve 4 Eylülde sona eren muhasaranın yeniden başlaması; **Décembriseur** [Aralık kahramanı] Vinoy'un Paris valiliğine - emperyalist jandarma Valentin'in polis komutanlığına - ve Cizvit generali Aurelle de Paladines'in Paris Millî Muhafız Birliğinin başkomutanlığına tayini gibi olaylar Paris'i rahat bırakmadı.

Şimdi M. Thiers'e ve onun maiyetini teşkil eden millî savunma görevlilerine bir soru yöneltelim. Bilindiği üzere Thiers, Maliye Bakanı M. Pouyer-Quertier aracılığıyla iki milyarlık bir istikraz mukavelesi imzalamıştır.

1. Bu işin Thiers, Jules Favre, Ernest Picard, Pouyer - Quertier, ve Jules Simon'un şahsî menfaatlerine birkaç yüz milyon kâr sağlayacak şekilde tertiplendiği ve
2. Paris'in «yatışmasına» kadar paranın ödenmeyeceği doğru mudur, değil midir?

Her hal-ü kârda Thiers ile Jules Favre'ın Bordeaux Meclisinin çoğunluğu adına Paris'in, Prusya orduları tarafından derhal istilâsını istemelerine bakılacak olursa meselenin ciddiyetini anlamak kabildir. Fakat Bismarck'ın Almanya'ya dönüşünde kendisini hayran hayran seyreden Frankfurt filistenlerine istihza ile alenen açıklandığı üzere tertiplediği asıl oyun bu değildi.

II

Karşı - ihtilâlci tertibin yolundaki tek engel silâhlanmış Paris idi. Dolayısiyla Paris'in silâhsızlaştırılması gerekiyordu. Bu hususta Bordeaux Meclisi oldukça samimiydi. Eğer Taşralıların gürültülü gevezelikleri olmasaydı Thiers'in Paris'i **Décembriseur** Vinoy, Bonapartçı jandarma Valentin ve Cizvit Generali Aurelle de Paladines triumvirasının yumuşak merhametine teslim etmesi son şüphe emarelerini de yok edecekti. Ama suikastçılar, bir yandan Paris'in silâhsızlaştırılmasının gerçek gayesini tahkir edici bir şekilde teşhir ederken, bir yandan da silâhsızlaştırma işi için hayasızca ve utanmazca bir bahane uydurdular. Thiers, Paris Millî Muhafız Birliğinin silâhlarının devlete ait olduğunu ve dolayısıyla devlete iade edilmeleri gerektiğini ileri sürdü. Gerçek şuydu: Bismarck'ın esirleri Fransanın teslim antlaşmasını imzaladıkları zaman Paris'e gözdağı vermek için kendilerine çok sayıda muhafız bölüğü tahsis etmişlerdi. Paris teslim gününden beri nöbetteydi. Millî Muhafız Birliği tekrar örgütlendi ve mutlak idareyi, bazı eski Bonaparte'çı kuruluşlar hariç bütün birlik üyeleri tarafından seçilen bir Merkez Komiteye bıraktı. Prusyalıların Paris'e girişinin arifesinde, Merkez Komitesi **capitulard**lar [1870 Savaşında Paris'in teslimine taraftar olanlar] tarafından Prusyalıların işgal edecekleri yerlerin civarında haince terkedilen top ve mitralyözlerin, Belleville'den Montmartre'a ve La Villette'e taşınması için

tedbirler aldı. Bu toplar Millî Muhafız Birliğinin parasıyla temin edilmişti. 28 Ocak tarihli teslim antlaşmasında da özel mülkleri olarak tanınmış ve böylece hükümete ait silâhların galip tarafa tesliminden muaf tutulmuştu. Paris'e karşı savaş açmak için en ufak bir sebep dahi olmadığı için Thiers, Millî Muhafız Birliği toplarının Devlet malı olduğuna dair aşikâr bir yalana başvurdu.

Toplara el konulması Parisi'n ve dolayısıyla 4 Eylül İhtilâlinin genel silâhsızlaştırılmasına bir başlangıç teşkil edecekti. Fakat bu İhtilâl Fransa'nın kanunî statüsü olmuştu. Onun eseri olan Cumhuriyet teslim antlaşmasında, galip taraf ve teslim antlaşmasından sonra da bütün yabancı Kuvvetler tarafından tanınmış ve Millî Meclis de onun adına toplantıya çağrılmıştı. Bordeaux'da oturum halinde bulunan Millî Meclisin ve onun icraî idaresinin (executive) yegâne kanunî adı 4 Eylül Paris emekçileri ihtilâli idi. Eğer ihtilâl olmasaydı, Millî Meclisin yerini derhal **Corps Législatif**'e vermesi gerekirdi. **Corps Législatif** 1869 da Prusya değil Fransız idaresi altında genel oy hakkı ile seçilmiş olup, İhtilâl'in kararıyla zorla dağıtılmıştı. Thiers ve çıkış-izinli adamları Cayenne'e (25) bir seyahatten kurtulmak için Louis Bonaparte'ın imzaladığı mürur tezkerelerine razı olmak zorundaydılar. Prusya ile barış şartlarını kararlaştırma yetkisini haiz olan Millî Meclis bu İhtilâl'in sadece bir keyfiyetiydi. İhtilâl'in gerçek tecessümü, onu başlatan, onun için dehşetli kıtlık içinde 5 aylık bir kuşatmaya dayanan, Trochu'nun planının aksine uzattığı mukavemeti eyaletlerdeki azimli savunma savaşının temeli yapan ve hâlâ silâhlı bulunan Paris'ti. Ve şimdi Paris için yapacak iki şey vardı: ya Bordeaux'nun âsi

esir tacirlerinin tahkir edici emrine itaatle silâhlarını terkedecek ve 4 Eylül İhtilâlini, iktidarın Louis Bonaparte'ın onun kralcı rakiplerine devri olarak kabul edecek, ya da Fransa'nın fedakâr müdafii olarak öne atılacaktı. O Fransa ki İkinci İmparatorluğu yaratan ve onun destekleyici himayesi altında bütünüyle çürüyen siyasî ve sosyal koşullar bir ihtilâlle devrilmeden, yıkıntıdan kurtulamaz ve canlanamazdı. Beş aylık kıtlıktan zayıf düşen Paris, bir an dahi tereddüt etmedi. Kendi kalesindeki Prusya topunun tehdidi altında, bütün tehlikelere rağmen Fransız suikastçılarına karşı dayanmayı göze aldı. Yine de Paris'i bir iç savaşa itme fikrinden nefret eden Merkez Komitesi, Millî Meclisin tahriklerine, icraî idarenin müdahalelerine ve Paris'in içinde ve civarında tehlikeli asker temerküzüne rağmen sadece savunucu bir tutumda ısrar etti.

İç savaş, Thiers'in, bir grup polis ile ordudan birkaç alayı Vinoy'un başkanlığında Millî Muhafız Birliğini hazırlıksız bir anında bastırarak toplarına el koymaları için Montmartre'a bir gece seferine göndermesiyle başladı. Herkesin bildiği gibi bu teşebbüs, Millî Muhafız Birliğinin mukavemeti ve askerlerin halkla birleşmesi sayesinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Halbuki Aurelle de Paladines, zafer bültenini önceden bastırmış, Thiers de darbeci hükümetin aldığı tedbirleri ilân eden yaftaları hazırlatmıştı. Şimdi bunların yerini Thiers'in, silâhların Millî Muhafız Birliğinin elinde bırakılmasına dair âlicenap kararının alması gerekiyordu. Thiers, Birliğin bu silâhları Hükümetin yanında âsilere karşı kullanacağını umut ettiğini de belirtti. Küçük Thiers'in taraf değiştirme çağrısına 300.000 Millî Muhafızdan sadece 300'ü cevap verdi. 18 Mart'ın şanlı

emekçi ihtilâli Paris'e kayıtsız şartsız hâkim olmuştu. Merkez Komitesi, İhtilâlin geçici hükümetiydi. Avrupa bir an için son sansasyonel devlet ve savaş gösterilerinin gerçek mi yoksa uzak bir geçmişin hülyaları mı olduğu hususunda tereddüte düştü. 18 Marttan Versay askerlerinin Paris'e girişine kadar proleter ihtilâli, «daha üstün sınıfların» ihtilâllerinde ve daha fazla olarak karşı - ihtilâllerinde bol bol görülen şiddet hareketlerinden o kadar uzak kaldı ki muhalifler, General Lecomte ve General Clément Thomas'ın idamlarından ve Place Vendôme olayından başka bağırıp çağıracak konu bulamadılar.

Montmartre'daki gece teşebbüsüne adı karışan Bonaparte'çı subaylardan biri olan General Lecomte, 81. alaya Place Pigalle'deki bir silâhsız toplantıya ateş açması için dört defa emir vermiş, emri reddedilince de askerlere ağır hakaretlerde bulunmuştu. Bunun üzerine askerler, kadın ve çocukların yerine Lecomte'u vurdular. Askerlikte, işçi sınıfı düşmanlarının eğitiminin altında edinilen kökleşmiş alışkanlıkların askerlerin taraf değiştirmeleriyle behemahal değişmeleri elbette ki beklenemez. Nitekim aynı askerler Clément Thomas'ı da idam ettiler.

«General» Clément Thomas hükümetten müşteki, sabık bir levazım - teğmeni idi. Louis Philippe iktidarının son zamanlarında Cumhuriyetçi gazete Le National (26)'e gönüllü yazıldı. Bu çok mücadeleci gazetede çift görevi vardı: Sorumlu kukla adam (+) **(gérant responsible)** ve düellocu kabadayı. Şubat ihtilâlinden sonra **National**'in adamları iktidara geçerek, bu sabık levazım - teğmenini Ha-

(+) Başkalarının yerine hapse giren.

ziran katliâmının arifesinde general yaptılar. Jules Favre gibi Clément Thomas da bu katliâmın meşum tertipçilerindendi; ve en korkak cellâtlarından da biri oldu. Bundan sonra Clément Thomas ve generalliği, tekrar yüzeye çıktıkları tarih olan 1 Kasım 1870'e kadar uzun bir süre için ortadan kayboldular. Bir gün önce Hôtel de Ville'de yakalanan Savunma Hükümeti, Blanqui, Florens ve diğer işçi sınıfı temsilcilerinin önünde gasbettikleri iktidarı Paris tarafından serbestçe seçilecek bir Komün'e terkedeceklerine dair söz vererek yemin etmişlerdi. Sözlerinde duracak yerde, Paris'in üzerine Trochu'nün şimdi Bonaparte'ın Korsikalılarının yerini alan Bretonları saldılar. Yalnız ismini, verdiği söze ihanet ederek lekelemek istemeyen General Tamisier, Millî Muhafız Birliğinin başkomutanlığından istifa etti ve yerine geçen Clément Thomas tekrar general oldu. Komutanlığı süresince Prusyalılarla değil, Paris Millî Muhafız Birliği ile savaştı. Genel silâhlanmaya engel oldu, burjuvaların taburlarını emekçilerin taburlarıyla çatıştırdı, Trochu'nün «plan»ına muhalif olan subayları temizledi ve şimdi kahramanlıkları ile en ezelî düşmanlarını bile hayrette bırakmış olan proleter taburlarını korkaklık damgasıyla dağıttı. Clément Thomas, Paris işçi sınıfının şahsî düşmanı olarak Hazirandaki üstünlüğünü tekrar elde etmekten gurur duyuyordu. 18 Mart'tan ancak birkaç gün önce Harbiye Bakanı Le Flô'ya «Paris'in alt tabakasının (canaille) önderlerini imha etmek» için kendi yaptığı plânı sunmuştu. Thomas, Vinoy'un uğradığı hezimetten sonra, eylem sahnesine bir amatör casus olarak çıkmalıydı. Gal Prensesi, Londra'ya girdiği gün ezilerek ölenlerin kaderinden ne kadar mesulsa, Merkez Komitesi ile Pa-

ris emekçileri de Clément Thomas'la Lecomte'un öldürülmesinden o kadar mesuldurlar. Place Vandôme'daki silâhsız vatandaşların katliâmı, Mecliste M. Thiers ve Taşralıların Avrupa'nın ucuz gazeteleri tarafından ortaya atıldığını ileri sürerek, kulak asmamakta ısrar ettikleri bir efsanedir. «Düzenin adamları», Parisli reaksiyonerler, 18 Mart zaferinden sonra dehşete kapıldılar. Bu, halkın öcalma zamanının nihayet geldiğine dair bir işaretti. 1848 Haziran günlerinden 22 Ocak 1871'e kadar öldürdükleri kurbanlar, burunlarının dibinde hortlamıştı. Kapıldıkları panik, aynı zamanda cezaları oldu. Hattâ silâhlardan arındırılmaları ve hapsedilmeleri gereken polislerin (sergent-de-ville) Versay'a salimen dönebilmeleri için Paris'in kapıları ardına kadar açık bırakılmıştı. Düzenin adamlarının kılına bile dokunulmadığından başka, toplanmalarına ve Paris'in göbeğinde birkaç kaleyi sessizce ellerine geçirmelerine de izin verildi. Merkez Komitesinin, «Düzen Partisinin» usullerine uymayan bu müsamahası - silâhlı emekçilerin bu âlicenaplığı - «Düzen Partisi» tarafından bilinçli zaaf âlâmetleri olarak yorumlandı. Buna güvenerek Vinoy'un topu ve mitralyözleri ile başaramadığını silâhsız bir gösteri kisvesi altında yapmaya kalktılar. 22 Martta gürültülü bir güruh saflarında bir sürü züppe (petits crevés) ve başlarında İmparatorluğun mahud simaları - Heeckeren, Coetlogon, Henri de Pène vs. - olmak üzere lüks muhitlerden harekete geçti. Barışçı bir gösteri gibi korkakça bir bahane uyduran ve bravo'nun (*) silâhlarıyla cihazlanmış olan bu ayaktakımı yürüyüşe geçerek yolda rastladıkları Millî Muhafızların

(*) Kaatil. **Ed-.**

müstakil devriye ve nöbetçilerini hırpaladıktan sonra silâhlarına el koydular. Rue de la Paix'den çıkarak «Kahrolsun Merkez Komitesi! Kahrolsun kaatiller! Yaşasın Millî Meclis!» nârâlarıyla orada askerlerin meydana getirdiği kordonu kırmaya ve Place Vendôme'daki Millî Muhafız Birliğinin karargâhını basmaya teşebbüs ettiler. Millî Muhafız Birliği, tabanca atışlarına mutad ihtarla cevap verdi. Bunun da tesir etmemesi üzerine Millî Muhafız Birliğinin generali ateş aç emri verdi. «Saygıdeğerlilik»lerini teşhir ederek Joshuanın borazanları ile Jericho'nun surlarını (★) etkilediği gibi Paris İhtilâlini etkileyeceklerini sanan sersem züppeler, bir yaylım ateşiyle paniğe kapılıp dağıldılar. Firarîler ardlarında iki ölü ve (aralarında bir de Merkez Komitesi üyesi olmak üzere) dokuz ağır yaralı Millî Muhafız bıraktılar. Kahramanlıklarına sahne olan meydan, baştanaşağı «barışçı» gösterilerinin «silâhsız» niteliğinin delilleri olan revolverler, kamalar ve kılıçlarla (sword - cane) doluydu. 13 Haziran 1849 da Millî Muhafız Birliği Fransız askerlerinin Roma'ya yaptığı caniyane saldırıyı kınamak amacıyla gerçekten barışçı bir gösteri düzenlediği zaman, o sırada Düzen Partisinin Generali olan Changarnier, süvarilerini, vurup, kılıçtan geçirmeleri ve atlarının ayaklarının altında çiğnemeleri için dört bir yandan bu silâhsız insanların üzerine saldırttığında, Millî Meclis ve bilhassa M. Thiers tarafından toplumun kurtarıcısı olarak alkışlanmıştı. O zaman Paris muhasara altına alınmıştı. Dufaure yeni baskı kanunla-

(★) [Musa'nın halefi olan Joshua, Yahudileri Kanaan'da yerleştirmişti. Yahudilere en fazla dayanabilen kale olan Jericho da borazanların sesiyle çökmüş ve ellerine geçmişti.]

rını acele Meclisten geçirdi. Yeni tevkifler, yeni yasaklarla yeni bir şiddet dönemi (reign of terror) başladı. Ama daha aşağı tabakalar bu gibi meseleleri başka yollardan çözümlerler. 1871 Merkez Komitesi, bu «barışçı gösteri»nin kahramanlarına resmen aldırmadı; o kadar ki bunlar, iki gün sonra Amiral Saisset'nin komutasında, Versay'a o meşhur kaçışla neticelenen o **silâhlı** gösteri için yeniden örgütlendiler. Thiers'in Montmartre'daki haydutça teşebbüsüyle açılan iç savaşı sürdürmeyi istemeyen Merkez Komitesi'nin o sırada tamamiyle âciz bulunan Versay üzerine yürüyüp, Thiers ve Taşralıların suikastlerine son verebileceği halde bunu yapmaması ciddi bir hata olmuştur. Bunun yerine Komün'ün seçim günü olan 26 Mart'ta Düzen Partisinin de gücünü oy sandığı başında denemesine izin verildi. Böylece Düzenciler Paris'in belediye dairelerinde (**mairies**) içlerinden onları münasip bir zamanda temizlemeye ahdederek fazla cömert fatihleriyle nâzik barışma sözleri teati ettiler.

Şimdi madalyonun öbür yüzüne bakın. Thiers, Paris'e karşı ikinci seferini Nisan başında açtı. Versay'a getirilen ilk Paris'li esir takımı iğrenç eziyetlere maruz bırakılırken, Ernest Picard elleri pantalonunun cebinde gezinerek onları taciz ediyor, Madam Thiers ve Madam Favre da balkonda nedimelerinin (?) arasında Versay güruhunun zorbalıklarını alkışlıyorlardı. Esir edilen askerler merhametsizce katledildiler; kahraman arkadaşımız dökmeci General Duval hiç bir şekilde yargılanmadan vuruldu. İkinci İmparatorluğun sefahat alemlerindeki utanmazca teşhirleriyle tanınan karısının kapatması Galliffet, bir beyannamede kendi Chausseur'leri tarafından gafil avlanarak silâhları alınan küçük bir Millî

Muhafız bölüğünün, emri üzerine yüzbaşı ve teğmeniyle birlikte imha edildiğini söyleyerek, böbürleniyordu. Firarî Vinoy, Federallerin saflarında yakalanan her askerin vurulması hususundaki genel emrinden dolayı Thiers tarafından Légion d'Honneur'ün Grand Croix'sı tayin edildi. Jandarma Desmarêt'ye, 31 Ekim, 1870 de Savunma Hükümetinin üyelerinin canlarını kurtaran asil - ruhlu ve âlicenap Flourens'i haince ve kasapça doğradığı için nişan verildi. Flourens'in öldürülüşünün «cesaret verici tafsilâtı», Thiers tarafından Millî Meclis'te muzafferane bir şekilde uzun uzadıya anlatıldı. Thiers, Timurlenk rolünü oynamasına izin verilmiş bir parlamenter parmak çocuğun duyabileceği haz ve gururla, küçüklüğüne karşı çıkanlara ambulansların tarafsızlığına kadar her türlü medenî savaş hakkını inkâr etti. Voltaire'in söylediği gibi kaplanca içgüdülerini bir süre için tamamıyla koyvermesine izin verilen bir maymundan daha korkunç bir şey düşünülemez (27) (*).

Komün'ün, mukabele bilmisli emrettiği ve vazifesinin «Paris'i Versay haydutlarının yamyamca teşebbüslerinden korumak ve göze göz, dişe diş ilkesiyle hareket etmek» olduğunu açıkladığı 7 Nisan tarihli hükmünden sonra dahi Thiers, esirlere barbarca davranmaktan ve bültenlerinde onlara şu şekilde hakaret etmekten geri durmadı: «Namuslu insanların kederli bakışları hiçbir zaman bundan daha alçalmış bir demokrasinin daha da alçalmış simalarıyla karşılaşmamıştır.» Burada Thiers ve bakanlıklardaki çıkış-izinli adamları gibi namuslu insanlar kastediliyor olsa gerek. Yine de esirlerin ida-

(*) İlâvelere bakınız. - **Ed.**

mı bir müddet için ertelendi. Thiers ve Aralıkçı generalleri mukabele bilmislin boş bir tehdit olduğuna, Millî Muhafız kılığında yakalanan jandarma casuslarının, hattâ üzerlerinde yangın bombaları bulunan polislerin **(sergent-de-ville)** bile canlarının bağışlandığına kanaat getirir getirmez kitle halinde esir idamlarına yeniden başlandı ve esirlerin hepsi öldürülünceye kadar kesintisiz devam edildi. Millî Muhafızların sığındıkları evler jandarmalar tarafından sarıldı, petrole boğuldu (bu, bu savaşta ilk defa kullanılıyordu) ve sonra da ateşe verildi. Yanarak kömür haline gelmiş cesetler daha sonra Ternes'deki Basın'a ait ambülanslarla dışarı çıkartıldı. 25 Nisan'da Belle Epine'de bir bölük atlı Chasseur'e teslim olan dört Millî Muhafız, sonradan Galliffet'nin değerli bir adamı olan bölük yüzbaşısı tarafından birer birer vuruldular. Öldü sanılan dört kurbandan bir tanesi, Scheffer, sürünerek Paris'in ileri karakollarına ulaştı ve bir Komün Komisyonunun önünde bu olay hakkında şehadette bulundu. Tolain, Harbiye Bakanlığından bu komisyonun raporu üzerine açıklama istediği zaman, Taşralılar onun sesini gürültüye boğarak, Le Flô'yu cevap vermekten men ettiler. «Şerefli» ordularının yaptıklarından bahsetmek ona hakaret olurdu. Thiers'in, Moulin Saquet'de uyurken basılan Federallerin süngülendiğini haber veren bültenlerindeki lakayt ton ve Clamart'daki topyekûn infazlar çok hassas olmayan **London Times**'ın bile sinirlerini bozdu. Yabancı istilâsının himayesinde Paris'i bombardıman edenlerin ve esir tacirlerinin isyanını kışkırtanların en merhametli gaddarlıklarını bile saymak gülünç olur. Bütün bu dehşetin ortasında, Parlamento'da cüce omuzlarına yüklenen korkunç sorumluluktan yakın-

dığını unutan Thiers, bültenlerinde Meclis'in sükünet içinde toplanmaya devam ettiğini **(l'Assemblée siège paisiblement)** söyleyerek böbürleniyor ve kâh Aralıkçı subaylarla, kâh Alman prensleriyle birlikte içki âlemlerinde Lecomte'un ve Clément Thomas'ın hayaletlerinin bile sindirim cihazını bozmadığını ispatlıyordu.

III

18 Mart sabahı şafak vakti Paris, «Yaşasın Komün!» sesleriyle uyandı. Acaba burjuva kafasını bu kadar kızdıran (tantalizing) sefenks, yani Komün, ne biçim bir şeydi?

Merkez Komitesi 18 Mart tarihli manifestosunda şöyle diyor: «Hakim sınıfların yenilgi ve ihanetleri arasında Paris proleterleri, amme işlerinin idaresini üzerlerine alarak durumu kurtarmanın zamanının geldiğini anlamışlardır... Anlamışlardır ki zarurî vazifeleri ve mutlak hakları, devlet iktidarını gasbederek kendilerini kaderlerinin efendisi kılmaktır.» Ama işçi sınıfı hazır devlet mekanizmasına hemen el koyup, onu kendi amaçları için kullanamaz.

Hazarî [devamlı] ordusu, polisi, bürokrasisi, rahip sınıfı ve adlî makamları gibi her yere yayılmış organları - ki bu organlar sistematik ve hiyerarşik bir işbölümü plânına göre kurulmuştur - ile merkezîleşmiş Devlet gücü, mutlak monarşi döneminde vücuda gelmiş, ve doğmakta olan burjuva toplumunun, feodalizme karşı mücadelesinde kuvvetli bir silâh olmuştur. Yine de gelişimi, her neviden Ortaçağ mezbelesi, senyörel haklar, mahallî imtiyazlar, belediye ve lonca tekelleri ve eyalet yasaları tarafından engellendi. Onsekizinci yüzyıl Fransız İhtilâlinin dev süpürgesi bütün bu geçmiş devrelerin kalıntılarını silip süpürdü; ve böylece sosyal zemini, Birinci İmparatorluk döneminde kurulan modern

Devlet mekanizmasının üstyapısının önüne dikilen bütün engellerden temizlemiş oldu. Hatırlamak gerekir ki Birinci İmparatorluğun kendisi, eski yarı-feodal Avrupa'nın modern Fransa'ya karşı birleşik savaşlarının bir mahsulüdür. Bunu takibeden rejimler sırasında parlamenter kontrol - yani, doğrudan doğruya mülklü sınıfların kontrolü - altına alınan Hükümet, muazzam millî borçlara ve ezici vergilere yuva olmakla, ve mevkî, vurgun, himaye gibi dayanılmaz derecede cezbedici şeylere malik olduğundan rakip kliklerle hakim sınıfın maceraperestleri arasında münakaşa mevzuu olmakla kalmadı; toplumdaki iktisadî değişikliklerle beraber siyasî niteliği de değişti. Modern endüstri ne hızla gelişip, genişleyip, sermaye ve emeğin sınıf antagonizmasını şiddetlendirdiyse, Devlet gücü de o hızla gelişerek sermayenin emek üzerindeki millî gücü, toplumsal esaret için hazırlanmış bir amme gücü, ve sınıf despotizminin bir vasıtası halini aldı (*). Sınıf mücadelesinde bir aşama safhasını gösteren her ihtilâlden sonra Devlet gücünün saf baskı gücü giderek daha da kesin çizgilerle belirmektedir. Hükümetin toprak sahiplerinden kapitalistlere devriyle sonuçlanan, 1830 İhtilâli, aslında Hükümeti emekçilerin uzak düşmanlarından, dolaysız düşmanlarına devretmiş oluyordu. Şubat İhtilâli adına Devlet gücünü ele geçiren Cumhuriyetçi burjuvalar, bu gücü Haziran katliâmları için kullandılar. Amaçları işçi sınıfına şunu anlatmaktı: «sosyal» cumhuriyet, cumhuriye-

---

(*) 1871 de Engels tarafından yapılan çeviride bu cümlenin son kısmı biraz kısaltılmıştır: (bu şekil gittikçe daha fazla kullanılmaktadır) «emeğin, baskı altına alınması için bir amme gücü, sınıf despotizminin bir bir makinesi niteliğini» - **Ed.**

tin, onların topluma tabiiyetini sağlaması demektir. Kralcı burjuvazi ve toprak sahipleri ise Hükümetin uğraşlarını ve kârlarını «Cumhuriyetçi» burjuvalara emniyetle teslim edebilirler. Buna karşılık, Hazirandaki yegâne kahramanlıklarından [Haziran katliâmı] sonra Cumhuriyetçi burjuvalar, mülkiyeti gasbeden sınıfın bütün rakip klikleri ile dolandırıcılarının açıkça üretici sınıflara karşı ittifaklarını temsil eden «Düzen Partisi»nin ön saflarından, geri saflarına kaymak zorunda kaldılar. Böyle ortak bir hükümetin alabileceği en münasip şekil Louis Bonaparte'ın başkanlığındaki **Parlamenter Cumhuriyetti.** Thiers, «kaba kalabalığa» karşı açıkça sınıf terörizmini ve onur kırıcı bir rejimi temsil ediyordu. Eğer Parlamenter Cumhuriyet M. Thiers'in dediği gibi (hakim sınıfların çeşitli kliklerinin) «bölünmelerini minimuma» indiriyorsa o sınıfla, onun yedek saflarının dışında kalan bütün toplum arasında da bir uçurum yaratıyordu. Önceki rejimler sırasında kendi bölünmelerinin hâlâ Hükümet gücünü kontrol etmek için kullandığı baskılar, birleşmeleriyle ortadan kalkıyordu; ve proletaryanın tehditkâr çalkantısını göz önünde bulundurarak, bu Devlet gücünü, merhametsizce ve cakayla sermayenin emek üzerindeki millî savaş-makinası olarak kullanmaya başladılar. Buna rağmen üretici yığınlara karşı sürekli mücadelelerinde icraî idare (executive)nin baskı gücünü giderek arttırmaya ve aynı zamanda parlamentodaki öz kalelerini - yani Millî Meclisi - icraî idareye karşı korunma vasıtalarından bir bir arındırmaya mahkûmdular. Louis Bonaparte'ın şahsında icraî idare onları kapı dışarı etti «Düzen Partisi» Cumhuriyetinin tabii mahsulü İkinci İmparatorluktu.

Nüfus teskeresi yerine hükümet darbesi; itimatnamesi yerine genel oy hakkı; saltanat asâsı yerine kılıcı ile İmparatorluk, sermaye-emek mücadelesinde doğrudan doğruya yeri olmayan büyük bir üretici yığınına, yani köylülere, dayandığını iddia ediyordu. Parlamenterizmi ve onunla beraber Hükümetin mülk sahibi sınıflara tabiiyetini ortadan kaldırarak işçi sınıfını kurtaracağını iddia ediyordu. Aynı zamanda işçi sınıfına karşı iktisadî üstünlüklerini muhafaza etmekle mülkiyet sahibi sınıfları da koruyacağını ileri sürüyordu. Ve son olarak millî şan şeref hayalini yeniden canlandırarak bütün sınıfları birleştireceğini iddia ediyordu. Aslında, burjuvazinin ulusu idare etme salâhiyetini kaybetmiş ve işçi sınıfının da aynı salâhiyete henüz erişmemiş olduğu bir dönemde ancak böyle bir hükümet kurulabilirdi. Tabiatile bu hükümet, bütün dünyada toplumun kurtarıcısı olarak karşılandı. Onun hâkimiyeti altında siyasî kaygılardan kurtulan burjuvazi, kendisinin bile ummadığı bir gelişim içine girdi. Sanaîi ve ticareti dev ölçülere ulaştı; malî dolandırıcılığı, kozmopolit sefahat âlemleri gördü; tumturaklı, iğfalkâr ve bayağı bir refah gösterisi, yığınlarının sefaletini büsbütün tebarüz ettirdi. Görünüşe göre toplumun kat kat üstünde bulunan Devlet gücü, gerçekte o toplumun en büyük rezaletini ve toplumdaki bütün yozlaşmaların yuvasını teşkil ediyordu. Bu rejimin merkezini Paris'ten Berlin'e devretmeyi iyice aklına koymuş olan Prusya, süngüsüyle Devletin ve Devlet tarafından kurtarılan toplumun çürüklüğünü açığa vurdu. Emperyalizm, doğmakta olan burjuva toplumunun, feodalizmden kurtuluşa bir vasıta olarak yarattığı ve olgunluğa erişen burjuva toplumunun da giderek emeğin ser-

maye tarafından köleleştirilmesinin bir vasıtası haline getirdiği Devlet gücünün en kahpe ve en nihaî biçimidir.

İmparatorluğun dolaysız antitezi (direct antithesis) Komün'dü. Paris proletaryasının Şubat İhtilâlini müjdeleyen «sosyal cumhuriyet» şiarı, sınıf-hakimiyetinin monarşik biçiminin olduğu gibi bizzat sınıf-hâkimiyetinin de yerine geçecek bir Cumhuriyete duyulan belli belirsiz bir özlemin ifadesidir. Komün, bu Cumhuriyetin olumlu biçimini teşkil eder.

Eski hükümet gücünün merkezi ve aynı zamanda Fransız işçi sınıfının toplumsal kalesi Paris, Thiers'in ve Taşralıların kendilerine İmpartorluktan miras kalan o eski hükümet gücünü ihya ve devam ettirme teşebbüsleri karşısında silâha sarılmıştı. Paris'in dayanabilmesinin tek nedeni muhasara dolayısıyla orduyu dağıtarak yerine çoğunluğunu emekçilerin teşkil ettiği bir Millî Muhafız Birliği'ni koymuş olmasıdır. Bu keyfiyet şimdi bir kurum haline getirilecekti. Binaenaleyh Komün'ün ilk kararı, hazarî ordunun tenkili ve yerine silâhlı halkın konması oldu.

Komün, şehrin çeşitli bölgelerinde genel oy hakkı ile seçilen, sorumlu ve azli kısa bir devrede mümkün belediye meclisi üyelerinden meydana geliyordu. Üyelerinin çoğunu tabiî olarak emekçiler veya emekçi sınıfının muteber temsilcileri teşkil ediyordu. Komün, parlamenter bir kuruluş değil, hem icraî hem de teşriî görevi olan faal bir kuruluş olacaktı. Polis, Merkezî Hükümetin bir aracı olmaya devam edeceği yerde, elinden siyasî vasıfları alınarak, Komün'ün sorumlu ve her an azli mümkün bir aracı haline getirildi. İdarenin diğer dallarındaki

memurlara da aynı şey tatbik edildi. Komün üyelerinden itibaren aşağıya doğru amme hizmetleri, **emekçi ücretleri** seviyesinde ücretlerle karşılanacaktı. Devletin yüksek rütbeli memurları, müktesep hakları ve vekâlet tahsisatları ile beraber ortadan kaldırıldılar. Amme görevleri, Merkezî Hükümetin âletlerinin özel mülkiyeti olmaktan çıktılar. Belediye idaresi ile beraber şimdiye dek Devlet'e ait olan bütün meşru haklar Komün'ün ellerine teslim edildi.

Eski Hükümetin maddî güç unsurları olan hazarî ordu ile polisi ortadan kaldırdıktan sonra Komün, mülk sahibi kurumlar olarak kiliselerin inhilâli [dağıtlması] ile iratlarının geri alınması işine girişti. Bu şekilde «rahip gücünü», yani manevî gücü kırmış oluyordu. Rahipler, selefleri Havarilerin yaptığı gibi müminlerin sadakalarıyla geçinmek üzere özel hayatlarının derinliklerine gömüldüler. Eğitim kurumlarının tümü, Kilise ve Devlet müdahalesinden temizlenmiş olarak halka parasız açıldı. Bu şekilde herkes için eğitim imkânı sağlanmış olmakla kalmadı; aynı zamanda bilimin kendisi de sınıfsal önyargıların ve devlet gücünün üzerine yüklediği zincirlerden kurtulmuş oldu.

Adlî memurlar, birbirini takibeden hükümetlere (ki onlar, bu hükümetlere defalarca bağlılık yeminleri edip, bozmuşlardır) miskince tabiiyetlerini örtmekten başka işe yaramayan sahte bağımsızlıklarının kaybediyorlardı. Diğer amme hizmetkârları gibi, sulh hakimleri (magistrates) (★) ve ha-

---

(★) [Magistrate: Kanunu uygulama yetkisini haiz bir hükümet memuru; İngiltere'de küçük suçlara bakan (genellikle maaş almayan) ve Polis mahkemelerinden daha yukarıdaki mahkemelerde yetkisi olmayan kimse. Sulh hakimi de denilmektedir.]

kimler seçimle göreve gelecek, sorumlu sayılacak ve azilleri mümkün olacaktı.

Doğal olarak Paris Komün'ü, Fransa'nın bütün büyük sanayi merkezleri için bir örnek teşkil edecekti. Paris'te ve ikinci derecedeki merkezlerde komünal rejim kurulduktan sonra, taşrada da eski merkezîleşmiş Hükümet, yerini üreticilerin muhtariyetine (self government) vermek zorunda kalacaktı. Komün'ün geliştirmeye vaktinin yetmediği kaba bir millî örgütlenme taslağında şu hususlar açıkça belirtilmektedir: en ufak taşra köyünde dahi politik biçim Komün olacak ve kırsal bölgelerde hazarî ordunun yerini hizmet müddeti son derece kısa olan millî bir milis gücü alacaktır. Her bölgenin kır komünlerinin ortak meselelerinin idaresi, merkezî kasabada kurulacak olan bir temsilciler meclisine bırakılacak ve bu bölge meclisleri Paris'teki Millî Mürahhas Heyetine (National Delegation) vekillerini göndereceklerdi. Vekillerin her birinin her an azli mümkün olacak ve vekil, seçmenlerinin kat'î talimatına (**mandat impératif**) bağlı kalacaktı. Hâlâ merkezî bir hükümete ihtiyaç gösterecek az sayıda fakat önemli görevler vardı. Bunlar kasden yanlış anlatıldığı gibi lağvedilmeyecek, Komün'e ait ve binaenaleyh tam sorumluluğu haiz memurlar tarafından yerine getirilecekti. Millî birlik bozulmayacak, aksine, Komünal yapı ile örgütlenecek ve ulusun parazit bir urundan ibaret olduğu halde, bu birliğin ulusun üzerindeki ve ulustan bağımsız bir tecessümü olduğunu iddia eden Devlet gücünün yıkılması ile gerçekleşecekti. Eski hükümet gücünün saf baskı organları kesilip atılacak, hükümetin kanunî görevleri ise toplumun üzerinde üstünlük gasbeden bir otoriteden alınarak toplumun sorumlu

vekillerine verilecekti. Genel oy hakkı, üç veya altı yılda bir, halkın Parlamento'daki ters temsilciliğinin hakim sınıfın hangi üyesine bırakılacağını kararlaştırmak yerine, ferdî oy hakkı nasıl işverenin işi için emekçi ve idareci bulmasına yarıyorsa, Komünler halinde örgütlenmiş halka hizmet için kullanılacaktı. Hèpimizin bildiği üzere, ferdler gibi şirketler de gerçek iş meselelerinde, genellikle kimin nereye konması gerektiğini ve hata yaptıkları takdirde, onu derhal telâfi etmesini bilirler. Öte yandan, genel oy hakkının yerini hiyerarşik tevcih sisteminin (28) (hierarchic investiture) alması mevzubahis değildir ve hiç bir şey Komün'ün ruhuna bundan daha aykırı olamaz.

Tarihin yepyeni eserleri, genellikle toplumsal hayatın belli bir benzerlik taşıyan kadim ve hattâ ölü biçimlerinin sureti sanılmaya mahkûmdurlar. Nitekim modern Devlet gücünü yıkan bu Komün de, Devlet gücünden önce varolduğu halde sonradan bu Devlet gücünün temeli haline gelen ortaçağ komünlerinin bir kopyası sanılmıştır. Komünal Yapı ise Montesqieu ve Jirondenlerin, siyasî güçle tesis edildiği takdirde büyük uluslar birliğinin yerine geçerek, toplumsal üretimin kuvvetli bir âmili haline gelebileceğini tahmin ettikleri bir küçük Devletler federasyonunu gerçekleştirme teşebbüsü olarak yorumlanmıştır. Komün'ün Devlet gücüne (antagonizma) düşmanlığı aşırı merkezîyetçiliğe karşı eski mücadelenin mübalağalı bir şekli olarak yorumlanmıştır. Fransa'da olduğu gibi burjuva hükümetinin klâsik gelişimi özel tarihsel koşullar tarafından engellenebilir. Buna karşılık aynı koşullar İngiltere'de olduğu gibi, yoz kilise meclisleri, simsarlarla dolu şehir meclisleri, insafsız yardım heyetleri ve eya-

lerde de soydan kalma sulh hakimlikleriyle büyük ve merkezî Devlet organlarının tamamlanmasını sağlayabilir. Komünal Yapı, şimdiye dek toplumun üzerinde geçinen ve toplumun serbest hareketini kısıtlayan parazit Devletin massetmiş olduğu bütün güçleri topluma iade edecekti. Yalnız bu hareketiyle bile Fransa'nın canlanması başlamış olacaktı. Fransız taşra burjuvazisine göre Komün, Louis Philippe devrinde ülkeyi hakimiyeti altına almış olan düzenlerinin ihyası yolunda bir teşebbüstü. (Louis Napoléon zamanında bu düzenin yerini taşranın şehirler üzerindeki sahte hakimiyeti almıştır.) Aslında, Komünal Yapı kır kesimi üreticilerini, bölgelerindeki merkezî şehirlerin entellektüel önderliğinde birleştirdi. Ve bu şekilde üretici menfaatleri tabiî mütevellileri olan emekçilere teslim edilmiş oldu. Komün'ün varlığı tabiî olarak şehirlerin mahallî bağımsızlığını (local municipal liberty) gerektiriyordu. Fakat artık bu, yeri Komün tarafından alınan Devlet gücünü kontrol amacıyla kullanılmayacaktı. Paris Komün'ünün Prusya belediye organizasyonunun (1791 deki eski Fransız belediye organizasyonunun bir karikatürü olan bu örgüt, şehir hükümetlerini Prusya Devletinin polis - mekinazmasının arka tekerleği haline getirmişti) özleminde olduğunu iddia etmek, ancak kan ve çelik entrikalarından vakit bulduğu zaman tam zihnî kapasitesine münasip olan eski mesleğine, yani **Kladderadatsch**'taki (Berlin'de çıkan **Punch**) (29) muharrirliğine dönmekten hoşlanan bir Bismarck'ın aklına gelebilirdi.

Komün, hazarî ordu ve Devlet memurluğu gibi en büyük iki masraf kaynağını lağvederek, burjuva ihtilâllerinin şiarı olan ucuz hükümeti gerçek-

leştirdi. Bizzat varlığı bile, hiç olmazsa Avrupa'da, sınıf hakimiyetinin tabiî yükünü ve vazgeçilmez kisvesini teşkil eden monarşinin yokluğunu gerektiriyordu. Komün, aynı zamanda Cumhuriyete gerçekten demokratik kurumların temelini bahşetti. Buna rağmen, nihaî amacı ne ucuz Hükümet, ne de «gerçek Cumhuriyet»ti; bunlar sadece birlikte getirdiği şeylerdi.

Komün'ün maruz kaldığı yorumların ve Komün'de ifade bulan menfaatlerin çeşitliliği, onun genişlemeye son derece elverişli bir (expansive) siyasî varlık olduğunu ispatlamıştır. Hatırda tutmak gerekir ki, Komün'den önceki hükümet şekilleri, bilhassa baskıcı bir nitelik taşımışlardır. Komün'ün gerçek sırrı şudur: Komün, esasen bir emekçi hükümeti, üretici sınıfın ürünleri gasbeden sınıfla mücadelesinin bir ürünü ve emeğin iktisadî kurtuluşu için nihayet keşfedilmiş siyasî bir şekildir.

Bu son şart olmadığı takdirde, Komünal Yapı imkânsız bir şeyden ve bir hayalden ibaret kalırdı. Üreticinin siyasî hakimiyeti, toplumsal esareti ile birlikte varolamaz. Bundan dolayı Komün, sınıfların varlığının ve dolayısıyla sınıf hakimiyetinin dayandığı iktisadî temelleri kökünden sökmek için bir manivelâ vazifesi görecekti. Emeğin kurtuluşu ile her insan emekçi haline gelir ve üretici emek, sınıfsal niteliğini kaybeder.

Tuhaf bir gerçektir. Emeğin Kurtuluşu üzerine son altmış yıldır edilen uzun lâkırdılara ve muazzam edebiyata rağmen, herhangi bir yerde emekçiler bu konuyu azimle ele aldıkları anda Sermaye ve Ücret Esareti gibi iki kutuplu bir toplumun sözcülerinin mazeretleriyle karşılaşacakardır (ki şimdi toprak sahibi, kapitalistin ortağı olmuştur). Sanki

kapitalist toplum, antagonizmaları daha gelişmemiş, hileleri daha keşfedilmemiş, fahiş gerçekleri daha meydana çıkarılmamış masum bir bakireydi. Toplumun sözcüleri Komün, bütün uygarlığın temeli olan mülkiyeti ortadan kaldırmak istiyor diye haykırırlar. Evet, beyler, Komün, bir yığının emeğini bir azınlığın zenginliği haline getiren sınıf-mülkiyetini lağvetmek istiyordu. Amacı, gasbedenlerin gasbedilmesiydi. Genellikle emeği köleleştirme ve sömürme vasıtası olan üretim araçlarını, yani toprak ve sermayeyi sadece hür ve toplu emeğin âletleri haline getirerek, ferdî mülkiyeti bir gerçek haline getirmek istiyordu. Ama bu Komünizm, «imkânsız» Komünizm'dir! Ne var ki mevcut sistemin devamının imkânsızlığını görecek kadar aklı olan hakim sınıfa mensup birçok kimse - ki bunların sayısı oldukça kabarıktır - kooperatif üretimin sırnaşık ve ağzı kalabalık havarileri olmuşlardır. Eğer kooperatif üretim bir gözboyası ve hile olarak devam etmeyecek, Kapitalist sistemin yerini alacak ve eğer millî üretim, Kapitalist üretimin kaderindeki daimî anarşiye ve periyodik ihtilâçlara son verecek şekilde birleşik kooperatif cemiyetlerin kontrollü altında ve ortak bir plân dahilinde tanzim edilecekse beyler, bu Komünizm'den, «imkânlı» Komünizm'den başka ne olabilir?

Emekçi sınıfı, Komün'den mucizeler beklemiyordu. Zira emekçi sınıfı halkın hükmü ile (**par décret du peuple**) ortaya atılan hazır ve kesin ütopyalara sahip değildir. Emekçi sınıfı, kendi kurtuluşu ile mevcut toplumun kendi iktisadî gelişimi sayesinde kaçınılmaz şekilde meylettiği daha ileri bir biçime kavuşmak için, koşulları ve insanları değiştirerek uzun mücadelelerden ve bir tarihî süreçler

silsilesinden geçeceğini biliyordu. Yaşlanmış ve çökmekte olan burjuva toplumu yeni bir toplumun unsurlarına gebedir. İşte emekçilerin, bu unsurları hür kılmaktan başka gerçekleştirecek idealleri yoktur. Tarihsel görevinin tam bilincinde ve onu yerine getirecek yiğitçe azme sahip olan emekçi sınıfı, kalemi ve mürekkep hokkasını yanından eksik etmeyen centilmenler centilmenlerinin kaba küfürlerine ve cahilce yavanlıklarıyla sekterci kaprislerini bilimsel yanılmazlık edasıyla keramet gibi döktüren iyi niyetli burjuva doktrinerlerinin öğretici hâmiliklerine gülmekte haklıdır.

Paris Komün'ünün ihtilâlin idaresini bizzat eline alması, alelâde emekçilerin ilk defa «doğal amirleri»nin Hükümet imtiyazlarına tecavüze cesaret etmeleri ve eşi görülmemiş derecede zor koşullar altında vazifelerini tevazu, dürüstlük ve ehliyetle görmeleri - ki aldıkları en yüksek ücret bile yüksek bir bilim otoritesine (*) göre mahut bir metropolit okulu sekreterinin alacağı en düşük ücrete zar zor yaklaşıyordu - karşısında eski dünya, Emek Cumhuriyetinin Hôtel de Ville'in tepesinde dalgalanan Kızıl Bayrağı'nı seyrederken öfkesinden sancılarla kıvranıyordu.

Yine de bu, emekçi sınıfın toplumsal öncülüğe sahip tek sınıf olduğunu gösteren ilk ihtilâldi. Hattâ bu gerçek, yalnız kapitalistler hariç orta sınıfın büyük bir kısmı tarafından da - perakendeciler, esnaf, tüccarlar - kabul edildi. Komün, orta sınıfın içinde daimî ihtilâf konusu olan borçlu ve alacaklı sorununu (**) zekice bir çözüme bağlamıştı. Orta

---

(*) Profesör Huxley **(1871 Almanca baskısına not).**

(**) 18 Nisan'da Komün, borçların ödenme tarihlerini üç yıl erteleyen bir karar çıkartmıştı.

sınıfın 1848 Hazıranı emekçi ayaklanmasının bastırılmasında yardımı geçen bir kesimi, o zamanki Kurucu Meclis (Constituent Assembly) tarafından alacaklılarının lehine teklifsizce feda edilmişti. Ama bu sınıfın emekçi sınıfının cephesinde yer almasının tek nedeni bu değildi. Ya Komün'ü ya da herhangi bir kisve altında İmparatorluğu seçmek zorunda olduklarını biliyorlardı. İmparatorluk amme menfaatlerine yaptığı tahribatla, malî dolandırıcılıkları teşvik etmekle, sermaye temerküzünün sunî hızlanımını desteklemekle ve saflarını ıskat etmekle orta sınıfı da iktisadî bakımdan yıkmıştı. Bu sınıfa siyasî baskı yapmış; sefahat âlemleriyle ahlâk anlayışlarını; çocuklarının eğitimini **frére İgnorantin** lere (+) vermekle Voltercilikler ini; onları, yıktığı şeylerin karşılığında İmparatorluğun lağvından başka bir şey kazandırmayan bir savaşa itmekle de birer Fransız olarak milliyetçi duygularını incitmişti. Gerçekten yüksek Bonaparte'çı ve kapitalist bohemin Paris'ten çıkartılmasından sonra orta-sınıfın gerçek «Düzen Partisi», «Union Républicaine» olarak Komün'ün bayrağı altına geçti ve Komün'ü Thiers'in kastî tahriflerine karşı müdafaa etti. Orta sınıfın bu büyük kesiminin minnettarlığının bu büyük denemeye dayanıp dayanamıyacağını ancak zaman gösterecektir.

Komün, köylülere «Sizin için yegâne umut, bizim zaferimizdir» demekte tamamiyle haklıydı. Versay'ın yumurtladığı ve Avrupa basının yankıladığı yalanlardan en korkuncu Taşralıların Fransız köylülerini temsil ettiği rivayetiydi. Fransız köylüsünün

(+) [Katolik keşişleri.] 15.III.1850 tarihli eğitim kanunu kastediliyor. (Bkz. «Frasa'da Sınıf Mücadeleleri»).

1815 ten sonra bir milyarlık tazminat ödediği adamlara karşı bağlılığını tahayyül edin. Fransız köylüsünün gözünde büyük toprak sahibinin (landed proprietor) varlığı bile köylünün 1789 daki kazançlarına bir tecavüzdü. Burjuvazi 1848 de köylünün topraktaki hissesine frank başına kırkbeş santimlik bir ek vergi yüklemişti; ama o zaman bunu ihtilâlin adına yapıyordu. Halbuki şimdi burjuvazi, asıl yükü teşkil eden Prusyalılara ödenecek beş milyarlık tazminatı köylünün omuzlarına yüklemek için ihtilâle karşı bir iç savaşı kışkırtıyordu. Öte yandan Komün'ün ilk beyannamelerinden birinde savaşın bedelinin savaşın gerçek kışkırtıcıları tarafından ödenmesi gerektiği belirtiliyordu. Komün'ün amacı köylüyü kan vergisinden kurtarmak - ona ucuz bir hükümet temin etmek - şimdi kanını emmekte olan noter, avukat, yürütücü (executor) ve diğer adlî vampirlerin yerine köylü tarafından seçilen ve köylüye karşı sorumlu, maaşlı Komün temsilcilerini koymaktı. Bu şekilde köylü **garde champêtre**'in (*), Jandarmanın ve polis komutanının tiranlığından kurtulacak, rahibin saçmalıklarının yerine öğretmenin açıklamalarını dinleyecekti. Fransız köylüsü düşünen ve her şeyden önce hesaplayan bir adamdır. Nitekim rahip aylıklarının, vergi memuru tarafından zorla koparılacağı yerde bölge ahalisinin dinî insiyaklarıyla gönüllerinden kopan yardımlarıyla kısıtlanmasını son derece makul bulacaktı. İşte Komün hakimiyetinin - ve ancak o hakimiyetin - Fransa'ya ilk büyük ihsanları bunlardı. Bundan ötürü köylü yararına çözümlenmesi ancak Komün'ün harcı ve borcu olan daha karışık fakat hayatî bir-

(*) Köy polisi. Ed.

takım meselelerin üzerinde uzun uzadıya durmayı lüzumsuz buluyoruz. Köylünün başındaki bu meselelerden bir tanesi şudur: ipotek borçları bir kâbus gibi toprağının başında durmakta, **prolétariat foncier** (kır proletaryası) günden güne gelişmekte ve köylünün toprağını terketmesi, modern tarım gelişmeleri ve kapitalist çiftçilikteki rekabet yüzünden giderek zorunlu hale gelmektedir.

Fransız köylüsü Louis Bonaparte'ı Cumhurbaşkanı seçmişti; ama Düzen Partisi bunun yerine bir İmparatorluk kurdu. Fransız köylüsü 1849 ve 1850 yıllarında gerçekten ne istediğini göstermişti: belediye reisi ile Hükümete bağlı valiyi (government prefect), öğretmenle Hükümete bağlı rahibi ve kendisi ile Hükümete bağlı jandarmayı karşı karşıya koymuştu. Düzen Partisi'nin 1850 Ocak ve Şubat'ında çıkarttığı bütün kanunlar, köylüyü baskı altına alma tedbirleriydi. Köylü Bonaparte'çıydı, zira büyük İhtilâl, köylünün gözünde, sağladığı bütün menfaatlerle birlikte Napolèon'da kişileşmişti. İkinci İmparatorluğun (ki kendi tabiatı icabı Taşralılara düşmandı) yıktığı bu hayal, geçmişin bu önyargısı, Komün'ün köylünün diri menfaatlerine ve acil ihtiyaçlarına verdiği cevaba nasıl karşı durabilirdi?

Taşralılar, Komün Paris'inin taşra ile üç ay serbestçe temas ettiği takdirde genel bir köylü ayaklanmasının başlayacağını biliyorlardı. Aslında en büyük korkuları da buydu. Paris'i, hastalığın yayılmasını önleyecek şekilde polis ablukası altına alma endişesi de bu korkularından ileri geliyordu.

Komün, böylece Fransız toplumunun bütün sıhhatli unsurlarının gerçek temsilcisi ve dolayısıyla Fransa'nın gerçekten millî Hükümeti oluyordu.

Aynı zamanda bir emekçi hükümeti ve emeğin kurtuluşunun cesur savaşçısı olarak sözün tam anlamıyla enternasyonal bir mahiyete sahipti. İki Fransız eyaletini Almanya'ya ilhak eden Prusya'nın gözleri önünde Komün, dünyanın her tarafındaki emekçileri Fransa'ya ilhak etmişti.

İkinci İmparatorluk, kozmopolit hilebazlığın sene-i devriyesi olmuştu. Her ülkede ne kadar hovarda varsa hepsi İmparatorluğun çağrısı üzerine Fransa'ya koşup, sefâhat âlemlerinden ve Fransız halkının yağmasından paylarına düşeni aldılar. Bu arada ülke Thiers'in sağ eli iğrenç Eflâklı (★) Ganesco, sol eli ise Rus casusu Markovsky'di. Komün ise bütün yabancılara ölümsüz bir davâ uğruna can verme şerefini bahşetmekle yetiniyordu. İhaneti yüzünden kaybettiği dış savaşla, yabancı müstevlîlerle işbirliği yaparak kışkırttığı iç savaş arasında burjuvazi, polisi Fransa'da Alman avına çıkartarak yurtseverliğini teşhir etme fırsatını bulmuştu. Öte yandan Komün, Emek Bakanlığına bir Alman emekçisini atıyordu (+). Thiers, burjuvazi ve İkinci İmparatorlukla birlikte Polonya'yı büyük yakınlık numaralarıyla aldatırken, bir yandan Rusya'nın kirli işlerini görmekte ve Polonya'ya ihanet etmekteydi. Buna karşılık Komün, Polonya'nın yiğit evlâtlarını Paris'in savunucularının başına koyarak, onlara şeref kazandırıyordu (++). Komün bir yanda istilâcı Prusyalıların, öte yanda Bonaparte'çı generallerin yönettiği Bonaparte'çı ordunun gözleri önünde

---

(★) [Metinde Wallachia kullanılmaktadır: Romanya'da Transilvanya Alpleri ile Tuna arasındaki bölge.]

(+) Leo Fränkel, Komün'ün icra komitesi üyesi ve Emek ve Ticaret Heyeti Başkanı.

(++) Jaroslaw Dombrowski ve Valerian Wroblevski, Komün'ün askerî önderleri olan generaller.

açmakta olduğu yeni tarih çağını kutlamak için Vendôme Sütunu (30) denilen o muazzam savaş sembolünü yıktı.

Komün'ün büyük toplumsal tedbiri, kendi çalışan varlığıydı. Özel tedbirleri ise ancak halk tarafından kurulan bir halk hükümetinin eğilimlerine delâlet edebilirdi. Örneğin gündelikçi fırıncılar için gece çalışması kaldırılmış, işverenlerin emekçilerden çeşitli bahanelerle para cezası alarak, ücretlerden kesmeleri ceza ile menedilmişti. Bu, işverenin yasayıcı, hakim ve yürütücü gibi üç rolü birden üzerine alması yoluyla parayı cebe indirmesi demek oluyordu. Emekçi sınıfın aldığı diğer bir tedbir de, bütün kapalı atölye ve fabrikaların karşılığının ödenmesi şartı ile işçi derneklerine teslimi idi. Bu, adı geçen yerlerin sermayedarları sıvışmış da olsa, greve girmiş de olsa tatbik edilecekti.

Komün'ün malî tedbirlerine gelince (ki bunlar zekîce alınmış, ılımlı tedbirler olmaları bakımından dikkate şayandırlar) muhasara altındaki bir şehirde ancak böyle tedbirler alınabilirdi. Büyük malî şirketlerle müteahhidlerin, Haussmann'ın (*) himayesinde Paris'te yaptıkları o muazzam hırsızlıklara bakılacak olursa, Komün'ün onların mallarını müsadere etmekte, Orléans ailesinin mallarına el koyan Louis Napoléon'la kıyaslanamayacak kadar haklı olduğu görülür. Menkul ve gayrimenkul emlâkının (estate) büyük bir kısmını Kilise soygunlarından elde eden Hohenzollern ve İngiliz hanedanları, Komün'ün lâikleştirmeden (secularization) sadece

(*) İkinci İmparatorluk sırasında, Baron Haussmann Seine Departman'ının, yani Paris şehrinin Valisi idi. (Prefect) İşçi ayaklanmalarının bastırılabilmesi için şehir planında bazı değişiklikler yapmıştır.

(V. I. Lenin'in derlediği Rusça tercümesine not).

8.000 frank kazanmasına hayret ettiler. Halbuki Versay Hükümeti biraz cesaret ve kuvvet toplar toplamaz Komün'e karşı şiddetle saldırıda bulunmuş, bütün Fransa'da fikir hürriyetini kısıtlamış, hattâ büyük şehirlerden gelen temsil heyetlerinin toplanmasını menedecek kadar ileri gitmiş; Versay'da ve Fransa'nın geri kalan kesiminde İkinci İmparatorluğunkini aratan bir casus şebekesi kurmuş; Paris'te basılan bütün evrakı jandarma müfettişlerine yaktırtmış, Paris'e gelen giden bütün yazışmaları kalburdan geçirmiş; Millî Meclis'te Paris adına bir söz söylemek için en çekingence teşebbüsler, 1816 yılının **Chambre Introuvable**'ında bile görülmemiş bir tarzda yuhalanmış ve bütün bunların üstüne Versay'ın Paris'in dışındaki vahşîce savaşları, içindeki yozlukları ile suikast teşebbüsleri eklenmişken Komün hâlâ bir sulh devresindeymiş gibi liberalizmin bütün icaplarını ve zevahirini yerine getirmekle kendisine olan itimadı utanmazca suistimâl etmiyor muydu? Şayet Komün Hükümeti, M. Thiers'in Hükümetine benzeseydi, Paris'te Düzen Partisinin evrakını zaptetmek Versay'da Komün evrakını zaptetmek kadar kolay olmazdı.

Taşralıların Fransa'yı kurtarmanın tek çaresi olarak kiliseye dönüşü önerdikleri sırada, kâfir Komün'ün Picpus manastırıyla Saint Laurent Kilisesinin (+) garip sırlarını keşfetmesi oldukça asap

(+) Lissagaray'ın «1871 Komünü Tarihi»nde, (Stuttgart 1922, s. 208) bu hadise şöyle anlatılıyor: «Millî Muhafızlar, Picpus Manastırında kafes içinde işkenceye tâbi tutulmuş üç vücut, engizisyon için kullanıldığı anlaşılan acayip aletler, çelik zırh ,kuşak, miğferler, halatlar, çocuk aldırma üzerine bir yazı, ile üzerlerinde hâlâ saç olan iki kafatası bulmuşlar, 10. Arrondissement [ilçe, sivil mıntıka] sakinleri de St. Laurent Kilisesinin lâhitlerinde kadın iskeletleri keşfetmişlerdi.»

bozucu olmuştu. M. Thiers, Bonaparte'çı generallerine savaş kaybetme, teslim antlaşmaları imzalama ve Wilhelmschöhe'de sigara içmedeki ustalıklarını takdir için büyük haç nişanları yağdırırken, Komün'ün görevlerini ihmal ettiklerinden şüphelendiği generalleri azletmesi ve tevkif etmesi bir hicive benziyordu. Komün'ün takma ad kullanan ve Lyons'da sadece iflâstan altı gün hapis yatan bir üyesini işten çıkartıp tevkif etmesi o sırada hâlâ Fransız Dışişleri Bakanı bulunan, hâlâ Fransa'yı Bismack'a satan ve hâlâ o fazilet örneği Belçika Hükümetine emirlerini geçirten kalpazan Jules Favre'a kastî bir hakaret olmuyor muydu? Fakat Komün, eski hükümetlerin hepsinin değişmez tavrı olan yanılmazlık iddiasında bulunmuyordu. Bütün yaptıklarını ve söylediklerini ilân ediyor ve halka bütün eksikliklerini gösteriyordu.

Her ihtilâle, ihtilâlin gerçek âmillerinin yanında başka karakterde adamlar da karışır. Bunların bazıları eski ihtilâllerden kalma veya eski ihtilâllere bağlı insanlardır. Mevcut harekete vukuftan yoksun olmalarına rağmen bilinen dürüstlükleri ve cesaretleri veya sadece gelenek gücünden ötürü halk üzerindeki nüfuzlarını muhafaza etmiş olabilirler. Diğerleri ise yıllardır zamanın Hükümetine karşı aynı basmakalıp nutukları ata ata birinci sınıf ihtilâlci şöhreti kazanan basit çığırtkanlardır. 18 Mart'tan sonra da böyle birkaç adam ortaya çıktı ve bunlar bazı durumlarda önemli roller oynamayı başardılar. Aynı cins adamlar nasıl evvelki ihtilâllerin gelişimini köstekledilerse, bunlar da emekçi sınıfının gerçek hareketini ellerinden geldiği kadar köstekledile. Bu gibi adamların varlığı kaçınılmaz bir

şerdir: zamanla silkinip atılırlar. Ne varki Komün'e zaman verilmemişti.

Komün'ün Paris'te meydana getirdiği değişiklik gerçekten fevkalâdeydi! İkinci İmparatorluğun gösterişli Paris'inden iz bile kalmamıştı. Artık Paris, Britanyalı arazi sahiplerinin, İrlandalı namevcutların (31) (absentees) eski Amerikalı esir tacirlerinin ve sonradan görmelerin, eski Rus serf sahiplerinin ve Eflâklı boyarların (*) buluşma yeri olmaktan çıkmıştı. Artık morga cesetler dolmuyor, gece hırsızlıkları olmuyordu. Adi hırsızlıklar da yok denecek kadar azalmıştı. Aslını arasanız Paris sokakları 1848 Şubatından bu yana ilk defa, hem de polis olmadan, emniyete kavuşmuştu. Bir Komün üyesi şöyle diyordu: «Artık cinayet, hırsızlık ve şahsa tecavüz gibi olaylara rastlamıyoruz. Öyle görünüyor ki polis, beraberinde Muhafazakâr dostlarını da Versay'a sürüklemiştir.» Kokotlar yine koruyucularının - aile, din ve hepsinden önemlisi, mülkiyetten kaçan adamların - kokusunu almışlardı. Onların yerine Paris'in gerçek kadını çıktı ortaya: kahraman, asil ve kadim çağların kadınları gibi sadık. Çalışan, düşünen, savaşan ve kanayan, - doğurduğu yeni toplumla meşgulken kapılardaki yamyamları neredeyse unutmak üzere olan - tarihsel teşebbüsünün verdiği heyecan ile sarhoş bir Paris!

Paris'te yeni dünyanın yanında bir de Versay'daki eski dünyaya bakalım: eski rejimlerin gulyabanilerinden, Meşruiyetçi (Legitimist) ve Orléans'cılardan müteşekkil ve ulusun leşine konmaya hazır bir meclis, kuyruğu ise Nuh-ı Nebîden kalma Cumhuriyetçiler. Bunlar, Meclis'te varlıklarıyla esirciler

(*) [Romanya'da arazi sahibi, imtiyazlı bir sınıf.]

isyanını müdafaa ediyorlar ve Parlamenter Cumhuriyetlerinin devamı için Cumhuriyetin başındaki bunak şarlatanın kibirine güveniyorlar. **Jeu de Paume'**da (*) yaptıkları korkunç toplantılar 1789'un bir karikatürünü andırıyor. İşte Fransa'da ölmüş olan her şeyin temsilcisi Meclisi ayakta tutan, hayat emaresi veren sadece Louis Bonaparte'ın generallerinin kılıçlarıydı. Paris baştanâşağı gerçek, Versay baştanaşağı yalan. Ve bu yalan etrafa Thiers'in ağzından yayıldı.

Thiers, Seine - et - Oise'dan gelen bir belediye reisleri heyetine şöyle diyordu: «**Hiç bir zaman** bozmadığım sözüme güvenebilirsiniz!» Meclise «Fransa'nın gördüğü en hücre seçilmiş ve en Liberal Meclis» olduğunu, karmançorman askerlerine «dünyanın medar-ı iftiharı ve Fransa'nın sahip olduğu en mükemmel ordu» olduklarını, taşra eyaletlerine de Paris'i bombalattığına dair haberlerin asılsız olduğunu söylüyordu: «Eğer birkaç top atılmışsa, bu Versay ordusunun işi değil, yüzlerini göstermeye cesaretleri olmayan ve savaşıyor görünmek isteyen bazı asilerin marifetidir.» Taşra eyaletlerine «Versay toplarının Paris'i bombardıman etmediğini, sadece top ateşine tuttuğunu» tekararlıyor, Paris Başpiskoposuna Versay bölüklerine atfedilen sahte idam ve mukabele bilmisillerin (!) asılsız olduğunu; Paris'e, tek endişesinin «onu baskı altında tutan iğrenç tiranlardan kurtarmak» olduğunu ve aslında Paris Komün'ünün «bir avuç câniden ibaret» olduğunu iddia ediyordu.

M. Thiers'in Paris'i, «kaba kalabalığın» gerçek

(*) **Jeu de Paume** : 1789 Millî Meclisinin meşhur kararını verdiği tenis kortu. **(1871 Almanca baskısına not).**

Paris'i değil, bir hayalet şehirdi. **Franc - fileur'**-lerin, (★) dişi ve erkek boulevardların zengin, kapitalist, yaldızlı, tembel Paris'iydi. Şimdi ise aynı Paris, Versay'da Saint - Denis'de, Rueil'de ve Saint Germain'de uşaklarla, hovardalarla, edebiyat bohemi ve kokotlarla dolup taşıyordu. M. Thiers'in Paris'lileri iç savaşı hoş bir eğlence olarak kabul ediyor, teleskoplarla muharebeyi izliyor, top atışlarını sayıyor, savaş temsilinin Porte St. Martin tiyatrosundakinden çok daha başarılı olduğuna kendi şerefleri ile fahişelerinin şerefi üzerine yemin edip duruyorlardı. Düşenler gerçekten ölüyorlardı, yaralıların çığlıkları sahte değildi ve üstelik her şey o kadar tarihî bir hava içerisinde cereyan ediyordu ki.

Nasıl Coblenz (32) M. de Calonne'un Fransa'sıysa bu da M. Thiers'in Paris'iydi.

(★) [Le Tintemarre adlı bir gazete tarafından muhasara sırasında Paris'i terkederek İngiltere'ye veya taşraya göç edenlere verilen lâkap.]

IV

Esir tacirlerinin, Paris'i Prusyalılara işgal ettirerek itaate zorlama teşebbüslerinin ilki Bismarck'ın reddi yüzünden suya düştü. 18 Mart'taki ikinci teşebbüs de ordunun hezimeti ve Hükümetin Versay'a kaçışı ile sonuçlandı. Hükümet, aynı zamanda bütün idareye dağılmasını ve kendisini takip etmesini emretti. Thiers, barış müzakerelerini bahane ederek Paris'e karşı bir savaşa hazırlanacak kadar vakit kazandı. Şimdi iş bir ordu bulmaya kalıyordu. Alayların kalıntıları sayıca az ve karakter bakımından emniyetsizdi. Taşra eyaletlerine, Millî Muhafızları ve gönüllüleri ile Versay'ın yardımına koşmaları hususunda yaptığı çağrı da teklifsizce reddedilmişti. Yalnız Bretagne beyaz bir bayrak altında savaşan, her biri göğsünde beyaz kumaştan yapılmış bir İsa yüreği taşıyan ve **«Vive le Roi»** (Yaşasın kral!) diye bağıran bir avuç **Chouan** (33) gönderdi. Velhasıl Thiers, aceleyle denizcilerden, gemicilerden, papaya bağlı **zouave**'lardan (34), Valentin'in jandarmalarından, Pietri'nin polislerinden (**sergent - de - ville**) ve casuslarından (**mouchard**) karmançorman bir mürettebat kurmak zorunda kaldı. Mamafih, Bismarck'ın iç savaşı ucu ucuna sürdürebilecek ve Versay Hükümetini Prusya'ya sefihçe tâbi tutacak sayıda taksit taksit yolladığı emperyalist harp esirleri olmasaydı, Thiers'in ordusu bir işe yaramayacaktı. Hattâ savaş sırasında bile Versay ordusuna Versay polisi baktı. Jandarmalar ,kendile-

rini her türlü tehlikeye atarak orduyu sürüklemek zorunda kaldılar. Düşen kaleler zaptedilmemiş, satın alınmıştı. Federallerin kahramanlığı Thiers'i, stratejik dehasıyla emrindeki süngülerin, Paris'in mukavemetini kıramayacağına ikna etmişti.

Öte yandan taşra ile münasebetleri gittikçe bozuluyordu. Thiers'i ve taşralılarını memnun edecek bir tek muvafakat bildirisi bile gelmedi. Üstelik tam tersi oldu. Her taraftan Cumhuriyetin açıkça tanınması şartıyla Paris'le barış yapılmasını ve vekâleti geçerliliğini yitirmiş olan Millî Meclisin feshini taleb eden ve ifadesi «hürmetkâr»dan başka her şeye benzeyen heyetler ve bildiriler yağıyordu. Hem de o kadar çok sayıda ki, Thiers'in Adalet Bakanı Dufaure, savcılara 23 Nisan tarihli bildirisinde «uzlaşma taleplerini» bir suç olarak ele almalarını emrediyordu! Kampanyasının çıkmaza saplandığını gören Thiers, taktiğini değiştirmeye karar verdi: bütün ülkede, 30 Nisan'da, Millî Meclisin kendi tayin ettiği yeni belediye kanununa göre belediye seçimlerinin yapılmasını emretti. Ya valilerinin entrikalarına, ya da polis tehdidine güvenerek, taşranın vereceği oyların Millî Meclise şimdiye kadar hiç sahip olmadığı manevî gücü sağlayacağından ve yine taşranın Paris'in zaptı için gerekli maddî gücü temin edeceğinden oldukça emin görünüyordu.

Paris'e karşı bültenlerinde övdüğü eşkiyalıklarla ve bakanlarının tüm Fransa'da bir şiddet devri yaratma teşebbüsleriyle yetinmeyen Thiers, başından beri bir uzlaşma oyunu düzenleme endişesi içindeydi. Böyle bir oyun birkaç amaca birden hizmet edecekti: taşra eyaletlerini ve Paris'teki ortasınıf unsurunu kandıracak ve hepsinden önemlisi Millî Meclisteki Cumhuriyetçi bozuntularına Paris'e

karşı ihanetlerini Tihers'e olan inançlarıyla örtme imkânını sağlayacaktı. 21 Mart'ta, daha ordusu bile olmadığı halde Meclise şöyle seslenmişti: «Ne olursa olsun, Paris'e ordu göndermeyeceğim.» 27 Mart'ta tekrar ayağa kalktı: «Cumhuriyetin kuruluşu bana bir emrivâkidir. Ben de onu sürdürmeye kararlıyım.» Aslında Taşralıları, Versay'da Cumhuriyetin sözünü bile ettirmezken, Thiers Cumhuriyetin adına Lyons ve Marsilya'da (*) ki ihtilâlleri bastırıyordu. Bu marifetinden sonra «emrivâki»yi bir «faraziye» olarak yumuşattı. Bordeaux'da dikkatle ikaz ettiği Orléans prenslerine, şimdi utanmazca bir kanun ihlâli ile Dreux'de entrikalarına devam etme iznini veriyordu. Thiers'in Paris ve taşra eyaletleri temsilcileriyle bitmez tükenmez görüşmelerinde öne sürdüğü teklifler zamana ve koşullara göre devamlı ton ve renk değiştirmelerine rağmen hiç bir zaman şu noktadan ileri gitmediler: «Lecomte ile Clément Thomas'ın öldürülmelerine karışan bir avuç cani»den alınacak intikamın muhtemel tahdidi.

Buna da Paris'in ve Fransa'nın M. Thiers'in en mükemmel Cumhuriyetçi kabul etmeleri şart koşuluyordu. Aynen Thiers'in 1830 da Louis Philippe'i kabul ettiği gibi. Thiers bu imtiyazları dahi Meclis-te Bakanlığı aracılığıyla üzerilerine eklettiği resmî izahatla müphem bir duruma soktu. Fakat bununla da kalmayarak Dufaure'u harekete geçirdi. İhtiyar bir Orléans'cı avukat olan Dufaure, 1871'de Thiers'-in zamanında olduğu gibi, 1839 da Louis Philippe devrinde de, 1849'da Louis Bonaparte'ın başkanlı-

---

(*) 18 Mart 1871 den birkaç gün sonra Lyons ve Marsilya'da Komün ilân edilmesi amacıyla ihtilâlci teşebbüslere girişildi. Hareket, Thiers Hükümeti tarafından bastırıldı. **Ed.**

ğında da muhasara durumunun adlî otoritesi olmuştu. Vazife dışında Paris'li kapitalistleri müdafaa ederek bir servet kazanırken, kendi meydana getirdiği kanunları itham etmek suretiyle de kendine siyasî kapital hazırladı. Şimdi Paris'in düşüşünden sonra Fransa'daki Cumhuriyetçi hürriyetlerin son kalıntılarını da temizleyecek bir serî kanunu aceleyle Millî Meclisten çıkartmaya çalışıyordu. Bununla da kalmayarak kendine göre sürünçemeli bulduğu askerî mahkeme usullerini kısalttı ve Draco'nun (★) kanunlarını hatırlatan yeni bir sürgün kanunu çıkarttı. Bütün bunlar Paris'in kaderi hakkında bir fikir veriyordu. Böylece 1848 İhtilâli siyasî suçlar için ölüm cezasını kaldırarak yerine sürgün cezasını koymuş oluyordu. Louis Bonaparte - hiç olmazsa teorik alarak - daha giyotin rejimini tekrar kuracak cesareti bulamamıştı. Henüz Parislilerin âsi değil, katil olduklarını söyleyecek kadar cüretkâr olmayan Taşralı Meclis ise Paris'ten almayı umduğu intikamı Dufaure'un yeni sürgün yasası ile tahdid etmek zorundaydı.

Geviş getiren kafaları ikiyüzlülüğü, tereddütü ve tehiri gerektiren sebepleri kavrayamayan Taşralıların öfke yaygaraları olmasaydı, Thiers uzlaşma komedisine devam edemeyecekti. Zaten istediği de buydu.

Yaklaşmakta olan 30 Nisan seçimlerini gözönünde bulunduran Thiers, 27 Nisan'da en büyük uzlaşma sahnelerinden birini oynadı. Meclis tribününden şöyle bağırıyordu: «Paris'ten başka hiç bir yer, Cumhuriyete karşı komplo hazırlamıyor. Bu du-

---

(★) [Draco: M. Ö. 621 yılında yaşamış olan ve sert kanunlarıyla tanınan Atinalı hukukçu.]

rum bizi Fransız kanı dökmeye mecbur edecektir. Defalardır söylüyorum. O habis silâhlar, onları tutan eller tarafından bırakıldığı zaman cezalar, birkaç cani hariç derhal bir barış (af) kanunu ile (an act of peace) durdurulacaktır.» Taşralıların şiddetli müdahalesine şöyle cevap veriyordu: «Beyler, size yalvarırım söyleyin ben haksız mıyım? Canilerin topu topu bir avuç ettiği gerçeğini açıklamama karşı mı çıkıyorsunuz? Bütün talihsizliklerimizin arasında hiç olmazsa Clément Thomas'la General Lecomte'un kanını dökmeye muktedir olanların nâdir istisnalar teşkil etmeleri bir talih eseri değil midir?»

Buna rağmen Fransa, Thiers'in parlamenter bir siren'in şarkısı diye övdüğü konuşmaya kulaklarını tıkadı (✯). Hâlâ Fransa'ya kalan 35.000 Komün tarafından seçilen 700.000 belediye meclisi üyesi içinde bilreşik Legitimistler, Orléanscılar ve Bonaparte'çıların sayısı 8.000'i bulmuyordu. Takib eden ek seçimlerde sonuçlar daha da aleyhte oldu. Böylece Millî Meclis, taşradan acil olarak ihtiyaç duyduğu maddî gücü temin edeyim derken, son manevî güç umudunu, yani ülkenin genel oyunun ifadesi olma iddiasını da kaybetti. Bozgunu tamamlamak üzere bütün Fransız şehirlerinin yeni seçilen belediye meclisi üyeleri Bordeaux'daki bir karşıt Meclisle Versay'daki gasbedici Meclisi açıkça tehdit etmeye başladılar.

İşte o zaman Bismarck için uzun zamandır beklenen karar anı gelip çatmış oldu. Derhal Thiers'i çağırarak, Frankfurt'ta kat'î barış antlaşmasını im-

(✯) [Odise, sirenlerin adalarının yakınından geçerken onlara kapılmamak için kendini, adamları tarafından direğe bağlatır. Adamlarının da kulaklarını balmumu ile tıkar.]

zalamak üzere tam selâhiyetli elçiler (plenipotentiaries) göndermesini emretti. Efendisinin çağrısına tevazuyla itaat eden Thiers, Pouyer - Quertier'in desteklediği sadık Jules Favre'ını göndermeye koştu. Rouen'li «tanınmış» bir pamuk eğiricisi ve İkinci İmparatorluğun ateşli ve hattâ körükörüne bir partizanı olan Pouyer-Quertier, İkinci İmparatorluğa kendi menfaatine zıt olan İngiliz ticaret antlaşmasından (+) başka hiç bir konuda toz dokundurmuyordu: Bordeaux'da Thiers'in Maliye Bakanı olur olmaz bu «habis» anlaşmayı suçladı, feshinin yakın olduğunu ima etti ve hattâ mani teşkil edecek uluslararası antlaşmaların bulunmadığı Alsas'a karşı eski koruyucu gümrük tarifelerinin yeniden uygulanmasını teklif edecek kadar küstahlıkta ileri gitti. (Ama Bismarck'ı hesaba katmadığı için gayretleri boşuna oldu). Karşı - ihtilâli Rouen'de ücretleri indirmek için, Fransız taşra eyaletlerinin teslimini ise Fransada mallarının fiyatını yükseltmek için birer fırsat bilen bu adam Thiers'in en son ve en büyük ihanetinde Jules Favre'a yardımcılık için biçilmiş kaftan değil miydi?

Bu keskin elçiler Franfurt'a varır varmaz, Zorba Bismarck'ın kat'î alternatifleri ile karşılaştılar: Ya İmparatorluğun ihyası, ya da benim barış şartlarımın kayıtsız şartsız kabulü! Bu şartlar, savaş tazminatının ödenme süresinin kısaltılmasını ve Bismarck Fransa'nın durumundan tatmin oluncaya kadar Paris istihkâmlarının Prusya orduları tarafından daimî istilâsını ihtiva ediyordu. Böylece Prusya, Fransa'nın iç siyasetinin mutlak hakemi oluyordu.

(+) 10.III.1861 tarihinde Fransa ile İngiltere arasında imzalanan Cobden - Antlaşması.

Paris'in imhasına karşılık Bismarck, esir ettiği Bonaparte'çı orduyu serbest bırakmayı ve onlara İmparator Wilhelm'in ordularının dolaysız himayesini teklif ediyordu. Tazminatın ilk taksidini Paris'in «sakinleşmesine» bağlayarak hüsnüniyet teminatı vermiş oldu. Tabiî Thiers ve elçileri, bu yemi yuttular. 10 Mayıs'ta imzaladıkları barış antlaşması, 18 Mayıs'ta Millî Meclis tarafından tasdik edildi.

Barışın imzalanması ile Bonaparte'çı esirlerin iadesi arasındaki fasılada Thiers, uzlaşma komedisini yeniden ele alma zorunluluğunu duydu. Zira Cumhuriyetçi yardımcıları da Paris'in tahribi için yapılan hazırlıkları görmemezlikten gelmek için bahane arayıp duruyorlardı. Orta sınıf uzlaştırıcılarından müteşekkil bir heyete 8 Mayıs'ta şöyle cevap verdi: «âsiler teslim olmaya karar verir vermez Paris'in kapıları General Clément Thomas ve Lecomte'un katilleri hariç herkese bir hafta müddetle açık tutulacaktır.»

Bundan birkaç gün sonra Taşralılar tarafından verdiği sözler hakkında cebren sorguya çekilince açıklamaya girmeyi reddetti. Mamafih onlara şu önemli ipucunu vermekten de geri kalmadı: «Size söylüyorum, aranızda sabırsızlar, çok acele edenler var. Sekiz gün daha beklemeleri gerek; bu sekiz günün sonunda artık tehlike kalmayacak ve görevleri de cesaretlerine ve kabiliyetlerine uygun olacaktır. «MacMahon kısa bir zaman sonra [Versay askerlerinin] Paris'e girişini emniyete alır almaz, Meclise «Paris'e elinde kanunla» gireceğini «ve askerleri kurban eden ve umumî anıtları yakıp yıkan sefillerden tam kefaret talep edeceğini» ilân etti. Karar anı yaklaştığı zaman Meclise «Amansız olacağı»nı; Paris'e ise, mahkûm olduğunu ve Bonaparte'çı haydutları-

na, Devletin, Paris'ten diledikleri gibi intikam almalarına izin verdiğini söyledi. Nihayet, ihanetin Paris kapılarını General Douay'e açtığı gün olan 21 Mayıs'tan bir gün sonra, 22 Mayıs'ta Thiers, Taşralılara, anlamamakta o kadar ısrar ettikleri uzlaşma komedisinin «amacı»nı açıkladı. «Bırkaç gün önce amacımıza yaklaşmakta olduğumuzu size söylemiştim. Bugün amaca eriştiğimizi söylemeye geliyorum. Düzen, adalet ve medeniyet nihayet muzaffer oldu!»

Haklıydı. Burjuva düzeninin köleleri ve iş esirleri ne zaman efendilerine karşı ayaklansalar, düzenin medeniyeti ve adaleti de tüyler ürpertici rengiyle açığa çıkmaktadır. O zaman bu medeniyet ve adalet, açıkça vahşet ve kanun tanımaz intikam şeklinde dışa vurulur. Mülkiyeti gasbeden (appropriator) ile üretici arasındaki sınıf mücadelesinin her yeni buhranı giderek bu gerçeği daha keskin çizgilerle ortaya çıkartmaktadır. 1871'in sözlerle ifade edilmez hiyaneti yanında burjuvazinin 1848 Haziranındaki gaddarlıkları bile hiç kalmaktadır. Askerlerin menfur hareketleri, nasıl ücretli koruyuculuğunu yaptıkları medeniyetin fıtrî tabiatını yansıtıyorsa, Paris halkının - erkek, kadın ve çocuk - Versay'lıların girişinden itibaren sekiz günlük savaşta gösterdikleri fedakârca kahramanlık da bağlı oldukları gayenin azametini yansıtmaktadır. En büyük sorunu muharebeden sonra, kendi yarattığı ceset yığınlarından kurtulmak olan bir medeniyet gerçekten parlak bir medeniyettir.

Thiers ile polis köpeklerinin hareketlerinin tarihte bir eşini daha bulmak için Sulla ile Roma Triumvirasının zamanına dönmemiz gerekir. Aynı soğukkanlılıkla sürdürülen toptan katliam, katliamda yaş ve cinse karşı aynı kayıtsızlık, esirlere aynı

eziyet sistemi, bu sefer bütün sınıfı kapsamak üzere aynı yasak ve sürgünler (prescriptions), saklı önderlerden bir tekinin bile kaçmaması için aynı vahşi takipler, siyasî ve şahsi düşmanların aynı şekilde ithamı, kavgaya tamamen yabancı olanların kırımında aynı lâkaydî. Aralarındaki yegâne fark, Romalıların mahkûmları toptan katledecek mitralyözlerinin, «ellerinde kanun»un ve ağızlarında «medeniyet» narasının olmaması idi.

Ve bütün bu dehşet verici şeylerden sonra bir de burjuva medeniyetinin öz basını tarafından anlatılan daha da korkunç öbür yüzüne bakın!

Londra'da çıkan bir Tory gazetesinin Paris muhabiri şöyle yazıyor: «Uzakta hâlâ tek tük atış sesleri duyulur, bir sürü yaralı sefil Père la Chaise'in mezar taşları arasında tedavi görmeden yatar, 6.000 gözü yılmış âsi lâhitler lâbirentinde umutsuzluğun verdiği ıstırapla dolaşıp durur, sefiller mitralyözlerle vurulmak üzere sokaklardan acele ile geçirilirken **café**'lerin absinthe (✯), bilârdo ve domino meraklıları ile dolu olması sokaklarda kadın sefahatinin piyasa gezmesi, şık restoranların özel odalarından **(cabinets particuliers)** gecenin sükunetini bozan cümbüş seslerinin duyulması, iğrenç birşey.» M. Eduard Hervé, Komün'ün kapattığı Versaycı bir gazete olan **Journal de Paris**'te şöyle diyor: «Paris halkı (!) dün hoşnutluğunu, hafif mizaçlığın sınırlarını aşan bir tarzda belli etmiştir. Korkarız ki zaman geçtikçe durum daha da bozulacaktır. Paris şimdi maalesef yersiz olan bir bayram günü havasında-

(★) [Absinthe : Pelin, anason veya başka bir güzel kokulu otla lezzetlendirilen yeşil bir içki.]

dır. Ve eğer **Parisiens de la décadence** (*) diye çağırılmak istemiyorsak, bu gibi şeylere son vermeliyiz.» Ve bundan sonra Tacitus'ten şu pasajı alıyor: «Yine de o korkunç mücadelenin ertesi günü, hattâ mücadele daha sona ermemişken, alçalmış ve yozlaşmış Roma bir defa daha vücudunu mahveden ve ruhunu kirleten o şehvet batağında yuvarlanmaya başladı - **alibi proelia et vulnera, alibi balnea popinaeque** - (orada kavga ve yaralar, burada hamam ve lokantalar). M. Hervé yalnız, bahsettiği «Paris halkı»nın M. Thiers'in Parisinin halkı - Versay'dan Saint - Dénis'den, Ruiel'den ve Saint - Germain'den güruh halinde dönen **franc - fileur**ler -, yani «Düşüş» Paris'inin halkı olduğunu unutuyor.

Emeğin esareti üzerine kurulu o alçak medeniyet, yeni ve daha iyi bir toplumun fedakâr önderlerine karşı kazandığı bütün zaferlerinde kurbanlarının iniltilerini bütün dünyada yansıyan bir iftira velvelesine boğmuştur. Sakin emekçilerin ve Komün'ün Paris'i birden «düzen»in polis köpekleri tarafından bir habis ruhlar mahfiline (pandemonium) döndürüldü. Peki bu muazzam değişiklik bütün ülkelerin burjuva zihniyetine neyi ispat etmişti? Tabii ki Komün'ün medeniyete karşı suikast tertip ettiğini! Paris halkı Komün uğruna tarihin hiçbir muharebesinde görülmemiş sayılarla ve coşkunlukla can vermektedir. Bu neyi ispat ediyor? Tabiî ki, Komün'ün halkın kendi hükümeti değil, bir avuç caninin gasbı olduğunu. Paris'li kadınlar barikatlarda ve infaz yerlerinde fedakârca ölüyorlar. Ya bu neyi ispat ediyor? Elbette ki, Komün iblisinin onları Megaera'lara Hecate'lere döndürdüğünü (35). Komün'ün iki ay

(*) Düşünün Parislileri. - **Ed.**

süren münakaşa götürmez hakimiyeti sırasındaki ılımlılığına ancak yine kendi savunuşu sırasındaki kahramanlığı erişebilir. Bu neyi ispat ediyor? Tabiî ki Komün'ün zebanice içgüdülerinin kana susamışlığını başı sıkıştığında koyvermek üzere aylarca bir ılımlılık ve insancıllık kisvesi altında sakladığını!

Emekçilerin Paris'i kendi kendini kahramanca feda ederken, binaları ve anıtları da ateşe verdi. Proletaryanın canlı gövdesini paramparça eden hakim sınıfların, ikâmetgâhlarının el sürülmemiş mimarîsine muzafferane geri dönmeye artık hakları yoktu. Versay Hükümeti «Kundakçılık!» diye feryat ediyor ve düşmanlarını profesyonel kundakçılık suçuyla yakalamak üzere, en ücra köylerdekilerine kadar bütün ajanlarına her yeri arama emrini veriyor. Mücadeleden sonraki toptan katliama kayıtsızlıkla bakan bütün dünya burjuvazisi, tuğla ve harcın kutsiyetinin bu ihlâli karşısında dehşetle irkiliyor.

Hükümetlerin donanmalarına «öldür, **yak** ve tahrib et» diye verdikleri devlet ruhsatları, kundakçılık ruhsatları mıdır? Britanya bölüklerinin Washington'daki Capitol'u ve Çin İmparatorunun Yaz Sarayı'nı kayıtsızca ateşe vermeleri kundakçılık mı oluyordu (+)? Prusyalıların, askerî bir sebep olmadığı halde sırf intikam hırsından petrolle Châtaudun gibi şehirleri ve sayısız köyü yakmaları kundakçılık mıydı? Thiers'in yalnız içinde insan olan evleri yakma bahanesiyle altı hafta boyunca Paris'i bombardımana tutması kundakçılık mıydı? - Savaşta ateş, diğer silâhlar kadar meşru bir silâhtır. Düşmanın elinde bulunan binalar, ateşe verilmek

(+) «Çin'de ve Avrupa'da İhtilâl» ile karşılaştırınız.

için bombardıman edilir. Eğer müdafilerin geri çekilmeleri gerekirse, o zaman onlar da taarruz edenin binalarından faydalanmasına mani olmak için binayı ateşe verirler. Yakılmak, muntazam orduların muharebe cephesinde bulunan bütün binaların kaderi olmuştur. Ama kölelerin, köleleştirenlere karşı savaşında yani tarihin tek haklı savaşında, bu hiçbir şekilde geçerli olamaz! Komün, ateşi sadece bir savunma vasıtası olarak, Haussmann'ın resmen top ateşine açtığı uzun ve düz yolları Versay bölüklerine kapatmak için kullanmıştır. Nasıl Versay'lılar ilerlerken, en az Komün'ün ateşinin yaktığı kadar bina yakan güllelerini kullandılarsa, onlar da ateşi ricatlerini örtmek için kullandılar. Şimdi bile hangi binaların savunan, hangi binaların saldıran tarafından yakıldığı münakaşa konusudur. Ve müdafaa, Versay'lı bölükler esirleri toptan öldürmeye başlayıncaya kadar ateşe başvurmamıştır -. Bundan başka Komün eğer hiç çare kalmazsa kendini Paris'in harabeleri altına gömeceğini ve Savunma Hükümetinin ihanetini örtmek için söz verdiği gibi Paris'i ikinci bir Moskova yapacağını bir bildiri ile ilân etmişti. Trochu bu amaç için onlara petrol buldu. Komün, muhaliflerini Paris halkının canları için değil, Paris'teki binaları için endişelendiklerini biliyordu. Öte yandan Thiers, intikamında amansız olacağını bildirmişti. Ordusu bir tarafta hazırlanıp, Prusyalılar da karşı tarafta kapanı kapatabilecek duruma gelir gelmez Thiers şöyle bir beyanat verdi: «Amansız olacağım! Kefaret tam, adalet haşin olacak!» Eğer Paris'li emekçilerin hareketleri vandalizm (★) ise bu, Hristiyanların putperestlik çağının gerçekten

(★) [Vandalizm : Sanat eserlerini tahrip etme meyli.]

baha biçilmez sanat hazineleri üzerinde döktürdükleri zafer vandalizmi, değil, umutsuzluk içinde savunmadan ileri gelen bir vandalizmdir. Bu vandalizm dahi tarihçiler tarafından doğmakta olan yeni toplum ile yıkılmakta olan eski toplum arasındaki mücadelenin kaçınılmaz ve nisbeten ehemmiyetsiz bir sonucu olarak mazur görülmüştür. Yine de bu, turist Paris'ine yer açmak için tarihî Paris'i yerle yeksan eden Haussmann'ın vandalizminden yeğdi.

Ama ya Komün'ün, başlarında Paris Başpiskopos'u ile birlikte altmış dört tutsağı idam etmesine ne demeli? Burjuvazi ve ordusu 1848 Haziran'ında, uzun bir süre önce savaş usulleri arasından çıkan bir âdeti yeniden tesis etmiştiler: müdafasız esirlerin vurulması. Bu vahşice âdete Avrupa ve Hindistan'daki bütün halk ayaklanmalarının bastırıcıları bu adete aşağı yukarı sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Bu şekilde «bu âdet» «uygarlığın» gerçek «ilerleyişini» temsil etmektedir. Öte yandan Prusyalılar Fransa'da yeniden, başkalarının hareketlerini hayatlarıyla ödemek zorunda olan masum insanları rehin almaya başlamıştılar. Gördüğümüz gibi Thiers, ihtilâfın ta başından beri Komün esirlerinin katli gibi insancıl bir usulü tatbik ettirirken, Komün, bu esirlerin hayatlarını kurtarmak için Prusyalıların rehin alma usulüne baş vurmak zorunda kaldı. Ama Versay'lıların esirleri devamlı vurmaları yüzünden, bu tutsaklar da birer birer hayatlarını kaybettiler. MacMahon'un praetorlarının (36) Paris'e girişlerini kutlarken döktükleri kanlardan sonra hayatlarının esirgenmesi nasıl beklenebilirdi? Burjuva hükümetlerinin vicdansızca vahşetlerinin üzerindeki son kontrol de - tutsak alma - bir göz boyamasından ibaret mi kalacaktı? Başpiskopos Darboy'un gerçek katili

Thiers'dir. Komün, Başpiskoposla bir çok rahibi, Thiers'in elinde bulunan bir tek Blanqui ile takas etmek için defalarca teklifte bulunmuştu. Thiers bunu her seferinde reddetti. Biliyordu ki, Blanqui'i kaybetmekle Komün'e bir baş vermiş olacaktı. Buna karşılık Başpiskoposun ölüsü amaçları için yeterliydi. Thiers, Cavaignac misaline göre hareket etti. Cavaignac'la düzenin adamları, 1848 Haziranında âsileri Başpiskopos Affre'nin katilleri diye damgalayarak bağırıp çağırmamışlar mıydı? Başpiskoposun, düzenin askerleri tarafından vurulduğunu gayet iyi biliyorlardı. Hatta başpiskoposun başyardımcısı M. Jacquamet vaka yerinde bulunduğundan dolayı, şehadetiyle vakayı teyid etmişti.

Düzen Partisinin kan cümbüşlerinde, kurbanlarına karşı bir iftira teranesi kopartmaktan hiçbir zaman geri kalmaması günümüz burjuvasının kendini eski baronların meşru vârisi gördüğünü ispatlamaktadır. O baronlar ki plebe karşı ellerindeki her türlü silâhı meşru görürler, plebin elindeki herhangi bir silâhı ise suç unsuru sayarlardı.

Hakim sınıfın, ihtilâli bir iç savaşla çökertme teşebbüsü - ki bu teşebbüsü ta 4 Eylül'den MacMahon'un praetorlarının St. Cloud kapısından girişlerine kadar izlemiş bulunuyoruz - yabancı müstevlîlerin himayesinde yürütüldü ve Paris'in yağmasıyla son buldu. Bismarck, Paris'in harabelerini haz içinde seyrediyor. Belki de bu harabelerde, 1849'da daha Prusya'nın **Chambre Introuvable**'ında basit bir Taşralı iken dilediği bir şeyin, büyük şehirlerin genel tahribinin ilk taksidini görmekte. Paris proletaryasının kadavrasını da zevkle seyrediyor. Onun için bu, sadece bir ihtilâlin imhası değil, şimdi gerçekten, hem de Fransız Hükümeti tarafından başı kesi-

len Fransa'nın batışıdır. Bismarck, bütün başarılı devlet adamlarına has sathîlikle bu muazzam tarihî olayın yalnız üst yüzeyini görebiliyor. Zaptedilen Hükümetin sadece jandarmalığını değil, aynı zamanda kiralık kaatilliğini yaparak zaferini şereflendiren bir fatih şimdiye kadar tarihin hangi devrinde görülmüştür? Aslında Prusya ile Paris Komün'ü arasında bir savaş söz konusu değildir. Aksine, Komün barış hazırlıklarını kabul etmiş ve Prusya da tarafsızlığını açıklamıştı. Bundan dolayı Prusya bir muhasım değil, bir kaatildi. Tehlikeyi üzerine almadığı için korkak, Paris'in düşüşünün karşılığı olan 500 milyonluk kan bedelinin peşin ödenmesi şartını koştuğu için de kiralık bir kaatildi. Ve böylece savaşın gerçek niteliği nihayet ortaya çıkıyordu: savaş, Cenabı Hak'kın imansız ve sefih Fransa'yı mümin ve ahlâklı Almanya tarafından cezalandırışıydı! Uluslar kanununun bu eşi görülmemiş ihlâli (eski dünya avukatlarının anlayışına göre yorumlansa bile), Avrupa'nın «medeni» Hükümetlerini, cani Prusya hükümetini St. Petersburg Kabinesinin adî âleti olarak uluslar arasında kanun dışı ilân etmeye sevkedeceği yerde, onları Paris'in etrafındaki çift kordondan kaçan birkaç felâketzedenin Versaydaki cellâtlara teslim edilip edilmeyeceğini düşünmeye yöneltti!

Modern zamanların en muazzam savaşının sonunda galip ve mağlup orduların proletaryanın ortak katliamı için birleşmeleri gibi tarihte eşi görülmemiş bir olay, Bismarck'ın düşündüğü gibi yükselmekte olan yeni bir toplumun nihaî bastırılışını değil, burjuva toplumunun parçalanışını göstermektedir. Eski toplumun hâlâ göstermeye muktedir olduğu en yüksek ve en kahramanca gayret, millî savaş olabilir. Ve bu savaşın, sınıfların mücadelesini

geciktirmeyi amaçlayan ve sınıf mücadelesinin iç savaşa dönüşmesiyle de kenara atılacak olan bir hükümet hiylesinden ibaret olduğu ispat edilmiştir. Sınıf hakimiyeti artık millî üniformalarla gizlenemez; millî Hükümetler, proletaryaya karşı birdirler.

1871 Hamsin - Pazarından (★) sonra Fransız emekçileri ile ürünlerini gaspedenler [appropriator of their produce] arasında ne barış ne de mütareke söz konusu olabilir. Ücretli askerlerin haşin idaresi bir müddet için her iki sınıfı da ortak bir baskı altında tutabilir. Fakat muharebe giderek büyüyen ebadlarla tekrar tekrar patlak verecektir. Neticede ise kimin galip geleceğinden şüphe yoktur - ya gaspeden azınlık ya da çalışan büyük çoğunluk -. Fransız emekçi sınıfı da modern proletaryanın sadece öncüsüdür.

Avrupa hükümetleri Paris'in önünde sınıf hakimiyetinin uluslararası niteliğini bu şekilde teyid ederken, sermayenin kozmopolit ittifakına karşı emeğin uluslararası mukabil - örgütü olan Enternasyonal Emekçiler Derneği'ni bu felâketlerin menşei olarak suçlamaktadırlar. Thiers, Derneği, emeğin kurtarıcısı geçindiği halde gerçekte emeğin müstebiti olmakla itham etmektedir. Picard, Fransız Enternasyonalleri ile dışarıdakilerin bütün bağıntılarının kesilmesini emretmişti. Thiers'in 1835'deki mumya suç ortağı Kont Jaubert, Enternasyonal'in sökülüp atılmasını bütün medenî hükümetlerin ortak sorunu ilân ediyor. Taşralılar aleyhte kükrüyorlar, bütün Avrupa basını da onlara katılıyor. Derneğimize tamamiyle yabancı olan bir Fransız yazarı şöyle konuşuyor : «Millî Muhafız Birliği Merkez Ko-

(★) [Whit - Sunday : Paskalyadan sonra yedinci pazar.]

mitesi üyeleri ve Komün üyelerinin çoğu, Enternasyonal Emekçiler Derneği'nin en faal, en akıllı ve en enerjik üyeleridir;... tamamiyle dürüst, samimî, akıllı, sadık, saf ve kelimenin **olumlu** anlamıyla fanatik insanlardır.» Burjuva zihniyeti Enternasyonal Emekçiler Derneği'nin gizli bir ittifak şeklinde çalıştığını ve merkez kuruluşunun zaman zaman değişik ülkelerde infilâklar tertiplediğini tahmin ediyor. Gerçekte Derneğimiz, medenî dünyanın çeşitli ülkelerinin en ileri emekçileri arasındaki uluslararası bağdan başka bir şey değildir. Sınıf mücadelesi nerede, ne gibi şekil ve ne şartlar altında tutarlılık kazanırsa kazansın, Derneğimiz üyelerinin orada ön plânda bulunmaları sadece doğaldır. Zira Derneğimizin içinden çıkarak yeşerdiği toprak, modern toplumun kendisidir. Ne kadar kan dökülürse dökülsün, ezilmesi imkânsızdır. Onu ezmek için Hükümetlerin kendi parazitçe varlıklarının ön şartı olan sermayenin emek üzerindeki istibdadını kaldırmaları gerekir.

Emekçilerin Paris'i, Komün'üyle birlikte yeni bir toplumun müjdecisi olarak daima anılacaktır. Şehitleri emekçi sınıfının yüce yüreğinde gömülüdür. İmhacılarını ise tarih, rahiplerinin dualarının bile onları kurtarmaya yetmeyeceği o ebedî teşhir direğine çivilemiştir bile.

Londra, **30 Mayıs, 1871**

GENEL KONSEY

M. T. Boon, Fred. Bratnick, G. H. Butterry, Caihill, William Hales, Kolb, Fred. Lessner, G. Milner, Thomas Mottershead, Charles Murray, Pfänder, Roach, Rühl, Sadler, Cowell Stepney, Alf. Taylor, W. Towsend.

SEKRETERLER

Eugène Dupont, Fransa adına. - Karl Marx, Almanya ve Hollanda adına. - Friedrich Engels, Belçika ve İspanya adına. - Hermann Jung, İsviçre adına. - P. Giovacchini, İtalya adına. - Zévy Moritz, Macaristan adına. - Anton Zabicki, Polonya adına. - J. Cohen, Danimarka adına. - J. G. Eccarius, Birleşik Devletler adına.

Hermann Jung, Başkan. - John Weston, haznedar. - Georg Harris, malî sekreter. - John Hales, genel sekreter.

256, High Holborn, Londra W. C., 30 Mayıs 1871.

(★) [Genel Konsey ve Sekreterler listesi Almanca baskısından alınmıştır.]

EKLER

«Esir kafilesi Uhrich Avenüsünde durdu ve esirler, yüzleri yola dönük olarak dört beş sıra halinde kaldırıma dizildiler. General Marquis de Galliffet ve mahiyeti atlarından inerek, sıranın solundan itibaren teftişe başladılar. Yavaş yürüyen ve safları inceleyen General, orda burda duruyor, bazen arka saflardan bir adamın omuzuna vurarak onu dışarı çağırıyordu. Seçilen bu insanlar yolun ortasında toplanarak, az zaman sonra ek bir kafile meydana getirdiler... Bu durumun hataya oldukça elverişli olduğu aşikârdı. Atlı bir subay Galliffet'ye belli bir suçtan sanık bir adamla bir kadını işaret etti. Kadın, saflardan fırlayarak dizlerinin üzerine çöktü ve kollarını açarak heyecanla suçsuz olduğunu iddia etti. General, onun susmasını bekledikten sonra yüzünde son derece duygusuz bir ifade ve kaygısız bir tavırla şöyle dedi: «Madam, ben Paris'teki her tiyatroyu gördüm, komedi oynamaya değmez» **(ce n'est pa la peine de jouer la comédie»)... O gün yanında**kilerden farkolunacak şekilde uzun, kirli, temiz, yaşlı veya çirkin olmak bir talihsizlikti. Bana öyle geldi ki, özellikle bir kişi, bu dünyanın belâları arasından tez kurtuluşunu kırık burnuna borçluydu...

Bu şekilde yüz kişiden fazla seçildikten sonra onları kurşuna dizecek müfreze tayin edildi ve kafile, seçilenleri bırakarak yoluna devam etti. Birkaç dakika sonra arkamızda ateşe başlandı ve bir çeyrekten fazla sürdü. Bu, ayak üstünde mahkûm edilen sefillerin idamıydı». (Paris muhabiri, **Daily News**, (37) 8 Haziran.)

«İkinci İmparatorluğun sefahat âlemlerindeki yüz kızartıcı teşhirleriyle tanınan karısının kapatması olan» bu Galliffet savaş sırasında Fransız **Ensign - Pistol** adıyla tanınıyordu. Ölçülü ve duygulara kapılmayan bir gazete olan **Temps** (38), öldürülmeden gömülen insanların korku verici hikâyesini anlatmaktadır. Bunların çoğu, bir kısmı yarım yamalak olmak üzede, St. Jacques - la - Bouchière'in etrafındaki meydana gömülmüştü. Gündüz işlek sokakların gürültüsü dikkatin buraya çevrilmesine mani olmuştu. Fakat cıvardaki evlerin sakinleri gecenin sessizliğinde uzaktan gelen iniltilerle uyandılar. Hattâ sabahleyin topraktan dışarı fırlamış bir yumruk görüldü. Neticede mezarların açılmasına karar verildi... Birçok yaralının canlı canlı gömüldüğüne en ufak bir şüphem yok. Hattâ böyle bir hadiseye şehadet edebilirim. Brunel ve metresi geçen ayın 24 ünde Place Vendôme'daki bi revin avlusunda vurulduktan sonra, cesetleri 27'sinin öğleden sonrasına kadar orada kalmıştı. Gömme heyeti cesetleri nakletmek için geldiğinde, kadının hâlâ yaşadığının farkına vararak, onu bir ambülansa kaldırdı. Dört kurşun yarası almış olmasına rağmen durumu şimdi tehlikeli olmaktan çıkmıştır». (Paris Muhabiri, **Evening Standard** (39), 8 Haziran.)

II

Aşağıdaki mektup 13 Haziran tarihli [London] **Times** (40) da çıkmıştır:

«**Times** Editörüne;

«Efendim,

6 Haziran, 1871'de M. Jules Favre, bütün Avrupa Güçlerine bir bildiri göndererek, onları Enternasyonal Emekçiler Derneği'ni takibe davet etti. Birkaç not bu vesikayı değerlendirmeye yetecektir. «Nizamnamemizin girişinde Enternasyonal'in '28 Eylül, 1864'te, Londra'da, Long Acre'da, St. Martin's Hall'da yapılan umumî bir toplantıda' tesis edildiği belirtilmektedir. Jules Favre, kendi maksatları için kuruluş tarihini 1862'den geriye atmaktadır.

«Jules Favre, ilkelerimizi açıklamak amacıyla onların (Enternasyonal'in) 25 Mart, 1869 tarihli neşriyatını aktardığını iddia etmektedir.» Bunun yerine neyi aktarıyor, biliyor musunuz? Enternasyonal'den başka bir cemiyetin neşriyatını. Aynı hileye nisbeten genç bir avukat olduğu sıralarda Cabet tarafından hakkında iftira davası açılan **National** gazetesini korumak için de başvurmuştu. Cabet'nin broşürlerinden parçalar okuma bahanesiyle araya sıkıştırdıklarını okumuştu. Celse sırasında ortaya çıkarılan bu hile, Cabet'nin müsamahası olmasaydı Jules Favre'ın Paris barosundan çıkarılması ile cezalandırılırdı. Enternasyonal'e ait olarak aktardığını söylediği vesikaların bir tanesi dahi Enternasyonal'e

ait değildir. Örneğin, şöyle denmektedir: «1869 Temmuz'unda Londra'da kurulan Genel Konsey, İttifakın kendini Tanrıtanımaz ilân ettiğini söylüyor». Genel Konsey hiç bir zaman böyle bir vesika neşretmemiştir. Aksine, «ittifak»ın - Cenevre'deki L'Alliance de la Démocratie Socialiste - Jules Favre tarafından aktarılan aslî nizamnamesini fesheden bir vesika neşretmiştir.

«Jules Favre, kısmen İmparatorluğa karşı yöneltttiğini iddia ettiği broşüründe baştan sona kadar sadece İmparatorluk savcılarının polis uydurmalarını tekrarlayıp durmuştur. Nitekim bu uydurmalar, aynı İmparatorluğun mahkemelerinde bile sefilce iflâs etmiştir.»

«Enternasyonal Genel Konseyi'nin son savaş üzerindeki iki hitabında (son Temmuz ve Eylül aylarınınkiler) Prusya'nın Fransa'yı işgal planlarını suçladığı bilinmektedir. Daha sonra, Jules Favre'ın özel sekreteri Mr. Reitlinger, bazı Genel Konsey üyelerine - tabii beyhude yere - müracaat ederek Konsey'in, Millî Savunma Hükümeti lehine ve Bismarck'a karşı bir gösteri düzenlemesini istedi. Konsey üyelerinden özellikle Cumhuriyetten bahis açmamaları rica edilmişti. 9 Eylül tarihli hitabıyla Paris emekçilerini Jules Favre'a ve meslekdaşlarına karşı uyaran Genel Konsey'e rağmen, Jules Favre'ın beklenilen ziyareti için Londra'da - tabii en iyi niyetlerle - gösteri hazırlıkları yapılmıştı.»

Karşılık olarak Enternasyonal, bütün Avrupa Kabinelerine Jules Favre hakkında ve dikkatlerini bilhassa merhum M. Milliére'in Paris'te yayımladığı

vesikalara çekecek bir broşür gönderse, acaba Jules Favre ne der?»

«İtaatli bendeniz,

«John Hales,

«Enternasyonal Emekçiler Derneği Genel Konseyi Sekreteri.

«Londra, 12 Haziran, 1871.»

Sadık jurnalci, London **Spectator** (41) (24 **Haziran**) «Enternasyonal Kuruluş ve amaçları» üzerine bir makalesinde diğer benzer hilelerin arasında «ittifak»ın yukarıda zikredilen vesikasını da, Enternasyonal'in eseri olarak Jules Favre'dan daha teferruatlı bir şekilde aktarıyor. Bu **Times**'da vesikanın tekzibinin çıkışından onbir gün sonra oluyor. Büyük Frederik'in en kötü Cizvitlerin Protestanlar olduğuna dair yargısı böylece doğrulanmış oluyor.

1871 Nisan - Mayısında Marx tarafından yazılmış ve Enternasyonal Emekçiler Derneği Genel Konseyi'nin 30 Mayıs, 1871 tarihli oturumunda tasdik edilmiştir.

1871 de Londra'da ayrı bir broşür halinde İngilizce olarak basılmıştır.

Almanca ve Fransızca baskıları da aynı tarihte çıkmıştır.

Engels tarafından derlenen ve önsözü yazılan Almanca metni, 1891 de Berlin'de ayrı bir broşür halinde basılmıştır.

1871 İngilizce broşürün metnine göre basılmıştır.

NOTLAR :

1 1878 de Almanya'da bir **Anti-Sosyalist Kanun** çıkartıldı. Bu, bütün Sosyal-Demokrat ve emekçi kitleleri örgütlenmelerini olduğu gibi, emekçi basını da yasaklıyor, sosyalist edebiyatın müsaderesini ve Sosyal-Demokratların baskı altına alınmasını sağlıyordu. Kanun, nihayet 1890 da emekçi kitlelerin hareketinin tazyiki ile feshedildi. s. 8.

2 2 Eylül, 1870 de Fransız ordusu Sedan'da yenilerek İmparatorla birlikte esir alındı.
Wilhelmshöhe (Cassel yakınında) — Prusya krallarının ikametgâhı olan şato. Sabık İmparator III. Napoléon burada 5 Eylül, 1870'ten 19 Mart 1871'e kadar tutsak kalmıştı. s. 12.

3 **Possibilistler** — 19. yüzyıl sonunda Fransız emekçi sınıfı hareketindeki oportünist eğilimin sözcüleri. s. 21.

4 Bahsi geçen **plebisit**, III. Napoléon tarafından 1870 Mayıs'ında halk yığınlarının İmpaartorluğa karşı tutumunu tesbit etmek maksadıyla uygulanmıştır. Sorular o şekilde tanzim edilmişti ki, bütün demokratik reformlara karşı düşmeden, İmparator'un güttüğü politikanın aleyhinde söz söylemek imkânsızdı. Birinci Enternasyonal'in Fransa'daki şubeleri bu demagog hilesini açığa çıkartarak, üyelerine oy vermemelerini öğütlediler. s. 25.

5 Fransa-Prusya savaşı 19 Temmuz, 1870 de açılmıştı. 2 Aralık, 1851 de Louis Bonaparte, bir hükümet dar-

besiyle başa geçti. Bu, İkinci İmparatorluk diye tanınan Bonaparte'çı rejimin başlangıcını teşkil ediyordu. s. 26.

6 **Réveil** — Charles Delécluze tarafından kurulan ve 1868 ile 1871 Ocağı arasında Paris'te neşredilen sol eğilimli Cumhuriyetçi gazete. s. 26.

7 **Marseillaise** — Henri Rochefort tarafından, Aralık 1869 ile 9 Eylül, 1870 tarihleri arasında Paris'te neşredilen sol eğilimli Cumhuriyetçi gazete. s. 27.

8 **10 Aralık Çetesi** (ismini, başkanı Louis Bonaparte'ın Fransız Cumhurbaşkanı seçildiği gün olan 10 Aralık, 1848 den almıştır.) — 1849 da kurulan gizli bir Bonaparte'çı teşkilât. Genellikle yozlaşmış (deklase) unsurlardan, siyasî maceraperestlerden, ordu temsilcilerinden, vs. müteşekkildi. Teşkilâtın kendisi, 1850 Kasım'ında resmen dağıldığı halde, teşkilâtın sabık üyeleri Bonaparte'çı propagandalarını sürdürdüler ve hattâ 2 Aralık, 1851 hükümet darbesinde faal rol oynadılar. K. Marx'ın **Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire'i** adlı eserinde daha teferruatlı bilgi verilmektedir. s. 28.

9 Sadova (Bohemya'da) muharebesi, Prusya'nın galip çıktığı Avusturya - Prusya savaşının neticesini tayin etmiştir. s. 28.

10 I. Napoléon'a karşı açılan 1813 - 15 savaşı. Bu savaş, eski düzenin ihyasını ve Almanya'nın feodal dağınıklığının idamesini sağlamıştır. s. 29.

11 4 Eylül'de Fransa'da Cumhuriyet ilân edilerek mahut «Millî Savunma Hükümeti» kuruldu. s. 33.

12 **Tilsit Antlaşması,** 1807 de, Prusya'nın I. Napoléon'a yenilmesi üzerine Fransa ile Prusya arasında imzalanmıştır. s. 37.

13 İngiliz işçileri, Marx ile Birinci Enternasyonal Genel Konseyi'nin teşebbüsü üzerine, hükümetlerinin Fransa'yı tanıması için toplantılar düzenlemeye başlamışlardı. s. 42.

14 Amerika Birleşik Devletlerinde, sanayici Kuzey ile hâlâ esir çalıştırma usulünün hakim olduğu Güney arasında patlak veren İç Savaşta (1861 - 65) İngiltere'nin burjuva basını, Güney'i, yani esareti desteklemişti. s. 43.

15 **Journal Officiel de la République Française** — Paris Komün'ü Hükümetinin organı; 19 Mart - 24 Mayıs, 1871 tarihleri arasında Paris'te neşredilmiştir. s. 48.

16 **L'Etendard** (Sancak) — Bonaparte'çı eğilimli Fransız gazetesi; 1866 ile 1868 arasında Paris'te neşredilmiştir. Bir grup dolandırıcı tarafından finanse edildiği anlaşılınca, neşriyatı durdurulmuştur. s. 49.

17 Bu ismin yerine Almanca baskısında Karl Vogt, Fransızca baskısında Falstaff kullanılmıştır.

Joe Miller — onsekizinci yüzyılda yaşamış ünlü bir İngiliz aktörü.

Karl Vogt — demokrat Alman burjuvası, III. Napoléon'un ajanı.

Falstaff — Shakespeare'in komedilerinin bir karakteri; geleneksel dolandırıcı ile palavracıyı temsil eder. s. 49.

18 1848 Ocağında, II. Ferdinand'a bağlı Napoli bölükleri bir halk isyanını bastırmak üzere Palermo'yu bombardımana tuttular. İtalyan eyaletlerindeki 1848-49 burjuva ihtilâllerini bu isyan başlatmıştır. Aynı yılın sonbaharında Messina'nın zalimce bombardımanı, Ferdinand'a Kral Bomba lâkabını kazandırdı. s. 51.

19 1849 Nisanında, İtalyan İhtilâlini bastırmak üzere İtalya'ya Fransız bölükleri sevkedilmişti. Bunlar, Cumhuriyetin güçlerinin hiç bir zaman bir halkın istiklâlini bastırmak amacıyla kullanılamayacağını söyleyen Fransız Anayasasını resmen ihlâl ederek, ihtilâlci Roma'yı bombardıman ettiler. s. 52.

20 **Düzen Partisi** — büyük muhafazakâr burjuvazinin partisi; 1848 de kuruldu. Fransa'nın iki monarşik fırkasının - Meşruiyetçiler (Legitimistler) ile Orléanscılar - birleşmesiyle meydana gelmiş bir partidir. 1849 dan 2 Aralık, 1851 hükümet darbesine kadar İkinci Cumhuriyetin Kurucu Meclisinde önemli bir yere sahipti. Louis Bonaparte, İkinci İmparatorluk rejimini kurarken, Düzen Partisinin halk aleyhtarı politikasının iflâsından yararlanmıştır. s. 53.

21 **Meşruiyetçiler** (Legitimistler), Fransa'da 1792 yılına kadar ve restorasyon devrinde (1814-30) iktidarda bulunan «meşru» Bourbon hanedanının destekleyicileridirler; Orléanscılar ise 1830 Temmuz İhtilâlinde

başa geçen ve 1848 İhtilâli ile devrilen Orléans hanedanının taraftarlarıdırlar. s. 56.

22 **Chambre İntrouvable** (Emsalsiz Meclis) — aşırı reaksiyonerlerden müteşekkil, 1815-16 (Restorasyon'un ilk yılları) Millet Meclisi. s. 57.

23 **Pourceaugnac** — Molière'in komedilerindeki şahıslardan biri; ahmak ve mutaassıb küçük toprak sahibini temsil eder. s. 57.

24 **Taşralılar Meclisi** — 12 Şubat, 1871 de Bordeaux'da açılan Millî Meclis, çoğunlukla Kralcılardan müteşekkildi. (750 milletvekilinden 450 si kralcıydı). Bunlar, şehrin ve taşranın toprak sahipleri ile reaksiyoner unsurlarının temsilcileriydiler. «Taşralılar Meclisi» ve Toprak Sahipleri Kabinesi (Landlord Chamber) isimleri buradan gelmektedir. s. 57.

25 **Cayenne** — Güney Amerika'daki Fransız Guianasının başkenti; ceza müstemlekesi ve sürgün yeri. s. 61.

26 **Le National** — 1830 ile 1851 yılları arasında Paris'te çıkan bir gazete; cumhuriyetçi-burjuva partisinin organı. s. 63.

27 Bkz., Voltaire, **Candide,** 22. Bölüm. s. 68.

28 Hiyerarşik tevcih sistemi **(İnvestiture)** — Orta çağlarda, vasala süzeren tarafından toprak veya ruhanî memuriyet verilmesi. Bu sistemin özelliği, hiyerarşik merdivenin alt basamaklarında bulunanların, dünyevî ve ruhanî efendilerine kayıtsız şartsız tâbiyetidir. s. 78.

29 **Kladderadatsch** — 1848 de Berlin'de çıkmaya başlayan Alman hiciv dergisi. Haftalık **Punch** da 1841'den beri Londra'da yayımlanmaktadır. s. 79.

30 **Vendôme Sütunu,** Napoléon Fransa'sının zaferlerinin tes'idi için 1806-10 senelerinde Paris'in Place Vendôme'unda inşa edilmişti. Paris Komün'ünün bir kararı ile 16 Mayıs, 1871 de yıkıldı. s. 87.

31 **Namevcutlar (Absentees)** — hiç bir zaman arazi ve malikânelerini ziyaret etmeyen büyük toprak sahipleri. s. 90.

32 **Coblenz** — Almanya'da bir şehir; 18. yüzyıl sonundaki Fransız Burjuva İhtilâli esnasında göç eden karşı-ihtilâlci asillerin merkezi. s. 92.

33 **Chouan'lar** — Paris Komünarları, Versay ordusuna, Brötanya'dan katılan reaksiyoner müfrezeyi, 18. yüz-

yıl sonundaki Fransız burjuva ihtilâli sırasında Kuzeybatı Fransa'da çıkan karşı-ihtilâlci isyanı destekleyenlere benzetmişler ve ona bu ismi lâyık görmüşlerdi. s. 93.

34 **Zouave'lar** — Fransız hafif piyade alayı. (Cezayirde bir kabilenin ismi). İlk zouave birlikleri, 19. yüzyılın ilk otuz senesinde, Cezayir'in yerli ahalisinden kurulmuştu. Daha sonra Fransızlardan da asker alınmış, fakat şarkî kıyafetleri muhafaza edilmiştir. s. 93.

35 **Megaera ve Hecata** — eski Yunan mitolojisinde kötülük ve büyü tanrıçaları. s. 102.

36 **Praetorlar** — eski Roma'da general veya imparatorların muhafızlarına verilen ad. Birçok imtiyaza sahiptiler. Burada «praetorlar» denilince, Versay ordusu kastediliyor. s. 105.

37 **Daily News** — Liberal bir İngiliz gazetesi; sanayi burjuvazisinin sözcüsü; 1846 ile 1930 arasında Londra'da bu başlık altında yayımlandı. s. 112.

38 **Le Temps** — nüfuzlu bir Fransız günlük gazetesi; Liberal; 1861 ile 1943 arasında Paris'te yayımlandı. s. 112.

39 **The Eevning Standard** — günlük bir İngiliz gazetesi; Muhafazakâr; 1857 ile 1905 arasında Londra'da yayımlandı. s. 112.

40 **The Times** — nüfuzlu bir İngiliz gazetesi; 1788 de kuruldu; 1870 lerde Liberal bir eğilim aldı. s. 113.

41 **Spectator** — haftalık bir Liberal gazete; 1828 den beri Londra'da yayımlanmaktadır. s. 115.

İSİM ENDEKSİ

A

Affre (1793 - 1848) : Paris başpiskoposu; 1848 Haziranı ayaklanması sırasında başkaldıran işçileri silâhlarını bırakmaya ikna etmeye çalışırken hükümetin askerleri tarafından öldürüldü.

Alexander II (1818 - 1881) : Rus İmparatoru (1855 - 1881).

Alexandra (1844 - 1925) : Danimarka Kralı Christian IX. nun kızı; 1863'te o zaman Gales Prensi ve 1901'de İngiltere Kralı olan VII Edward ile evlendi.

Aurelle de Paladines, Louis (1804 - 1877) : Fransız generali, monarşist, 1871 Martında Paris Millî Muhafız Birliğinin kumandanıydı; 1871 Millî Meclisinde mebus.

B

Berry, Duchess de (1798 - 1870) : Fransız tahtının Meşruiyetçi talibi Kont Chambord'un annesi. 1832'de Vendee'de Louis Philippe'i devirmek amacıyla bir isyan tertipledi.

Beslay, Charles (1795 - 1878) : Fransız işvereni, edibi ve politikacısı, Birinci Enternasyonal üyesi, Proudhon'cu; Paris Komün'ü üyesi.

Bismarck, Otto (1815 - 1898) : Prusya ve Almanya devlet adamı ve dilpomatı, 1871'den 1890'a kadar Alman İmparatorluğu Şansölyesi.

Blanqui, Louis - Auguste (1805 - 1881) : Fransız ihtilâlcisi, ütopyacı Komünist, bazı gizli kuruluşlar ve suikastler tertipledi; 1830 ve 1848 ihtilâllerinde aktif rol aldı, Fransa'da proletarya hareketinin öderi; 31 Ekim, 1870 Paris ayaklanmasının önderlerinden; defalarca hapse atıldı.

Bonaparte: Bkz. Napoleon I.
Bonaparte, Louis : Bkz. Napoléon III.
Brunel, Antoine - Magloire (Doğumu 1830) : Fransız subayı, Blanqui'ci, Paris Komün'ü ve Millî Muhafız Birliği Merkez Komitesi üyesi, 1871 Mayıs'ında Versay'lı askerler tarafından vurularak ağır yaralandı.

C

Cabet, Etienne (1788 - 1856) : Fransız ütopyacı komünist, **İcaria'da Seyahat**'in yazarı.
Calonne, Charles Alexandre (1734 - 1802) : Louis XVI'nın (1783 - 1787) Maliye Bakanı.
Cavaignac, Louic - Eugéne (1802 - 1857) : Fransız generali. Kurucu Meclis'den aldığı diktatörlük yetkisiyle, Paris proletaryasının Haziran ayaklanmasını (1848) büyük bir gaddarlıkla bastırdı.
Changarnier, Nicolas - Anne - Théodule (1793 - 1877) : Fransız generali ve monarşisti; Paris Haziran ayaklanmasının (1848) bastırılmasında yer aldı.
Cavaignac, Louis - Eugéne (1802 - 1857) : Fransız gelet memuru, Vali.
Corbon, Claude Anthime (1808 - 1891) : Fransız politikacısı; Kurucu Meclis üyesi (1848 - 1849); 4 Eylül, 1870'den sonra Paris'in bir ilçesinin (Arrondissement) Belediye Reisi; Millî Meclis üyesi (1871).
Cousin - Montauban, Charles Guillaume, Comte de Palikao (1796 - 1878). Fransız generali, Bonaparte'çı 1870 Ağustos - Eylül'ünde Harbiye Bakanı ve Başbakan oldu.

D

Darboy, Georges (1813 - 1871) : Paris Başpiskoposu, Komünar'lar tarafından rehin alınarak idam edildi.
Desmarét : Fransız jandarma subayı, Komünarlara yapılan işkencelere katıldı.
Douay, Felix (1816 - 1879) : Fransız generali; Fransa - Prusya Savaşında Napoléon III'le birlikte esir düştü; Paris Komün'ünün kasaplarından.

Dufaure, Armand - Jules (1798 - 1881) : Fransız avukatı, Louis Philippe ve İkinci İmparatorluk devrinde bakan, Thiers hükümetinde Adalet Bakanı.
Duval, Emile Victor (1841 - 1871) : Fransız işçisi, Birinci Enternasyonal üyesi, Paris Komün'ünde general; 3 - 4 Nisan 1871 saldırısında Versay'cılar tarafından vuruldu.

É

Espartero, Baldomero (1793 - 1879) : İspanyol generali, İlerici Partinin (Progressive Party) önderi, İspanya Veliahtı (regent) (1841 - 1843) ve Başbakanı (1854 - 1856).
Eudes, Emile (1843 - 1888) : Blanqui'ci, Paris Komünü üyesi; 4 Nisan'a kadar Komün'ün askeri temsilcisiydi.

F

Favre, Jules (1809 - 1880) : Fransız politikacısı, cumhuriyetçi burjuva, Millî Savunma Hükümeti üyesi (1870); Paris Komün'ünün bastırılmasında yer aldı.
Ferdinand II (1810 - 1859) : Napoli Kralı; 1848 İhtilâlinde Palermo ile Messina'yı bombardıman ettiği için «Kral Bomba» lâkabını (sobriquet) aldı.
Ferry, Jules (1832 - 1893) : Fransız avukatı ve politikacısı; Paris Komün'ünün cellâtlarından; Başbakan (1880 - 1881 ve 1883 - 1885).
Flourens, Gustave (1838 - 1871) : Blanqui'ci Fransız İhtilâlcisi, Paris Komün'ünün Askerî Komisyonunda üye; 3 Nisan, 1871'de Komün'e yapılan saldırı sırasında Versay'lı askerler tarafından hunharca öldürüldü.
Frederik II (1712 - 1786) : Prusya Kralı (1740 - 1786).

G

Gal prensesi: Bkz. Alexandra.
Galliffet, Gaston (1830 - 1909) : Fransız generali, Paris Komün'ünü kılıçtan geçirenlerden.
Gambetta, Léon (1838 - 1882) : Fransız devlet adamı;

cumhuriyetçi burjuva; Millî Savunma Hükümeti üyesi (1870 - 1871); Başbakan ve Dışişleri Bakanı (1881 - 1882).

Ganesco, Grégory (1830 - 1877 sıralarında) : Fransız gazetecisi, Romen asıllı, İkinci İmparatorluk devrinde Bonaparte'çıydı, sonra Thiers hükümetinin destekleyicisi oldu.

Gorchakov, Alexander Mihailovitch (1798 - 1883) : Rus diplomatı ve devlet adamı, Dışişleri Bakanı.

Guiod, Alphonse Simon (doğumu 1805) : Fransız generali, Fransa - Prusya Savaşına katıldı; Paris'in muhasarası sırasında Topçu Başkomutanı, 1870 - 1871.

Guizot, François - Pierre (1787 - 1874) : Fransız burjuva tarihçisi ve devlet adamı; monarşist.

H

Hales, John: Birinci Enternasyonal'de Genel Konsey üyesi. (1869 - 1872).

Haussmann, Georges - Eugène : (1809 - 1891) İkinci İmparatorluk devrinde Paris valisi; başkenti burjuvazinin menfaatlerine uygun şekilde tekrar inşa etti.

Heeckeren (d'Anthès), Georges - Charles: (1812 - 1895) : Fransız asili, uzun müddet Rusya'da yaşadı, Alexandre Puskhin'in kaatili, Bonaparte'çı oldu; 2 Aralık, 1851 askeri darbesinde aktif olarak yer aldı.

Hervé, Edouard (1835 - 1899) : Monarşist Fransız muharriri.

Hohenzollernler: Brandenburg elektörlerinin hanedanı (1415 - 1705), Prusya Kralları (1701 - 1918) ve Alman İmparatorları (1871 - 1918).

Huxley, Thomas Henry (1825 - 1895) : İngiliz tabiat alimi, Darwin'in arkadaşı ve müridi.

J

Jacquement: Fransız rahibi, 1848'te Paris Başpiskoposunun Baş Muavini [Vicar - General].

Jaubert, François: (1798 - 1874) : Fransız politikacısı, monarşist, Thiers'in kabinesinde Amme İşleri Bakanı (1840), 1871 Millî Meclis üyesi.

K

Kral Bomba — Bkz. Ferdinand II.

L

Laffitte, Jacques (1767 - 1844) : Fransız bankeri.
Lecomte, Claude - Martin (1817 - 1871) : Fransız generali, 18 Mart 1871 de Montmartre üzerine tertiplenen gece baskınında yer aldı; halkın tarafına geçen kendi adamları tarafından öldürüldü.
Le Flô, Adolphe — Emmanuel Charles (1804 - 1887) : Fransız generali, monarşist, Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi (1848 - 1851), Harbiye Bakanı (1870 - 1871).
Louis Bonaparte — Bkz, Napoléon III.
Louis Napoléon — Bkz. Napoléon III.
Louis XVI (1754 - 1793) : Fransa Kralı (1774 - 1792).
Louis Philippe (1773 - 1850) : Fransa Kralı (1830 - 1848).

M

MacMahon, Marie - Edme - Patrice Maurice (1808 - 1893) : Fransız mareşali; 1871 de Versay ordularına komuta etti; Komün'ün cellâtlarından biri; Üçüncü Cumhuriyetin Başkanı (1873 - 1879).
Markovsky — Çar hükümetinin Fransa'daki ajanı, 1871'de Thiers'in adamlarından biriydi.
Marx, Karl (1818 - 1883).
Millière, Jean - Baptiste (1817 - 1871) : Solcu, Proudhon'cu, gazeteci, Paris Komün'üne katıldı; Versay'cılar tarafından 1871 Mayısında vuruldu.
Montesquieu, Charles (1689 - 1755) : Fransız tarihçisi ve yazarı, anayasacı monarşistliğin ideologu.

N

Napoléon I (1769 - 1821).
Napoléon III (Louis Bonaparte) (1808 - 1873).

O

Orléans Dükü — Bkz. Louis Philippe
Orléans: Fransız kraliyet hanedanı.

P

Palikao — Bkz. Cousin - Montauban.
Pène, Henri (1830 - 1888) : Fransız gazetecisi, monarşist, meşruiyetçi sonra Bonaparte'çı; 22 Mart, 1871 deki Paris karşı - ihtilâl hareketinin örgütleyicilerinden.
Pic, Jules: Fransız gazetecisi, Bonaparte'çı, **Etendard** gazetesinin nâşiri.
Picard, Arthur (doğumu 1825) : Fransız politikacısı ve gazetecisi, monarşist, 1876'dan sonra Vekiller Odası üyesi.
Picard, Ernest (1821 - 1877) : Millî Savunma Hükümetinin Maliye Bakanı, Thiers hükümetinin İçişleri Bakanı.
Pietri (1820 - 1902) : 2 Aralık, 1851 askerî darbesinde aktif yer aldı, İkinci İmparatorluk devrinde polis Komutanı.
Proudhon, Pierre - Joseph (1809 - 1865).

S

Saisset, Jean (1810 - 1879) Fransız tümamirali, monarşist.
Simon, Jules (1814 - 1896) Fransız gazetecisi, Millî Savunma Hükümetinin Genel Eğitim Bakanı.
Sulla, Lucius Cornelius (M. Ö. 138 - 78) : Romalı diktatör.
Susanne, Louis (1810 - 1876) : Fransız generali, 1871 Şubatından itibaren Harbiye Bakanı.

T

Tacitus, Publius Cornelius (55 - 120 M. S. sıralarında) ; Romalı tarihçi.
Taillefer: Bonaparte'çı gazete **Etendard**'ın yayımıyla

ilgili karanlık olaylara adı karışan bir kimse.

Timurlenk (1336 - 1405) : Orta Asyalı komutan ve fatih.

Tamisier, François Laurent Alphonse (1809 - 1880) : Fransız generali, cumhuriyetçi, Paris Millî Muhafız Birliğinin Başkomutanı.

Thiers, Louis - Adolphe (1797 - 1877) : Fransız burjuva tarihçisi ve devlet adamı, Paris Komün'ünün cellâtlarından.

Thomas, Clément (1809 - 1871) : Paris Millî Muhafız Birliğinin başı; Paris Komün'ü devrinde halk tarafına geçen bölükler tarafından vuruldu.

Tolain, Henri - Louis (1828 - 1897) : Fransız işçisi, Birinci Enternasyonal'in Fransa'daki şubesinin kurucularından, Proudhon'cu; Paris Komün'ü sırasında Versay'cıların tarafına geçti ve Enternasyonal'den çıkartıldı.

Trochu, Louis - Jules (1815 - 1896) : Fransız generali, Millî Savunma Hükümetinin başı (1870), Paris Komün'ünün cellâtlarından.

V

Vaillant, Eduard (1840 - 1915) : Blanqui'ci, Brinci Enternasyonal Genel Konseyi ve Paris Komün'ü üyesi; Fransız Sosyalist Partisi'nin kurucularından, sonradan reformist.

Valentin, Louis Ernest: Fransız generali, Bonaparte'çı, 18 Mart 1871 ayaklanmasının arifesinde Paris Polisi Komutan Vekili.

Vinoy, Joseph (1800 - 1880) : Fransız generali, Bonaparte'çı, Paris Komün'ü sırasında Versay ordusuna komuta etti, Paris Komün'ünün cellâtlarından.

Voltaire, François Marie (Arouet) (1694 - 1778).

W

William I (1797 - 1888).

KOMÜN DERSLERİ (I)

1848 ihtilâlinin nihayetini işaretleyen hükümet darbesinden sonra Fransa, 18 yıl müddetle Napoléon'cu rejimin boyunduruğu altında kaldı. Bu rejim, ülkenin yalnız iktisadî iflâsı değil, aynı zamanda millî çöküşü oldu. Proletarya, eski rejime başkaldırmakla, üzerine, biri millî diğeri sınıf niteliği taşıyan iki görev almış oluyordu: Fransa'nın Alman istilâsından, işçilerin de kapitalizmden sosyalist kurtuluşları. Bu iki görevin birliği, Komün'e has bir niteliktir.

Burjuvazi bir «millî savunma hükümeti» kurmuştu ve proletarya da millî kurtuluş savaşını bu hükümetin önderliği altında vermek zorundaydı. Aslında «millî savunma hükümeti», Paris proletaryasıyla savaşmayı görev bilen bir «millî ihanet» hükümetiydi. Ama yurtseverce hayallere kapılan proletarya bunu farketmekten uzaktı. Yurtseverlik fikrinin menşei onsekizinci yüzyılın Büyük İhtilâlidir. Komün sosyalistlerinin zihnine de bu fikir hakimdi. Hattâ şüphe götürmez bir ihtilâlci ve sosyalizmin ateşli bir savunucusu olan Blanqui dahi **«Yurt tehlikededir!»** gibi bir burjuva çağırısını gazetesine başlık alıyordu.

Yurtseverlik ve sosyalizm gibi iki mütenakız görevi birleştirmek Fransız sosyalistlerinin vahim

hatası oldu. Enternasyonal'in 1870 Eylülünde çıkan Manifestosunda Marx, Fransız proletaryasını sahte bir millî ideale saplanmamaları için uyarıyordu (2): Büyük İhtilâlden beri derin değişiklikler vuku bulmuş, sınıf uzlaşmazlıkları (antagonizmaları) keskinleşmişti. O sırada ihtilâlci ulus, Avrupa'nın gericiliğine karşı mücadelede birleşebiliyordu. Ama artık proletaryanın, menfaatlerini birleştirmesine imkân yoktu. Millî çöküşünün sorumluluğu burjuvaziye ait olmalıydı. Proletaryanın görevi ise emeğin, burjuvazinin boyunduruğundan kurtuluşu için savaşmaktı.

Nitekim burjuva «yurtseverliğinin» gerçek mahiyeti bir müddet sonra açığa çıktı. Versay hükümeti, Prusyalılarla yüz kızartıcı bir barış imzaladıktan sonra, derhal acil bir göreve sarıldı: kendisine dehşet veren silâhları, Paris proletaryasının elinden almalıydı. İşçilerin, bu harekete cevabı Komün ve iç savaş oldu.

Sosyalist proletaryanın birçok gruba ayrılmış olmasına rağmen denilebilir ki Komün, burjuvazinin iddia etmekten öteye gidemediği demokratik görevlerin yalnız proletarya tarafından ifa edilebileceğini ispatlayan en mükemmel bir örnek olmuştur. İktidara geçen proletarya, karmaşık bir kanun yapımına girmeden, sosyal sistemi sade ve dürüst bir yoldan demokratik hale getirdi, bürokrasiyi lağvetti ve bütün resmî memuriyetleri seçime tâbi tuttu.

Yapılan iki hata, bu fevkalâde zaferin meyvalarını tahrib etti. Proletarya yarı yolda durdu. «Gaspedenleri gaspedeceği» yerde, ortak bir millî görevin birleştirdiği ülkede daha yüksek bir adalet tesis etmenin hayaliyle doğru yoldan çıktı. Örneğin, banka gibi kurumlar devr alınmamıştı. Üstelik «âdil

mübadele», vs. gibi Proudhon'cu teoriler sosyalistler arasında hâlâ revaçtaydı. Proletaryanın ikinci hatası ifrata varan âlicenaplığı oldu. Düşmanlarını yok edeceği yerde onları ahlâki yönden etkileyerek yola getirmeye çalıştı. İç savaşta dolaysız askerî harekâtın önemini takdir edemedi Versay'a karşı kararlı bir taarruz, proletaryanın tereddüdü, Versay hükümetine karanlık güçleri toplayacak ve Mayısın o kanlı haftasına hazırlanacak kadar vakit kazandırmış oldu.

Komün, bütün hatalarına rağmen, ondokuzuncu yüzyıldaki büyük proletarya hareketinin muhteşem bir örneğidir. Marx, Komün'ün tarihî önemine büyük kıymet verir. Eğer işçiler Versay çetesinin, Paris proletaryasının silâhlarını alma teşebbüsüne savaşmadan boyun eğselerdi, gösterdikleri bu zaafın proletarya hareketinde yol açacağı çöküntü, işçi sınıfının silâhlarını savunurken verdiği kayıplardan kat kat büyük olacaktı (3). Komün'ün, proletaryanın genel mücadelesindeki ehemmiyeti, ağır olan kayıp ve fedakârlıklarını telâfi etmiştir: bütün Avrupa'da proletarya hareketini canlandırmış, yurtseverce hayalleri dağıtmış, burjuvazinin ortak millî hedefler uğruna çalışabileceğine dair safdilce inançları yıkmıştır. Komün, Avrupa proletaryasına sosyalist ihtilâlin görevlerini somut bir biçimde ortaya koymayı öğretmiştir.

Proletaryanın verdiği ders unutulmıyacaktır. Emekçi sınıfı, Rusya'da Aralık ayaklanmasında (4) olduğu gibi, yine bu dersten yararlanmayı bilecektir.

Rus İhtilâline takaddüm eden ve ihtilâli hazırlayan dönem, bazı bakımlardan Fransa'nın Napoléon'un boyunduruğunda bulunduğu dönemi andır-

maktadır. Otokratik klik, Rusya'da da iktisadî iflâsa ve millî çöküşe yol açmıştır. Ama ihtilâlin vukuu, toplumsal gelişimin bir kitle hareketi için gerekli şartları henüz yaratamaması ve bütün cesaret gösterilerine rağmen, ihitlâl öncesi dönemindeki münferit hareketlerin, kitlelerin alâkasızlığı ile karşılaşması yüzünden gecikmişti. Yalnız Sosyal - Demokratlar, gayretkâr ve sistematik bir çalışma ile kitleleri, kitle hareketleri ve silâhlı iç savaş gibi daha yüksek mücadele biçimleri için eğitmekteydiler.

Sosyal - Demokratlar, genç proletaryanın «ortak millî» ve «yurtseverce» hayalllerini yıkmakta muvaffak oldular. Hattâ, doğrudan bir müdahale ile Çarı 17 Ekim Manifesto'sunu (5) vermeye mecbur ettikten sonra proletarya, ihtilâlin bundan sonraki kaçınılmaz safhası olan silâhlı ayaklanma için yorucu ve çetin bir hazırlığa girişti. «Ortak millî» hayallerinden arınmış olarak, sınıf güçlerini İşçi Sovyetleri ve Asker Temsilcileri, vs. gibi öz kitle örgütlerinde teksif etti. 1871 Fransız İhtilâli ile Rus İhtilâlinin amaçları ve görevleri ne kadar farklı olursa olsun, Rus proletaryası tarihte ilk defa Paris Komün'ünün kullandığı bir mücadele tarzına, yani iç savaşa, başvurmak zorundaydı. Rus proletaryası, Komün'ün verdiği dersi hatırında tutuyor ve barışçı mücadele biçimlerini ihmâl etmemesi gerektiğini biliyordu. Bunlar, alelâde ve gündelik menfaatlere hizmet eden, ihtilâl hazırlığı dönemlerinde gerekli olan mücadele biçimleridir. Ama hiç bir zaman sınıf mücadelesinin belirli şartlar altında silâhlı ihtilâf ve iç savaş şekillerine bürüneceğini unutmamak lâzımdır. Proletarya menfaatleri, bazen proletarya düşmanlarının açık ve silâhlı çatışmalarla amansızca imha edilmesini gerektirecektir. Bu gerçek ilk defa

Komün'de Fransız proletaryası tarafından ispatlanmış, Aralık ayaklanmasında da Rus proletaryası tarafından teyid edilmiştir.

Gerçi emekçi sınıfının bu heybetli ayaklanmaları bastırılmıştır. Ama, proletarya düşmanlarının güçlerinin tesirsiz kalacağı ve sosyalist proletaryanın muzaffer çıkacağı bir başka ayaklanma yakındır.

Zagranichnaya Gazeta, No. 2
23 Mart, 1908

Toplu Eserler
Cilt 13, s. 475-78

KOMÜN'ÜN HATIRASINA

Paris Komün'ünün ilânının üzerinden kırk yıl geçti. Fransız işçileri, 18 Mart 1871 ihtilâlinin kadın ve erkeklerini geleneğe göre toplantı ve gösterilerle andılar. Mayıs sonunda da vurulan Komünarların, o korkunç «Mayıs Haftası» kurbanlarının mezarlarına çelenk koyarak, fikirleri muzaffer oluncaya ve vasiyet ettikleri dava kazanılıncaya kadar yorulmadan savaşacaklarına dair ant içecekler.

Proletarya, sadece Fransa'da değil, bütün dünyada Paris Komün'ünün kadın ve erkeklerini selefleri olarak görmekte ve saygı duymaktadır. Bunun nedeni nedir? Komün'ün bıraktığı miras ne biçim bir şeydir?

Komün, kendiliğinden gelme bir harekettir (spontané). Kimse Komün'ü örgütlü ve bilinçli bir şekilde hazırlamış değildir. Almanya'ya karşı başarısız bir savaş, muhasara sırasındaki mahrumiyetler, proletarya saflarındaki işsizlik, daha aşağı orta sınıf saflarındaki tahripler, kitlelerin üstün sınıflara ve alabildiğine beceriksiz makamlara karşı duyduğu kızgınlık, payına düşenden memnun olmayan ve başka bir toplumsal sistem için çabalamakta olan işçi sınıfındaki müphem kargaşalıklar, Millî Meclis'in reaksiyonerlerden müteşekkil olması ki, bu, cumhuriyetin kaderi hakkında endişelere yol açıyor-

du - bütün bunlarla birlikte daha birçok unsur, Paris halkını 18 Mart ihtilâline itti. İhtilâl, iktidarı umulmadık bir şekilde Millî Muhafız Birliğinin, emekçi sınıfının ve emekçi sınıfı ile yandaşlık etmiş olan küçük burjuvazinin ellerine teslim etti.

Bu, tarihte emsaline rastlanmamış bir olaydı. O zaman kadar iktidar, genellikle toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin, yani hükümet denen şeyi kuran mutemed vekillerinin elinde kalmıştı. 18 Mart ihtilâlinden sonra M. Thiers hükümeti askerleri, polisi ve memurlarıyla birlikte Paris'ten kaçmış, halk duruma hakim olmuş ve iktidar, proletaryaya devredilmişti. Ne var ki, modern toplumda sermaye tarafından iktisaden köleleştirilen proletarya, kendini sermayeye bağlayan zincirleri koparmadan siyasî hakimiyet kazanamaz. Bundan dolayı Komün'ün sosyalist bir eğilim alması, yani burjuvazinin ve sermayenin hakimiyetini devirmeye, çağdaş toplumsal düzenin **temellerini** imha etmeye çalışması gerekiyordu.

İlk başta bu hareket, son derece belirsiz ve karışık bir şekilde cereyan etti. Hattâ harekete, Komün'ün Almanlara yeniden savaş açıp başarıyla nihayetlendireceğini uman yurtseverler bile katıldı. Borç ve kiralarının ertelenmediği takdirde mahvolacak olan küçük esnaf da hareketi destekledi. (Hükümeti ertelemeyi reddetmesine karşılık, Komün bunu kabul etmişti). Nihayet, reaksiyoner Millî Meclis'in («rustikler», vahşî emlâk sahipleri) monarşiyi ihya edeceğinden korkan cumhuriyetçi burjuvalar da ihtilâle taraftardılar. Fakat tabiî bu harekette en mühim rolü, saflarında İkinci İmparatorluğun son senelerinde faal sosyalist propaganda yürütülmüş olan ve çoğu Enternasyonale (6) mensup bulunan

işçiler (bilhassa Paris'in zanaatkârları) oynadı.

Komün'e sonuna kadar sadık kalan yalnız işçiler oldu. Cumhuriyetçi ve küçük burjuvalar kısa bir zaman sonra Komün'den koptular. Cumhuriyetçi burjuvalar, hareketin ihtilâlci - sosyalist ve proleter niteliğinden ürküyorlardı. Küçük burjuvazi ise yenilginin kaçınılmazlığını görünce Komün'den ayrıldı. Yalnız Fransız, proleterleri hükümetlerini korkusuzca ve yorgunluk bilmeden desteklediler, yalnız onlar Komün için - yani, emekçi sınıfının kurtuluşu ve bütün işçilere daha iyi bir geleceğin temini için - savaşıp, hayatlarını verdiler.

Önceki müttefikleri tarafından terkedilerek desteksiz kalan Komün, yenilmeğe mahkûmdu. Bütün Fransız burjuvazisi, emlâk sahipleri, (landlords) borsa simsarları, fabrika sahipleri, küçük, büyük bütün hırsızlar, bütün sömürücüler Komün'e karşı birleşmişlerdi. Bismarck tarafından (ki Bismarck, ihtilâlci Paris'i bastırmak için yüz bin Fransız harp esirini salıvermişti) desteklenen bu burjuva koalisyonu, cahil köylülerle taşranın küçük burjuvazisini Paris'e karşı kışkırtmayı ve Paris'in yarısını çelik bir halka ile çevirmeyi becermişti. (Öbür yarısı Alman ordusu tarafından kuşatılmıştı.) Fransa'nın bazı büyükçe şehirlerinde (Marsilya, Lyons, St. Etienne, Dijon, vs.) de işçiler iktidarı gaspetme teşebbüsünde bulunmuşlardı. Maksatları Komün ilân edip, Paris'in yardımına koşmaktı. Fakat bütün bu teşebbüsler kısa ömürlü oldu. Proleter isyanının sancağını ilk kaldıran şehir olan Paris, kendi kaynaklarına ve muhakkak bir ölüme terkedilmişti.

Başarılı bir toplumsal ihtilâl için en azından iki şart gereklidir: gelişmenin ileri safhasında olan üretim güçleri ve ihtilâle yeterince hazırlanmış bir pro-

letarya. 1871 de bu iki şart da eksikti. Fransız kapitalizmi henüz yeteri kadar gelişmemişti. Fransa, genellikle bir küçük burjuva ülkesiydi. (Zanaatkârlar, köylüler, esnaf, vs.). Öte yandan bir işçi partisi mevcut değildi. Emekçi sınıfı, uzun mücadelelerin eğitiminden geçmemiş ve ihtilâle hazırlanmamıştı. Hattâ bu sınıf, ihtilâlin görevlerini ve bu görevlerin ifa usullerini tahayyül edecek durumda bile değildi. Üstelik ortada ne bir gerçek siyasî proletarya örgütü, ne de kuvvetli sendikalar ve kooperatifler vardı...

Fakat proletaryanın asıl ihtiyacı olan şey zamandı. Bu, durumu etraflıca düşünmek ve programın icrasına girişmek için bir fırsat demek oluyordu. Versay'da siperlenen ve bütün burjuvazi tarafından desteklenen hükümet, Paris'e savaş açtığı zaman, Komün daha henüz çalışmağa başlamıştı. Şimdi daha çok savunmaya önem vermesi gerekiyordu. 21 - 28 Mayısa, yani sonuna kadar, başka şey düşünecek vakti olmadı.

Bu gibi namüsait şartlara ve kısa ömrüne rağmen Komün, gerçek önemini ve amaçlarını yeterince niteleyecek bir kaç tedbir almış bulunuyordu. Hakim sınıfların kör âleti olan hazarî orduyu lâğvetmiş ve yerine bütün halkı silâhlandırmıştı. Kiliseyi devletten ayırmış, devletin dinî teşekküllere ödemelerini feshetmiş (meselâ rahiplerin devletten aldıkları maaşları), amme eğitimini tamamiyle lâyikleştirmiş ve böylece cüppeli jandarmalara sert bir darbe indirmişti. Komün'ün sadece toplumsal sahada çok az şey başardığı bir gerçektir. Buna karşılık yaptıkları, Komün'ün bir halk ve emekçi hükümeti olduğunu göstermektedir. Fırınlarda gece mesaîsi yasaklanmış işçilerin meşru soygunu demek olan pa-

ra cezaları ilga edilmişti. Nihayet sahipleri tarafından terkedilen veya kapatılan bütün atölyelerin üretimi ele alacak olan işçi derneklerine devredilmesine dair o meşhur hüküm neşredilmişti. Komün, gerçekten demokratik bir proleter hükümeti vasfını tebarüz ettirmek ister gibi, bütün idare ve hükümet memurlarının maaşlarının, seviyelerine bakmaksızın, bir işçinin normal ücretini aşamıyacağına ve hiç bir suretle yılda 6.000 frankı (ayda 200 rubleden az) geçemeyeceğine dair bir kararname çıkartmıştı.

Bütün bu tedbirler Komün'ün, halkın esareti ve istismarı üzerine kurulmuş olan eski dünya için vahim bir tehlike teşkil ettiğini gösteriyordu. Burjuva toplumunun, Paris'te **Hôtel de Ville**'de proletaryanın Kızıl Bayrağının dalgalandığı sürece rahat edememesi bundan ileri geliyordu. Hükümetin örgütlü güçleri, nihayet ihtilâlin zayıf örgütlü güçleri üzerinde galebe çalınca, Almanlara yenilen ve cesaretlerini yalnız mağlup yurttaşlarına karşı açtıkları savaşta gösterebilen Bonaparte'çı subaylar, o Fransız Rennenkampf'ları ile Meller-Zakomelsky'leri (7), Paris'in şimdiye kadar görmediği bir katliâm düzenlediler. 30.000 kadar Paris'li hayvanî askerler tarafından katledildi, 45.000 kadarı, çoğu sonradan öldürülmek üzere tutuklandı, yüzbinlerce Paris'li başka yerlere nakledildi ya da sürüldü. Paris toplam olarak en iyi adamlarından 100.000'ini kaybetti. Bunların arasında her alandaki en mükemmel işçiler de vardı.

Burjuvazi tatmin olmuştu. Thiers, o kana susamış cüce, Paris proletaryasını generalleriyle birlikte kana boğduktan sonra şöyle diyordu: «Uzun bir süre için sosyalizmden kurtulmuş olduk.» Mamafih bu burjuva kargaları boşuna ötüyorlardı Komün'ün bas-

tırılışından altmış yıl geçmeden, daha Komün savaşçıları hapislerde veya sürgünde iken, Fransa yeni bir emekçi sınıfı hareketine sahne oldu. Seleflerinin tecrübeleri ile güçlenen ve onların mağlubiyetlerine rağmen cesaretini bir nebze dahi kaybetmeyen yeni bir sosyalist nesil, Komün savaşçılarının elinden düşmüş olan sancağı kaldırdı ve onu cesur ve emin adımlarla yükseltti. Savaş naraları şu oldu: «Yaşasın toplumsal ihtilâl! Yaşasın Komün!» Bir kaç sene içinde yeni işçi partisi ve partinin bütün ülkede yürüttüğü ajitasyon çalışmaları hakim sınıfları, hâlâ hükümet tarafından hapiste tutulan Komünarları tahliye etmek zorunda bıraktı.

Komün savaşçılarının hatırasına sadece Fransız işçileri değil, bütün dünya proletaryası saygı duymaktadır. Zira Komün, mahallî veya dar bir millî hedef uğruna değil, bütün çalışan insanlığın, bütün ezilen ve zulüm görenlerin kurtuluşu için savaşmıştır. Toplumsal ihtilâlin öncü savaşçısı olarak Komün, proletaryanın eziyet çekmekte ve savaşmakta olduğu her yerde alâka uyandırmıştır. Hayatının ve ölümünün destanı, dünyanın merkezini ele geçiren ve iki ay muhafaza eden bir işçi hükümetinin varlığı, proletaryanın kahramanca mücadelesi ve mağlubiyetten sonra maruz kaldığı zulüm - bütün bunlar, milyonlarca işçinin maneviyatını yükselten, onlara umut veren ve sosyalizm davasında desteklerini sağlayan gerçekler olmuştur. Paris'te gürleyen top atışları, proletaryanın en geri kesimlerini bile derin uykularından uyandırmış ve ihtilâlci sosyalist propagandaya yeni bir hız kazandırmıştır. Komün'ün uğruna savaştığı dava bundan dolayı hâlâ ayaktadır ve her birimizin varlığında bugüne kadar yaşamaktadır.

Komün'ün davası, toplumsal ihtilâli, emekçilerin tam siyasî ve iktisadî kurtuluşlarının davasıdır. Bu dava, bütün dünya proletaryasına aittir. Ve bu bakımdan da ölümsüzdür.

Rabochaya Gazeta, No. 4 - 5
15 Nisan (28), 1911

Toplu Eserler
Cilt 17, s. 139 - 43

NOTLAR :

1 **Zagranichnaya Gazeta**'da (Dış Gazeta - No. 2, 23 Mart, 1908) yayımlanan «Komün Dersleri» adlı makale, Lenin'in konuşmasının kelime bekelime naklidir. Gazetenin editörler heyeti makaleye şu şekilde bir not eklemiştir: «18 Martta, Cenevre'de üç proleter yıldönümünü - Marx'ın ölümünün yirmibeşinci, 1848 Mart ihtilâlinin altmışıncı ve Paris Komün'ünün yıldönümleri - kutlamak amacıyla enternasyonal bir toplantı yapıldı. Toplantıda R.S.D.L.P. (Rus Sosyal Demokrat Emek Partisi) adına yoldaş Lenin, Paris Komün'ünün önemi üzerine konuştu.» s. 129.

2 Bkz. Karl Marx, Enternasyonal Emekçiler Derneği Genel Konseyinin Fransa - Prusya Savaşı üzerine İkinci Hitabı, (Marx ve Engels, **Seçilmiş Eserler**, Moskova, 1962, Cilt 1, s. 497). s. 130.

3 Marx'ın Paris Komün'ünün, yeni bir toplumun öncüsü olarak önemini takdiri için bkz. **Fransa'da İç Savaş** (Marx ve Engels, **Seçilmiş Eesrler**, Moskova, 1962, Cilt I, s. 473 - 545) ve Kugelmann'a 12 Nisan ve 17 Nisan, 1871 tarihli mektupları. (Marx ve Engels, **Seçilmiş Mektuplar**, Moskova, s. 318 - 207). s. 131.

4 Moskova işçilerinin 1905 Aralık ayaklanmasından bahsedilmektedir. s. 131.

5 17 Ekim, 1905 tarihli Manifesto'dan bahsedilmektedir. Bu manifestoda çar, bir ihtilâl endişesiyle halka medenî hak ve hürriyetlerle birlikte bir Anayasa vadediyor. s. 132.

6 Birinci Enternasyonal'den bahsedilmektedir. (Enternasyonal Emekçiler Derneği) - Karl Marx tarafından kurulan ilk Enternasyonal kitle örgütü. s. 136.

7 **Rennenkampf** ve **Meller - Zakomelsky:** 1906 da ceza heyetlerine başkanlık eden ve işçi ve köylüleri vahşice bastıran çarcı generaller. s. 139.

8 LİRA